

Voruta

Nr. 7 (673)

2009 m. balandžio 4 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

Šiame numeryje

9

Vytautas ČESNULIS

**KLEMENSAS
MALIUKEVIČIUS –
Trakų dekanas, ku-
nigas, kanauninkas
ir visuomenininkas**

„Vorutos“ skaitytojų dėmesiui

Lietuvos paštuose priimama laikraščio „Voruta“ prenumerata 2009 metams.

Galima „Vorutą“ užsiprenumeruoti ir internetu, adresu: www.post.lt

Prenumeratos kaina:

1 mėn.	3,00 Lt
3 mėn.	9,00 Lt
6 mėn.	18,00 Lt
9 mėn.	27,00 Lt

Taip pat galima užsiprenumeruoti ir elektroninį laikraščio „Voruta“ variantą. Reikia atsiųsti prašymą į „Vorutos“ redakciją el. paštu, adresu: vorutosfondas@voruta.lt.

Laikraštis bus išsiųstas el. paštu nurodytu adresu. Kaina kaip ir prenumeratos pašte.

„Vorutos“ administracija

Brangūs broliai ir seserys Kristuje,

„Štai kryžiaus medis, ant kurio kabojo pasaulio atpirkėjas, ateiškite, pagarbinkime jį!“

(Didžiojo penktadienio liturgija, Romos Mišiolas, p. 191)

„Mat žodis apie kryžių tiems, kurie eina į pražūtį, yra kvailystė“, rašo šv. Paulius, „o mums, einantiems į išganymą, jis yra Dievo galybė“ (1 Kor 1:18). Evangelijų pagrindinis pamokymas apie išganymą nėra vienkartinis, kuris įvyko Jeruzalėje prieš 2000 metų per Jėzaus nukryžiovimą ir prisikėlimą. Dievo mums pasiūlytas išganymas remiasi „ne žmonių išmintimi, bet Dievo galybe“ (1 Kor 2:5) visiems tikintiems per visus amžius.

2009 metai yra ypatingi lietuviams visame pasaulyje švenčiant Lietuvos vardo paminėjimo rašytiniuose šaltiniuose tūkstantmetį. Kartu minime lotyniškosios krikščionybės pirmuosius žingsnius Lie-

tuvoje. Vokiečių rašytiniame šaltinyje - Kvedlinburgo analuose paminėta šventojo Brunono Bonifacio Kverfurtiečio evangelizacija Lietuvoje 1009 m. Ši evangelizacija Lietuvoje nebuvo vienakartinė, o įrodo gausius Dievo palaiminimus, mūsų tautai perduotus per kartų kartas.

Švenčiant Lietuvos vardo tūkstantmetinį jubiliejų savo parapijose, misijose, lituanistinėse mokyklose, vasaros jaunimo stovyklose ir lietuvių bendruomenėse, mums suteikiama proga liudyti bei įvertinti mūsų tautos krikščionišką paveldą, mūsų lietuviškos tapatybės dalį. Šio antro tūkstantmečio pradžioje prisiminkime Šventojo Tėvo Benedikto XVI pamokymą, išreikštą 80-ajame Pasaulio misijų sekmadienį: „Tebūna jums naudinga proga vis geriau suvokti, kad liudyti meilę, misijos sielą, privalu visiems. Tarnavimas Evangelijai neturi būti pavienio asmens nuotykiu, tai laikytina bendra kiekvienos bendruomenės pareiga.“

„Malonė ir ramybė jums nuo Dievo, mūsų Tėvo, ir Viešpaties Jėzaus Kristaus, kuris atidavė save už mūsų nuodėmes, kad nuo dabartinio blogo amžiaus išgelbėtų mus pagal mūsų Dievo ir Tėvo valią. Jam šlovė per amžių amžius! Amen.“ (Gal 1:3-4, 4b-5)

Jėzaus kryžius išreiškia Dievo begalinę meilę žmogui. Tai meilė, kuri nelieka ant kryžiaus, bet yra įgyvendinta per Kristaus prisikėlimą.

Šv. Velykų džiaugsmas ir viltis telaimi-

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčios jubiliasas, mons. Vytautas Pranciškus Rūkas. 2007 m. balandis, šv. Velykos. Ugnies ižiebimas

na jūsų šeimas ir visas lietuvių parapijų bei misijų bendruomenes.

Sveikinu visus šv. Velykų aleliuja!

Prelatas Edmundas J. PUTRIMAS

Lietuvos vyskupų konferencijos delegatas
užsienio lietuvių katalikų sielovadai

Komentarai, nuomonės, diskusijos, problemos

Dar kartą apie Vilniaus rajono bendrąjį planą

Gediminas Paviržis

Apie bendrojo plano (toliau-BP) reikšmę kiekvienai savivaldybei daug kalbėta, rašyta. Ji turint, tvariai ir darniai vystosi rajonai, ateina investicijos, galiausiai tampa turtingesnės vietos gyventojai. Vilniaus rajono žemės naudmenų našumas menkas, žemės ūkio neišvystys, tačiau gamtos požiūriu tai reto grožio vietos. Todėl turizmui, gyvenamųjų namų plėtrai, sveikatingumo bei poilsio kompleksų vystymui, o dar įvertinant, kad žemės supa sostinė, atsiveria puikios galimybės. Ypač tai naudinga vietos gyventojams, nes pakeitus tikslinę žemės ūkio paskirtį, ženkliai pakiltų jų turimos žemės kaina, susitvarkytų aplinka, atsirastų darbo vietų, pakiltų jų gyvenimo kokybė.

Nenuostabu, kad tai rūpi gyvento-

jams, verslininkams, politikams. Dar tik susitikus naujos kadencijos tarybai naujai išrinkta merė buvo klausinėjama dėl BP eigos, jo tvirtinimo galimybių. Merė labai tvirtai ir, man pasirodė, atsakingai pareiškė, kad šiais (2007) metais rajonas turės BP. Deja, jau pirmi naujos tarybos darbo mėnesiai parodė, kad toks optimizmas nepamatuotas. Teko užklausti UAB „Urbanistika“ vadovus, kodėl vilkinama, kas trukdo, ką reikia padaryti, kad darbai spartėtų. Atsakymas ir pridėti susirašinėjimai su rajono savivaldybe labai nuvylė. Pasirodė, kad daug ko savivaldybė neatliko laiku, nebuvo net sutarta dėl papildomų darbų bei naujo kalendorinio grafiko, nors rangovas raštu kreipėsi dėl to per du mėnesius dukart.

Suprantu, kad dirbant tokį darbą atsiranda nemažai neaiškių dalykų, daug interesų, būtina atlikti įvairius derinimus valstybinėse institucijose, perkopti daugybę barjerų, besikeičiančių teisinių aktų. Tai nėra paprasta. Tačiau įmanoma. Juk kitose savivaldybėse tų pačių specialistų nėra daugiau, juolab,

Nukelta į 6 p.

Šalčininkų rajono socialinės problemos

Poškonių vaikų darželis turi gyvuoti

Vladas KASPERAVIČIUS, Šalčininkai

Piketuotojos savo ryžtą nepasiduoti išsakė parašytais šūkiu

Antradienį, paskutinę kovo mėnesio dieną, prieš Šalčininkų rajono Tarybos posėdį piketavo Poškonių kaimo gyventojai – jie protestavo prieš rajono administracijos veiksmus uždarančius lietuvišką vaikų darželį-lopšėlį.

Šio socialinio konflikto esmė gana banali – stojus sunkmečiui, rajono savivaldybės

administracija biudžeto lėšų taupymo sumetimais nusprendė uždaryti veikiantį darželį-lopšėlį, vaikus perkelti į netoliese esančią pagrindinę mokyklą.

Poškonių gyventojai, susitikę su savivaldybės administracijos Švietimo ir sporto skyriaus vedėja Regina Markevič,

Nukelta į 6 p.

Lietuviškųjų žodžių manifestas

Astrida PETRAITYTĖ, Paulius PETRAITIS, Vilnius

Lietuviški žodžiai

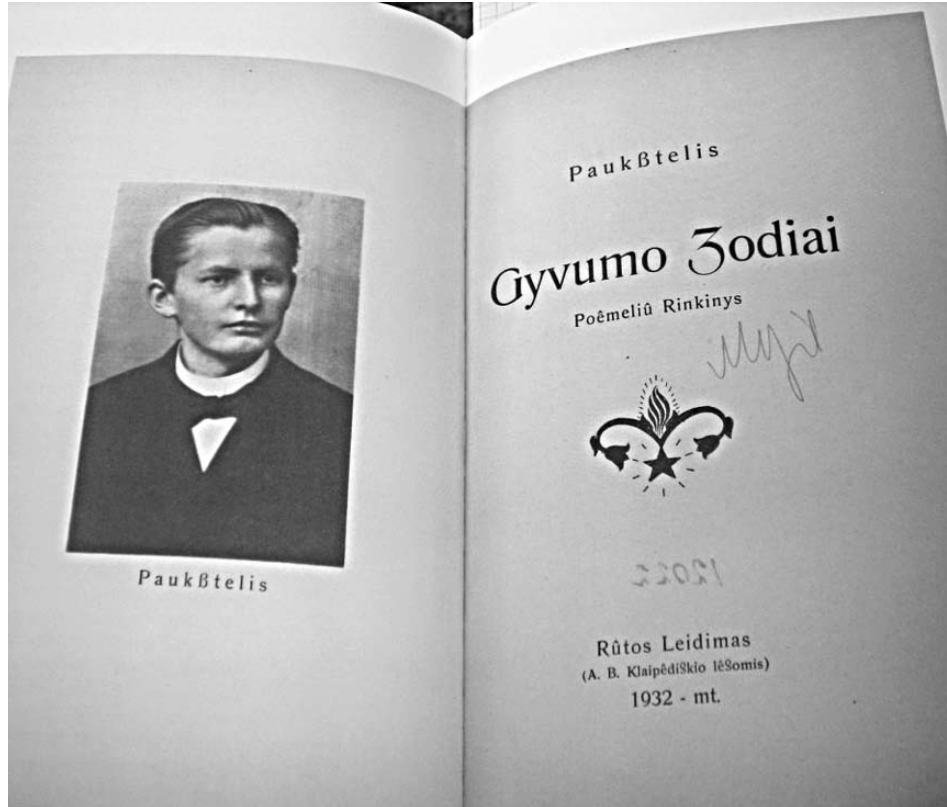
Negriauti, nebriauti,
nešaukti, nep[il]aukšti,
krutėti, judėti,
ir arti, akėti ir sėti
ir laukti,
budėti, stebėti,
regėti, tikėti,
kantrumo turėti,
kentėti, tylėti,
mylėti! 8. 8. [19]07.

[F. Bajoraitis-Paukštelis]

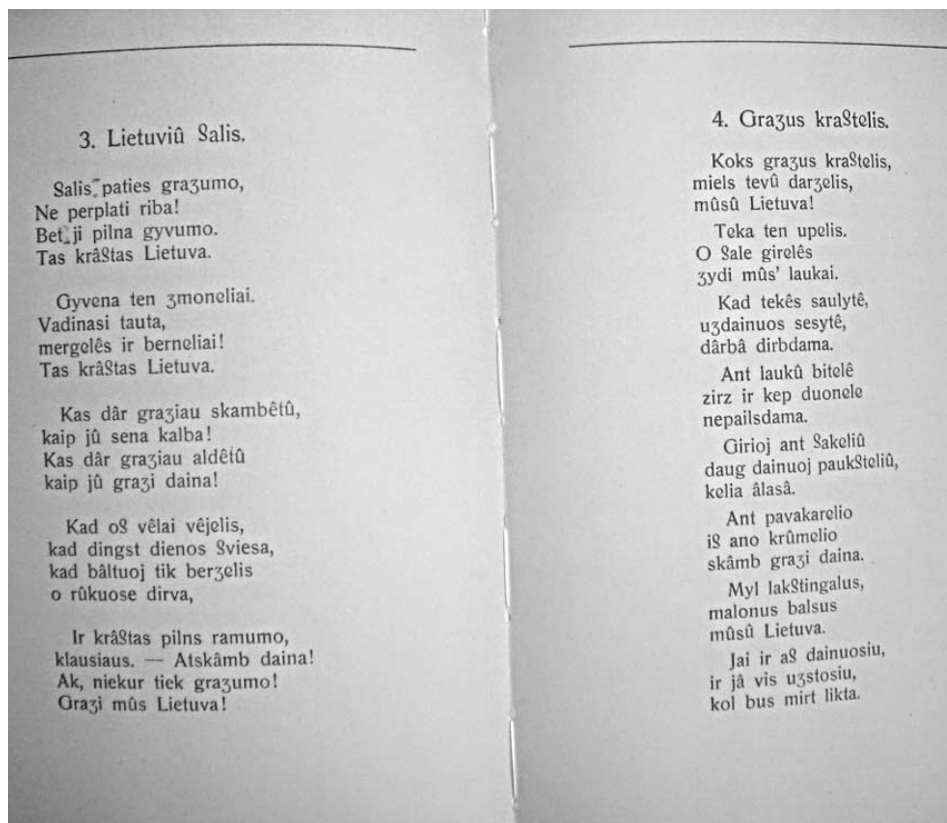
Įvairiausiose Lietuvos kampeliuose pasklidę „šilutiškiai“ (gal ten gimę, gal kurį laiką gyvenę ir pan.), bent kiek susiję su knyga, kūryba, yra nuolat įtraukiami į „Šilutės orbitą“ – Fridricho Bajoraičio viešoji biblioteka, vadovaujama energingosios direktorės Dalios Užpelkienės, vis surengia ne tik atskirų knygų pristatymus, bet ir keliadienes šventes, kai ir vietos literatai, ir atvykėliai turi galimybę pabendrauti tarpusavyje bei ne mažiau malonią priedermę aplankyti atokesnius bibliotekos filialus, kitas kultūros įstaigas. Jei ko tuose renginiuose vienai iš šių eilučių autorių ir pristigdavo, tai – labiau akcentuotos, sureikšmintos pagarbos tam vardui, kuriuo besivadinanti biblioteka, regis, savaime yra įpareigota ne tik sekti šiandienos literatūrinį „pulsą“, bet ir nuolat atsigrežti į dvasinį Mažosios Lietuvos paveldą, jos savitumą, istorines realijas. Fridrichas (Frydrichas) Bajoraitis, giedojęs Paukšteliu (šiuo pseudonimu publikavęs eilėraščius bei straipsnelius spaudoje), lietuvybei šlovinti bei žadinti pašventė savo trumpą gyvenimą – gimęs 1883 12 09 Medukalnių kaime Įsruties apskrityje, jau 1909 03 16 užgeso tėvų namuose Balandžių kaime (iš čia dar vienas poeto slapyvardis – Balandėlis), netoli lietuviškosios Ragainės. Taigi šiemet minima tarsi liūdna sukaktis – 100-osios mirties metinės – yra proga atsigrežti į šį Mažosios Lietuvos poetą, trumpai, bet ryškiai plykstelėjusį lietuviškų žodžių fakelu ir lietuvybe uždegusį ne vieną vokiškosios „šuilės“ auklėtinį, jau beužmirštantį gimtąją kalbą...

Ir štai kokia maloni naujiena: pasirodė solidžiai išleista (ir vizualiniu, ir turinio požiūriu) knyga – **Fridricho Bajoraičio „Gyvumo žodžiai“***! O jos leidimo iniciatorė – būtent Šilutės rajono savivaldybės Fridricho Bajoraičio viešoji biblioteka! Išties ir idėja, ir jos išpildymas verti pagarbos. Šiandieninis viršelius (dizainerė Inga Petrauskienė) priglobia ir faksimilinį 1932-ųjų Vydūno parengtąjį eilėraščių rinkinuką („vydūniškai“ lotynišku šriftu, kur „ž“ ir „š“ išlaikūsios gotiškojo šrifto tradicija), ir išsamų šio leidinio parengėjos Dainoros Pociūtės-Abukevičienės išanginį žodį „Mažosios Lietuvos paukštelis“ bei baigiamuosius paaiškinimus „Rinkinio GYVUMO ŽODŽIAI rašybos ir kalbos ypatybės“, ir kai kurias (XX a. pradžios spaudos puslapių ir pan.) nuotraukas.

Taigi Šilutės biblioteka „gražino skolą“ F. Bajoraičio atminimui, kartu, manytume, prasmingai paragindama atsigrežti į istorinį krašto palikimą, dabartinius, „naujuosius“ jo gyventojus. O kiekvienas, atsivertęs „Gyvumo žodžius“, tikrai turės progą prisiminti (kai kas galbūt ir pirmąkart patirti),

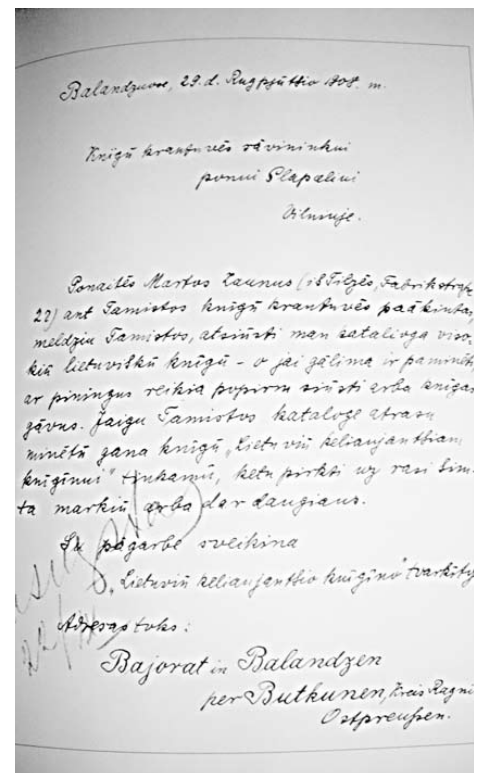
1932-ųjų metų leidinio faksimilė

F. Bajoraičio eilėraščiai

kokio sudėtingo fenomeno būta krašto, vadinamo Mažąja Lietuva! Persikelti laike bei šiek tiek erdvėje (kalbama ir apie buvusią Įsrutę, Ragainę) puikiai padės D. Pociūtės-Abukevičienės įvadas – leidinio parengėja, apžvelgdama Paukštelio gyvenimo kelią, gebėjo gan glaustu žodžiu perteikti istorinį kontekstą. (Autorės tekste suabejotume tik seno mažlietuviško žodžio „šaktarpis“ paaiškinimu, jog tai esąs potvynis. Mūsų nuomone, šaktarpis byloja apie tokį sunkų mažlietuviškojo gyvenimo laikotarpį, kai neįmanoma nei rogėmis išvažiuoti, nei valtele išplaukti – o potvynio metu valtele galima kliautis... Juk ir paties Paukštelio eilėraščio „Šaktarpis“ pirmas posmelis byloja: „Šaktarpis baisus/Lietuvą slogina/ pila vandelius/ ir ledais banguina.“- Bet tai tik replika „i šalį“) Štai, tarkim, mes susipažįstame su trumpa Įsruties bei Ragainės miestų kūrimosi istorija, su Lenkvičių parapijos, kuriai priklausė Balandžių kaimas, situacija, su Karalienės mokytojų seminarijos (kurioje mokėsi F. Bajoraitis) pastatų

ansambliu, su 1890 m. Tilžėje pradėtos leisti „Naujos lietuviškos ceitungos“ vaidmeniu lituanistiniame Mažosios Lietuvos sąjūdyje... Neįsisąmoninus F. Bajoraitį (beje, vienintelį gausioje Bajorų šeimoje išlaikiusį šią mažybinių pavardės formą) supusios „realybės“ – mokymosi septynmetį pradžios mokykloje vokiečių kalba, oficialios, vis aktyviau ir lietuviškojoje Rytprūsių dalyje vykdomos germanizavimo politikos ir pan. – bus sunku įvertinti jo nuopelnus bei palikimą: eilėraščiams vargu ar galėsime taikyti aukščiausius poezijos kriterijus... Bet dėl pasiryžimo skelbti ir skleisti lietuvišką žodį, kviesti kitus burtis lietuviškojo žodžio vardu šį trapią kūnelį (džiovos anksti pakirsto), mažlietuvių galime laikyti dvasios didvyrių! Juk Paukštelis ne vien publikavo laikraščiuose savo patriotinius eilėraščius, jis igyvendino, sakytume, kone utopinę idėją – įkūrė Keliaujanti knygyną (biblioteką paštu) bei paskatino jaunimo susirašinėjimą (būtent lietuvių kalba). Na, argi tai taip paprasta – juk „knygininkui“ teko ne tik agituoti skai-

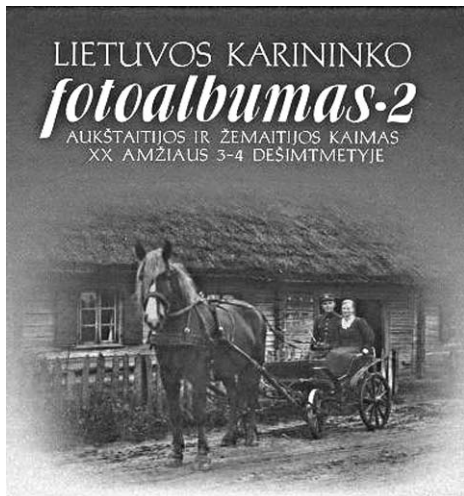
F. Bajoraičio laiškas J. Šlapeliui

tytojus, bet ir įvairiausiais būdais kaupti leidinius; štai ir mūsų vartomame leidinyje matome „Bajorat in Balandzen“ laišką į Vilnių J. Šlapeliui, „Knygų krautuvės savininkui“, kuriame prašoma atsiųsti turimų knygų katalogą ir žadama joms išleisti „šimtą markių arba dar daugiau“... Kituose šaltiniuose galime aptikti Bajoraičio amžininkų liudijimą, jog Keliaujantis knygynas veikė ne „popieriuje“, o turėjo reikšmingos įtakos jaunimo tautiniam sąmonėjimui. Imkim ir pasitelkim argumentą „iš pašalies“ – tai ištraukėlė iš aktyvaus Mažosios Lietuvos veikėjo Jono Aušros 1912-aisiais rašytų apmąstymų apie savąjį apsisprendimą lietuvybei: „Pirmiau reikėjo lietuviškai skaityti dargi mokintis. Nekartą turėjau motinos pasiklausti, kad ko nesupratau. Bet skaičiau visą laikraštį [„Naująją lietuvišką ceitungą“], kad neliko nei eilės neskaitytos. Radau tūlus rašinius, žadinančius Lietuvį sąmonę, ir tūlus poemėlius. Pradėjo tuo laiku ir velionis mūsų Paukštelis giedoti. Ir dar šiandien pamenu tūlas jo dainas. Lankiau dar ir Lietuvį šventes. Pagaliau pradėjau ir iš Paukštelio išteigto keliaujančio knygyno pasiprašyti raštų. Ir iš lengvo perskaičiau 146 visokio turinio knygų. Tai dar labiau sutvirtėjau“. Turbūt šis skaitytojas nebuvo vienintelis, Paukštelio iniciatyvos dėka perskaitęs kone pusantro šimto knygų!

Keliaujančio knygyno veikla, laimei, nesustojo ir po jo įkūrėjo mirties. Kaip teigia įvadinio straipsnio autorė, „Vydūnas pasirūpino surasti jam naują vadovą – Žibuose gyvenusį Jurgį Rupkalvį, kuris organizacinį knygyno centrą vėliau perkėlė į Šilutę, taip šiame mieste pradedant viešosios bibliotekos užuomazgos istoriją“ (p.19-20). Taigi šiandieninė Šilutės viešoji biblioteka toliau garbingai vykdo lietuviško žodžio skleidimo misiją!

Tiesa, F. Bajoraičio poetinio žodžio sklaida po jo mirties, galima sakyti, patyrė pertrūkį – eilėraščių rinkinukas, kaip minėta, išėjo tik 1932-aisiais. Regis, Vydūna, išipareigojusį parengti rankraščius knygai, neskubėti prašė Paukštelio sesuo Emilija, po to užėjęs Pasaulinis karas įnešė savus trikdžius... Bet, šiaip ar taip, knyga Vydūno jai suteiktu pavadinimu „Gyvumo žodžiai“ pasirodė, kaip anuomet, taip ir šikart, suteikdama progą nustebti, pasidžiaugti, pasimokyti, galbūt ir kitas skolas (kiekvienam savąsias) prisiminti.

*Bajoraitis, Fridrichas. Gyvumo žodžiai. - Šilutės rajono savivaldybės Fridricho Bajoraičio viešoji biblioteka. - Vilnius, Petro ofsetas, 2008

Lietuvos kariuomenės istorija**Antrasis Lietuvos karininko fotoalbumas**Algirdas ŽEMAITAITIS, Vilnius

Leidiny, skirtas kovų už Lietuvos Nepriklausomybę dalyviui S. Zaborskiui atminti

2008-ųjų metų pabaigoje pasirodė Lietuvos istorijos ir etnografijos mylėtojų laukta knyga „Lietuvos karininko fotoalbumas. 2. Aukštaitijos ir Žemaitijos kaimas XX amžiaus 3-4 dešimtmetyje“. Šis nedidelio formato, puikaus dizaino ir geros poligrafinės kultūros leidinys su 86 iliustracijomis (lietuvių ir anglų kalbomis, 96 p., tiražas 1250 egz.), skirtas kovų už Lietuvos Nepriklausomybę 1919-1920 metais dalyviui Stasiui Zaborskiui (1900-1958) atminti. Jį sudarė ir leidybai parengė kauniečių šeima dr. doc. Vytenis Almonaitis ir dr. doc. Junona Almonaitienė, o išleido jų įkurta viešoji įstaiga „Keliautojo žinyras“ Kaune. Prisijungdama prie artimųjų vieną iš knygos tekstų parašė V. Almonaičio sesuo dr. Vaida Almonaitytė-Navickienė. Knygą apipavidalino Rita Penkauskienė, maketavo Skaidra Vaicekauskienė, redagavo Jonas Varnauskas, tekstus į anglų kalbą vertė Oksana Krugliakovaitė.

Leidinių sudaro šie skyriai: Pratarinė; Juozas Zaborskis: iliustruota jaunystės biografija; Prieškario etnografinė fotografija: tautinės savimonės link; Norušiai: Aukštaitijos sodžiaus šiokiadieniai ir šventės; Žardeliai ir Kubeliai: Žemaitijos kaimo paveikslai; Leidinyje publikuojamų nuotraukų šaltiniai.

Nors šio albumo fotografijos palyginti nesenų laikų (fotografuotos prieš 70-80 metų), jos atspindi to laikmečio gyvą paveikslą, kurio neradime istorijos vadovėliuose ar pageltusiuose periodikos komplektuose bei archyvų dokumentuose. Smetonos Lietuvos laikais fotografija jau nebuvo brangi pramoga, tad beveik kiekvienoje šeimoje buvo, jei ne šeimos albumas, tai bent keletas nuotraukų, kurių, gaila, tik dalis dėl žmonių neišprusimo ar sunkių karo bei pokario peripetijų pasiekė ir mūsų laikus. Bet išlikusios fotografijos, o ypač viešai paskelbtos, turi neįkainojamą išliekamąją vertę, nes šeimos, giminės, kaimo ar miesto vaizdai sudaro įvairialypę mūsų krašto praeities vaizdo istoriją.

Šiuo antruoju serijos leidiniu (pirmasis „Lietuvos karininko albumas. 1. Baltijos pajūris XX amžiaus 3-4 dešimtmetyje“ pasirodė 2006 m.) vėl atverčiami Lietuvos kariuomenės karininko, taip pat ir fotografo mėgėjo Juozo Zaborsčio (1906-1989) šeimos albumai. Ši kartą spausdinamos daugiausiai etnografinio pobūdžio fotografijos, atspindinčios 1920-1940 metų kaimo kasdienybę. Pateikiamos J. Zaborsčio gimtojo Norušių kaimo (Šventybrasčio parap.), jo žmonos Julijos Paulauskaitės giminės Žardelių bei gretimi Kubelių (abu - Kuršėnų parap.), kuriuose gyveno jos giminaičiai Stoniai, kaimų paprasti ūkio darbai, pastatai, žmonės, šventės ir pan. Žavi užfiksuotų įvykių autentiškumas, daug informacijos teikiančios detalės, pastabus fotografo

žvilgsnis. Leidinio sudarytojai, siekdami parodyti kuo įvairesnį kaimo gyvenimą, taip pat pasinaudojo Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus fototeka, profesionalų darytomis nuotraukomis, išsaugotomis Zaborskių artimųjų ir buvusių kaimynų fotoalbumuose. Beje, Vytenis yra J. Zaborsčio vaikaitis, tad suspėjo išklausinėti ir identifikuoti beveik visus fotografijose matomus asmenis, o tai tyrinėtojiui yra labai sunkus uždavinys, tačiau turintis svarbią išliekamąją istorinę vertę.

Trumpai priminsiu nuotraukų autoriaus Juozo Zaborsčio biografiją. Jis gimė 1906 XI 16 Norušiuose (vienas iš dešimties vaikų), krikštytas Šventybrasčio bažnyčioje, mokėsi Ramygalos progimnazijoje, Kėdainių gimnazijoje, Karo mokykloje Kaune, o tapęs karininku šešeta metų tarnavo I DLK Gedimino pulke Ukmergėje, pakeltas į kapitonus - Kaune. 1941 m., prasidėjus karui, tapo sukilėliu. Po karo, vengdamas represijų, ilgai slapstėsi, bet likimas jam buvo malonus, tad išvengė savo kolegų likimo - liko gy-

Kapitonas Juozas Zaborskis. Kaunas, 1940 m.

Pranė Blusienė su sūnumi Juozu susiruošę kelionėn. Norušiai, 1939-07-25

Zaborskių troba Norušiuose. 1937-08-10

vas ir išsaugojo savo darytas fotografijas. Mirė 1989 m. Kaune, jau sulaukęs Lietuvos atgimimo.

Antrojo knygos skyriaus autorė V. Almonaitytė-Navickienė rašo, kad J. Zaborsčio etnografinė fotografija yra kūrybiškas laikmečio atspindys. Jo nuotraukose įamžinti rugiapjūtės ir šienapjūtės vaizdai, įvairūs kasdieniai buities darbai (gyvulių priežiūra, sviesto mušimas), sodyboje dirbantys siuvėjai, medžioklės laimikiai, artimųjų šypsenos portretuose ir išdidžios jų pozos, arkliais kinkytuose vežimuose, nuotaikingos daugiafigūrės kompozicijos - tai jau tautinės savimonės ugdymo įrankis. J. Zaborsčio nuotraukų estetinė raiška artima garsiai Balio Buračo žanrinei fotografijai. Jos išlieka aktualios ir dabar, nes pasakoja apie lietuviško kaimo istorinį ir kultūrinį paveldą, pirmąpradį ir harmoningą etninės architektūros ryšį su žmogumi ir kraštovaizdžiu, skaidrią lietuvišką pasaulėjautą, dvasinę ir kūrybinę pusiausvyrą.

Knygoje pateikiamos ir minėtų kaimų istorijos. Įdomu, kad Norušiuose pas Zaborskius apie 1885 m. apsistojęs garsusis dievdirbys Vincas Svirskis (1835-1916) išdrožė nemažai savo nuostabių kryžių. Gaila, kad išnykusio Norušių kaimo vietoje lyg pasityčioti įrengtas sąvartynas, kurį būtina likviduoti. Kitame kaime - Žardeliuose - likusi tik viena troba su dviem gyventojais, Kubeliuose - apie 10 sodybų su 35 žmonėmis. Gal publikuojamos fotografijos sužadins jų domėjimąsi savojo krašto praeitimi?

Minėtas fotoalbumas sukelia dvejopus jausmus. Pirmas, labai džiugu, kad pasirodo tokio pobūdžio leidiniai, kurie galėtų paskatinti ir skaitytojus atverti savo nuotraukų albumus visuomenei ar perduoti jas muziejams. Antra, labai graudu ir liūdna, kad nebėra jau nebėra gyvų šio leidinio herojų, kad nebėra to tikrojo lietuviško kaimo, kuris ilgus šimtmečius buvo lietuviybės puoselėtojas bei saugotojas.

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2009 metais

2009 m. balandis

1749 IV 6 Valtarkiemyje (Gumbinės aps.) mirė Pilypas **Ruigys**, filologas, giesmių eiliuotojas, vertėjas. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, kunigavo. Paskelbė studiją vokiečių kalba „Lietuvių kalbos tyrinėjimas“ (1745), lietuvių-vokiečių ir vokiečių-lietuvių k. žodyną (1747), išvertė dalį N. Testamento (1727) ir Biblijos (1735).

Gimė **1675 III 31** Katinavoje (Stalupėnų aps.).

1784 IV 8 Viliūnuose (Pilkalnio aps.) gimė Natanelis Frydrichas **Ostermejeris**, vertėjas, raštijos darbuotojas. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, mokytojavo, kunigavo. 1823 m. Tilžėje pradėjo leisti pirmąjį lietuvišką periodinį leidinį „Nusidavimai Dievo karalystėje“ (išėjo 2 nr.).

Mirė **1846 VIII 24** Būdvičiuose (Ragainės aps.) (*MLE, 2, 345-346).

1979 IV 11 mirė kunigas dekanas Gustavas Aleksandras **Rauskinas**. Baigęs Rygos teologinį institutą, 1982 IX 18 iššventintas kunigu ir pakviestas į Alkiškių parapiją, aptarnavo ir kitas latviškas parapijas, kurioje dirbo visą savo gyvenimą, išskyrus laiką Sibiro tremtyje (1945-1955).

Gimė **1902 XII 6** Mazsalacės parapijoje (Latvija).

1659 IV 15 Karaliaučiuje mirė Simonas **Dachas**, R. Prūsijos vokiečių poetas, kilme susijęs su lietuviais. Baigęs Karaliaučiaus universitetą, jame profesoriavo. Rašė vokiečių ir lotynų kalbomis eilėraščius ir giesmes („Amžiau, tu saldus, tėviške teisiųjų“, „O, gražus dangau“ ir kt. giedamos Lietuvoje ir dabar), ypač išgarsėjo jo daina „Annchen von Tharau“ (Anikė iš Toravos).

Gimė **1605 VII 29** Klaipėdoje (*MLE, 1, 259).

1969 IV 19 Klaipėdoje gimė Darius **Petkūnas**, Kretingos, Priekulės ir Palangos kunigas, KU dėstytojas, religinės spaudos darbuotojas, pirmasis Lietuvoje po I pasaulinio karo teologijos daktaras (2004 V 28, Helsinkio universitete) (*MLE, 3, 552).

1949 IV 21 Šlepečiuose (netoli Plungės) gimė Domas **Kaunas**, Mažosios Lietuvos knygu ir spaudos tyrėjas, habilit. dr., prof., daugelio knygų ir straipsnių apie Maž. Lietuvos paveldą autorius (*MLE, 3, 43).

1724 IV 22 Karaliaučiuje gimė Imanuelis **Kantas**, lietuvių kilmės Prūsijos filosofas, klasikinės vokiečių filosofijos pradininkas, Kristijono Gotlybo Milkaus žodynui „Litauisch-deutsches und Deutsch-litauisches Wörter-Buch“ (1800) parašė prakalbą.

Mirė **1804 II 12** Karaliaučiuje (*MLE, 1, 715-716).

1529 IV 23 pasirodė „**Didysis Liuterio katekizmas**“ – viena iš pagrindinių liuteroniško tikėjimo išpažinimo knygų.

1914 IV 24 Ruobežuose (Biržų par.) gimė Jonas **Kalvanas**, teologijos licenciatas, Tauragės kunigas (ordinuotas 1940 VII 28), Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios vyskupas, „Maldų ir giesmių knygelės“ (1982) ir kitų liuteroniško turinio raštų parengėjas.

Mirė **1995 I 15** Tauragėje (*MLE, 1, 706-707).

1939 IV 24 Tauragėje gimė buvusi Vilniaus parapijos (1995-1998) kunigė Tamara **Schmidt**, išeivijos senjoro kun. Adolfo Kerlerio dukra.

Mirė **2003 VIII 25** Esene (Vokietija).

2004 IV 24 Tauragėje Vilniaus ev. liut. kunigas Mindaugas **Sabutis** išrinktas LELB vyskupu. Konsekracija vyko ten pat, Martyno Mažvydo bažnyčioje VI 19.

1989 IV 30 įvyko pirmosios atkurtos **Kauno** parapijos pamaldos. 1682 IX 22 padėtas kartinis Kauno Šv. Trejybės ev. liut. bažnyčios akmuo, o pati bažnyčia pašventinta 1683 XII 25. Joje 1953 III 30 prieš uždarymą įvyko paskutinės pamaldos. **Parapija įsteigta 1558 m.**

1994 IV 30 Juodkrantėje atidengtas **paminklas** (skulpt. Arūnas Sakalauskas) tautosakininkui, K. Donelaičio kūrybos leidėjui Liudvikui **Rėzai**.

Tęsinys kitame numeryje

*Mažosios Lietuvos enciklopedija (MLE, 2000, 1 t.; MLE, 2003, 2 t.; MLE, 2006, 3 t.)

Parengė Birutė ŽEMAITAITYTĖ ir Algirdas ŽEMAITAITIS

Palangos Madona: vieno paveikslo istorija

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Palangos parapijos klebonas dr. A. Genutis restauruotą paveikslą „Švč. Mergelė Marija su vaikeliu“ vadina Palangos pasididžiavimu – tiek istorine, tiek dvasine prasme

Ne paslaptis, jog Palangos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčia viena lankomiausių Lietuvoje. Tokia ji dabar, atšventusi savo šimtmečio jubiliejų, tokios, tikėtina, buvo ir jos pirmakės – senosios medinės Palangos bažnyčios.

Visose jose lyg ir nepastebimai, bet tuo pačiu itin gerbiamas ir vertinamas, metų metus gyveno paveikslas - palydėdamas senuosius bažnyčios pastatus ir matydamas kylantį naują, sutikdamas į jį akis keliančius ir viltis dedančius žmones, nuolat pertapomas ir taisomas.

Neįtikima, tačiau tikrojo paveikslo veido imta ieškoti vos prieš porą metų – 2006-ųjų vasarą. Rasta daugiau nei tikėtasi. Paveikslas „Švč. Mergelė Marija su Vaikeliu“ – vienintelis žinomas Lietuvos bažnyčiose saugomas „verkiantis“ Marijos atvaizdas.

Iš pirmo žvilgsnio nevertingas

Apie trys šimtai metų - tiek priskaičiuojama šiam nežinomo autoriaus sakralinės dailės kūriniui. Palangos bažnyčios dokumentuose paveikslas pirmą kartą paminėtas 1677 m. Restauruoto paveikslo meniniai bruožai patvirtina, kad jis, kaip parodė istorinių tyrimų rezultatai, yra nutapytas XVII a. viduryje. Manoma, kad apie 1646 m. šį Marijos atvaizdą ir Palangos bažnyčios didįjį altorių, varpą ir altariją dovanojo Palangos ir Plungės seniūnas Stanislovas Vaina su žmona Elžbieta Kiršenšteinaite-Vainiene, nors tai ir nėra galutinai patvirtinta.

Pasak Palangos parapijos klebono dr. Algio Genučio, paveikslo ištakos - dar Abiejų Tautų Respublikos laikuose. Tai - Bochnios (Pietų Lenkija, Krokuvos vadija) tėvų dominikonų (dabar – parapijos) bažnyčioje esančio stebuklingo Švč. Mergelės Marijos paveikslo atvaizdas. Teigiama, jog stebuklingasis Bochnios Švč. Mergelės paveikslas pats yra senesnio ir anksčiau pagarsėjusio Čenstakavos Švč. Mergelės paveikslo kopija.

Dabartinei neogotikos Palangos bažnyčiai (architektas Karlo Eduardo Strandmano suprojektuotai 1896-1897 m., pastatyta 1899-1907 m.) – 102 metai. Paveikslas buvęs ir ankstesnėse medinėse Palangos bažnyčiose, pastačius naują, įmontuotas į didįjį altorių.

Klebonas prisimena, jog prieš penkėtą metų atvykęs į Palangą klebonauti, paveikslą būtent ten – didžiojo altoriaus nišoje – ir rado.

- Nereikia būti dideliu specialistu,

kad suvoktum, jog šis paveikslas buvo tvarkytas – tai matėsi iš pirmo žvilgsnio. Iš aliuminio pagaminti aptaisai, kažin kas matėsi ant veido, lyg pertapymai. Be abejo, apšvietimo klausimai taip pat nebuvo tobulai išspręsti, - pirmaisiais išpūdziais dalinosi dr. A. Genutis.

Nors paveikslas ir neatrodė labai brangios meninės vertės, Palangoje besilankydami Lietuvos dailės muziejaus darbuotojai klebonui padėjo suvokti gilesnius dalykus ir priminė, kad reikėtų šį paveikslą restauruoti, sugrąžinti jo autentišką vertę. Taip Telšių vyskupo dr. Jono Borutos SJ bei klebono dr. A. Genučio iniciatyva bei pastangų dėka šis sakralinės dailės kūrinys buvo atvežtas į Lietuvos dailės muziejaus Prano Gudyno restauravimo centrą.

Tuo tarpu ištisiems dvejiems metams, kol tęsėsi paveikslo restauravimo darbai, Palangos bažnyčios altoriuje būta paveikslo kopijos. Nepastabesni parapijiečiai skirtumo nė nepajuto, tik vėliau imta klausinėti, kodėl Mergelė Marija paveiksle kiek kitokia nei anksčiau.

- Stengėmės žmonėms viską išaiškinti, nuolat nušviesdavome restauravimo darbų eigą, todėl šiuos laikinus pasikeitimus parapijiečiai priėmė geranoriškai, nekilo jokių nesusipratimų, - sakė dr. A. Genutis.

Baimintis iš tiesų nebuvo ko – parapijiečių gerbiamas paveikslas buvo atiduotas į patikimas rankas. Palangos Madonos paveikslo tyrimus atliko LDM Prano Gudyno restauravimo centro specialistai: dr. Jūratė Senvaitienė, Rapolas Vedrickas, Dalia Panavaitė, dr. Marija Jakubėnienė. Po jų darbo ėmėsi didžiulę patirtį restauruojant senuosius tapybos kūrinius turinti aukščiausios kategorijos tapybos restauratorė Janė Bilotienė. Jos rankomis atkurta daug Lietuvoje garsių sakralinių tapybos kūrinių, tarp jų ne vien meninę ir istorinę vertę, bet ir ypatingą sakralinę reikšmę turintys Švč. Mergelės Marijos paveikslo: Vilniaus Aušros vartų, Šiluvos, Žemaičių Kalvarijos, Vilniaus Šv. Mykolo bažnyčios.

Nemokšiškas nustebino

- Besiruošiant Palangos bažnyčios šimtmečio jubiliejui paveikslas buvo trumpam sugrąžintas į Palangą. Vyko konferencijos, išsamiai išanalizuota istorinė, meninė paveikslo padėtis. Galiausiai 2008 m. rugpjūčio 16 d. paveikslas iškilmingai sugrįžo į gimtuosius namus, - pasakojo dr. A. Genutis.

Tais pačiais metais pasaulį išvydo ir ne ką mažiau svarbi mokslinė studija – Regimantos Stankevičienės „Palangos Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios didžiojo altoriaus paveikslas „Švč. Mergelė Marija su vaikeliu““.

Iki tol jokių atskirų tyrinėjimų ar medžiagos apie Palangos Madonos paveikslą nebuvo. Klebono žodžiais, išleista išsami mokslinė studija itin pasitarnaus ir toliau gilinantis, analizuojant, lyginant, ieškant subtilumų ar aiškinantis aplinkybes.

Minėtoje R. Stankevičienės studijoje rašoma, jog Prano Gudyno restauravimo centrą paveikslas pasiekė labai blogos būklės. Aliejiniais dažais ant drobės nutapyto paveikslo ir pagrindas, ir tapybos sluoksnis buvo sunykę, daugelyje vietų mechanškai pažeisti.

Prie autentiškos, iš trijų audinio atraižų susiūtos drobės buvo priklijuota gerokai vėlesnė fabrikinis būdu gruntuota drobė: dėmėta, pūslėta, išskydusi, dėl aliejinio grunto gadinant autentišką audinį. Pirminio tapybos sluoksnio

Tokia Palangos Madona iš didžiojo altoriaus šiandien žvelgia į tikinčiuosius – daugybė grubių ir nemokšiškų pertapymų buvo neatpažįstamai pakeitę per amžius garbinto paveikslo veidą

nebesimatė, nes paveikslas, kaip parodė laboratoriniai fizikiniai ir cheminiai tyrimai ir tolesnis restauravimo procesas, ne kartą atskirais plotais arba visas buvo pergruntuotas, pertapytas, vietomis naujai padengtas mėgėjiško tapyto auksavimo ir bronzavimo, lako sluoksniais.

Daugiausia užtapytųjų sluoksnių, ištisų ir fragmentiškų, dengė veidus. Paveikslo tyrinėtojai ir restauratoriai rašė: „Iki šiol per visą daugiametę restauravimo praktiką dar niekada nesame turėję taip grubiai, nemokšišškai ir primityviai perdažyto paveikslo, taip smarkiai ir neatpažįstamai suniokoto kūrinio“.

Senoji drobė ir tapybos sluoksnis buvo labai pažeisti dar ir dėl to, jog per juos vinimis ne kartą kalti senieji sidabriniai, o XX a. antroje pusėje – ir naujieji aliuminio skardos aptaisai.

Dr. A. Genutis pasakojo, jog bažnyčios sandėlyje pavyko surasti pirminių Lietuvos auksakalio sukurtų baroko stiliaus aptaisų fragmentus ir juos restauruoti.

Anot Palangos klebono, auksas ar sidabro aptaisai sena ir Lietuvai labai būdinga būdinga tradicija - jie ir apsaugo, ir drauge pasitarnauja tarsi karūna. Krikščioniškoje tradicijoje tai - besikartojantis akcentas, kuriantis paveikslo didybę. Ypač aptaisais puošiami Švč. Mergelės Marijos paveikslo.

Apie slėpinius ir stebuklus

Tyrimo metu atskleista nuo septynių iki septyniolikos užtapytųjų sluoksnių – be abejo, būta ir nemokšiško, ir ne kvalifikuotų potėpių. Po jais ir pasislėpė autentiškas pirminis vaizdas – „verkianti“ Madona, su kirčiiais veide.

R. Stankevičienė savo studijoje rašo, jog Palangos kūrinyje pavaizduota verkianti ir prakaituojanti Švč. Mergelė. Tai - labai retas faktas. Dalis iš akių riedančių ašarų ir ant kaktos matomų prakaito lašelių yra skaidrūs, dalis – kruvini. Šie faktai rodo, kad Palangos paveikslas įamžina 1638 m. oficialiai patvirtintus Bochnios originalo stebuklus, kai 1632 ir 1637 m. šis Marijos atvaizdas pravirkęs kruvinomis ašaromis.

Šiuo metu, išskyrus Palangos paveikslą, nėra žinomas nė vienas Lietuvos bažnyčiose saugomas „verkiantis“ Marijos atvaizdas.

- Tai nėra trūkumas ar neužbaigtumas, tai - autentiškų įvykių ar legendos, pasiekusios mūsų laikų, liudijančios apie sudėtingą pirmąjį paveikslo istoriją, atspindys, - pasakojo klebonas. - O kai atsiskleidžia tikrasis veidas, kada galime

prie autentiško pavyzdžio prisiliesti, tuomet prie tikrojo šaltinio, prie tikrosios versmės prisitartinam.

Kalbant apie šventus daiktus, negalima neužsiminti apie stebuklus. Netgi paveikslo istoriją tyrinėjusi R. Stankevičienė yra minėjusi, jog jai pasisekė sutikti žmonių, pasidalijusių prie Palangos Madonos patirtais stebuklais. O ir pati tyrinėjimo eigoje patyrė ypatingų malonių.

Palangos klebono dr. A. Genučio žodžiais, votai – asmeninės padėkos, įžado ar prašymo ženklai - šiam paveikslo buvo dedami ir anksčiau, tačiau oficialiai stebuklingu jis nėra pripažintas.

Kaip bebūtų, klebono teigimu, Dievo Motinos garbinimo kultas, visuomet susijęs su malonėmis, su pagijimais, su įvairiomis dovanomis, gaunamomis iš Dievo Marijos užtarimu, todėl natūralu, kad toks gražus paveikslas, į kurį šimtų ir tūkstančių tikinčiųjų akys nukreiptos, taip pat yra susijęs su Dievo dovanomis.

- Reiktų tai svarstyti platesniame, teologiniame kontekste. Man asmeniškai apie stebuklingus išgijimus ar panašius dalykus neteko girdėti, negalėčiau patvirtinti konkrečių atvejų, stebuklų – o stebuklas yra tuomet, kai stebuklingai viskas vyksta. Kita vertus, Dievas gyvenime daug situacijų, aplinkybių pakreipia mums naudinga linkme. Šia prasme - daug tokių įvykių žinotume, bet griežta prasme stebuklų aš negalėčiau patvirtinti, - kalbėjo Palangos parapijos klebonas.

Pabaigai verta paminėti, jog, anot R. Stankevičienės, restauruotas Palangos bažnyčios paveikslas ne tik atgavo savąją meninę vertę, bet ir gali pasitarnauti kaip pavyzdys analogiškos ikonografijos ir laiko kūriniams, gali būti, kad net jo pirmąjį vaizdą atkurti.

Na, o kol kas jis lieka Palangos pasididžiavimu – taip klebonas kalba apie Palangos Madoną. Ir istorine, ir dvasine prasme šio paveikslo vertė didžiulė.

Anot dr. A. Genučio, nors religinis požiūris čia labai svarbus – mariologinis kultas visuomet buvo vienas iš svarbiausių dalykų bažnyčiai, reiktų į paveikslo reikšmę žvelgti daug plačiau. Paveikslas „Švč. Mergelė Marija su vaikeliu“ yra Palangos istorijos dalis, nuvedanti mus į tolimus laikus, į Lietuvos ir Lenkijos bendrą valstybinę santvarką, kada jau minėtų šventų paveikslo kopijos buvo labai paplitusios.

- Jis praturtina Palangos paveldą – krikščioniškąjį, istorinį, be šito paveikslo jis būtų kur kas skurdesnis, - įsitikinęs klebonas.

Autorės nuotr.

Lietuviškųjų slapyvardžių tyrimo baigiamieji darbai

Vytautas RIMŠA, Vilnius

Tęsinys. Pradžia Nr. 6

Pirmąją dalį sudarė slapyvardžių ir slapyraidžių, vartotų iki 1914 m., raidyno tvarka išdėstytas sąrašas, o antrąją dalį – autorių pavardžių tvarka suregistruoti 1950-ties asmenų 6400 slapyvardžių. Rodyklė pasirodė ir vokiečių kalba (Die litauischen Pseudonyme und Kryptonime. T. 1: Verzeichnis der Pseudonyme und Kryptonime bis zum Jahre 1914 in alphabetischer Reihenfolge. Kaunas, 1943).

XIX a. pab.–XX a. pirmoje pusėje (iki 1940 m.) nemažai slapyvardžių surinko ir išaiškino žinomas rašytojas, literatūrologas bei literatūros kritikas Julius Būtėnas. Tyrimo rezultatus jis paskelbė knygoje „Pseudonimai, arba slapyvardžiai“ (1981 m.). Jos prieduose įdėjo Autorių pavardžių ir Pseudonimų bei kriptonimų rodykles.

Tarybiniu laikotarpiu slapyvardžius toliau tyrinėjo ir apie juos rašė prof. Leonas Gudaitis, LTSR knygų rūmų direktorius Antanas Ulpis, bibliografas Albertas Ruzgas, dr. Juozas Tumelis, vertėjas ir redaktorius Aleksandras Žirgulytis, prof. Vladas Žukas kt.

Didelį darbą, rinkdami ir išaiškindami slapyvardžius, pildydami jais LTSR knygų rūmuose, Respublikinėje (dabar – M. Mažvydo) bibliotekoje, Partijos istorijos institute prie LKP CK (revoliucinio ir karo metų partizaninio judėjimo dalyvių), taip pat Mokslų Akademijos, VVU bibliotekose turėtas slapyvardžių kartotekas, atliko minėtų bibliotekų bibliotekininkai ir bibliografai.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę ir 1992 m. pradžioje panaikinus LTSR knygų rūmus, visas jų turtas su buvusiomis funkcijomis, archyvinio lietuviškų bei lituanistinių spaudinių fondu (5 mln. spaudinių), knygotyros biblioteka (apie 125 tūkst. egz.), katalogais ir kartotekomis (5 mln. kortelių, tarp jų – ir lietuviškųjų slapyvardžių) buvo perduotas LNB Bibliografijos ir knygotyros centrui. Tokiu būdu LNB gavo ne tik didelį, ištisu dešimtmečius daugelio specialistų kurtą mokslinį įdirbį, bet kartu – ir gerą bazę tolesniam slapyvardžių tyrimui. Čia ir prasidėjo naujas lietuviškųjų slapyvardžių tyrimo etapas, kurio pagrindinis skiriamasis ypatumas – turimų slapyvardžių tvarkymas ir rengimas publikuoti.

Respublikoje susidarė šiam darbui itin palankios sąlygos. Lietuvoje neliko okupacinės valdžios cenzūros ir niekas nebegalėjo leidėjui primesti savo valios dėl planuojamos knygos turinio. Kita vertus, apie didžiulę medžiagą, sukaupą minėtose kartotekose apie įvairių asmenų (nužudytų, išstremtų ir kitaip represuotų, pasitraukusių į užsienį, nepritarusių tarybinei santvarkai ir dėl to patekusių į valdžios nemalonę, cenzūros uždraustų knygų autorių ir t. t. ir pan.) slapyvardžius dabar buvo galima laisvai skelbti ir atiduoti naudotis visai visuomenei. Reikėjo tik mokamai panaudoti turimą mokslinį įdirbį ir tinkamai organizuoti šio įdirbio tvarkymo darbus.

Per aštuoniolika nepriklausomybės metų (1990–2008 m.), toliau tvarkydamas, tikslindamas ir ruošdamas lietuviškuosius slapyvardžius spaudai, itin didelį mokslinį tyrimo darbą atliko istorikas, doc. dr. Jonas Mačiulis. Talkinant kolegoms iš kitų mokslinių bibliotekų, 1995–2003 m. jis parengė ir išleido medžiagą lietuviškųjų slapyvardžių sąvadą „Lietuviškieji slapyvardžiai“ (T. 1–4: A–Ž ir T. 5: papildymai. Taisymai.), skirtą plačiam mokslininkų dėmesiui – pastaboms, svarstymams, diskusijoms, aptarimams, siūlymams. Minėto leidinio pagrindu 2004 m. buvo sudaryta, galutinai suredaguota

Kalba LNB Bibliografijos ir knygotyros centro direktorė dr. Regina Varnienė, šalia jos – knygos sudarytojas dr. Jonas Mačiulis, už jo – LNB direktorius Vytautas Gudaitis ir kiti dalyviai

Renginio diskusijos

ir parengta spaudai knyga „Lietuviškieji slapyvardžiai: lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas“ (T. 1: autoriai; T. 2: slapyvardžių žodynas).

Nuosekliai tęsdamas slapyvardžių tvarkymo darbus, dr. Jonas Mačiulis 2007 m. išleido elektroninį „Slapyvardžių sąvadą“. Jo tikslas – padaryti mokslininkams šia tema plačiai prieinamą visą kompiuterinę slapyvardžių duomenų bazę turimą informaciją. Naujasis sąvadas buvo patikslintas ir papildytas 1991–2007 m. duomenimis. Jis apėmė 9512 autorių 36200 slapyvardžius, vartotus nuo pat jų pasirodymo (XVI a.). Plati sąvado geografinė bei kalbinė apimtis. Tai – lietuvių autorių slapyvardžiai, vartoti Lietuvoje bei kitose šalyse leistoje spaudoje lietuvių kalba; kitataučių autorių slapyvardžiai, vartoti Lietuvos teritorijoje leistoje kitakalbėje (lotynų, lenkų, rusų, žydų) spaudoje; slapyvardžiai, kuriais kitų tautų autoriai lietuvių visuomenei buvo pristatomi skelbiant jų kūrinius lietuvių kalba; 1863 m. sukilimo vadovų, lietuviškos spaudos lotyniškais rašmenimis draudimo laikotarpio knygnešių ir daraktorių slapyvardžiai; kai kurie pokario pasipriešinimo sovietinei okupacijai bei vėlesnio rezistencinio judėjimo dalyvių slapyvardžiai ir pan.

Tokiu būdu sujungus ir sutvarkius daugelio specialistų kelių dešimtmečių atliktą mokslinį įdirbį, tyrinėjant, išaiškinant ir sisteminant lietuviškuosius slapyvardžius, mokamai panaudojus visą, iki tol atskirose respublikos institucijose

turėtą slapyvardžių archyvinį kartotekų medžiagą, šis lietuviškųjų slapyvardžių tvarkymo etapas (1990–2007 m.) davė itin gražių vaisių. Lietuvoje buvo paskelbti ir atiduoti visuomenei naudotis visi, iki tol gauti slapyvardžių identifikavimo tyrimų rezultatai.

Nepaisant to, atidžiau pažvelgus į minėtų darbų ištakas ir raidą Lietuvoje, ypač vertinant šiuos tyrimus moksliniu akademiniu aspektu, buvo nesunku pastebėti, kad tyrimo tema vis dėlto dar nėra galutinai užbaigta. Bėda čia buvo ta, kad nuosekliai dirbant su visa lietuviškųjų slapyvardžių baze, pasiliko beveik visai neatskleista, neaptarta ir moksliskai neįvertinta paties tyrimo istorinė raida, jo istoriografijos ir metodikos dalykai bei ankstesniųjų problemos tyrinėtojų mokslinis įdirbis.

Gerai, kad šią spragą dabar kaip tik ir užpildė minėtoji dr. Jono Mačiulio sudaryta knyga. Maža to, ji – tarsi savotiškai gražinta skola ir graži padėka visiems Lietuvos mokslininkams už anksčiau šia tema atliktus jų darbus bei mokslinius ieškojimus.

Kaip nurodo dr. Jonas Mačiulis, straipsnių autoriai leidiniui pasirinkti ne atsitiktinai. Daugelis jų praeityje yra vaisingai pasidarbavę lietuviškųjų slapyvardžių tyrimo, identifikavimo bei publikavimo baruose. Kiekvieno iš jų slapyvardžių identifikavimo veikla yra trumpai aptarta įžangėlėse, išspausdintose leidinyje prie autorių straipsnių. Čia pat matome ir straipsnių autorių nuotraukas.

Publikuojami straipsniai apima keletą temų. Lietuviškųjų slapyvardžių istorijos ir teorijos klausimus čia gvildena vyresniosios kartos mokslininkai Silvestras Baltramaitis, Vaclovas Biržiška, Antanas Ulpis ir šių dienų tyrinėtoja dr. Žiedūnė Zaveckienė, Aleksandras Žirgulytis bei dr. Jonas Mačiulis; slapyvardžių identifikavimo metodikos problemas aiškina dr. Osvaldas Janonis, dr. Irena Bartašienė ir Audronė Matijošienė; kai kurias slapyvardžių identifikavimo mįsles atskleidžia profesoriai – Arnoldas Pirockinas, Vladas Žukas ir Leonas Gudaitis, rašytojai – Bernardas Brazdžionis, Julius Būtėnas ir Justinas Sajauskas, bibliografai – Dalia Gargasaitė, Albertas Ruzgas ir kt.; apie slapyvardžių vartojimo dorovinius aspektus leidinyje rašo Vaižgantas, Jonas Jablonskis, Juozas Labokas, Valdemaras Kukulas ir kt.; į diskusiją slapyvardžių klausimu išieivijoje įsijungia Bronys Raila, Alfonsas Nakas, Vytautas Aleksandras Jonynas. Tad knyga aprėpia ir į vientisą visumą sujungia visa tai, ko iki tol, gvildenant šalyje lietuviškųjų slapyvardžių identifikavimo temą po Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo, buvo labai pasigendama.

Pristatydama knygą, bibliografė Danguolė Narkevičienė supažindino su jos tematika, sandara ir autoriais. Sudarytojas ir bendraautorius dr. Jonas Mačiulis sakė manęs, kad slapyvardžių tyrinėjimo problema esanti jau išsemta, tad su šia knyga jis ketinas temai dėti tašką. Kalbėję kiti šio leidinio autoriai supažindino su savo darbais. Rašytojas Justinas Sajauskas papasakojo apie pokario laikų rezistentų slapyvardžių paiešką ir tyrimus, prof. Leonas Gudaitis prisiminė savo pirmąją praktinę pažintį gimnazijos metais su slapyvardžių naudojimu, prof. Vladas Žukas atskleidė kai kuriuos slapyvardžių nustatymo ir išaiškinimo keblumus. Vytautas Rimša kalbėjo apie visų dr. Jono Mačiulio darbų ir šios knygos mokslinę bei praktinę reikšmę, sugražinant lietuviškuosius slapyvardžius į šiandieninę mokslinę apyvertą ir nuosekliai užbaigiant jų tyrimą. Teigiamai dr. Jono Mačiulio darbus ir naują knygą įvertino ir bibliografė Vida Kaziūnaitė bei doc. dr. Žiedūnė Zaveckienė.

Knyga užbaigė ilgą slapyvardžių tyrimo etapą. Reikia tik džiaugtis, kad per kelis dešimtmečius daugelio žmonių atliktas darbas – didžiulis mokslinis įdirbis nenuėjo į užmarštį ar nenusėdo archyvų kartotekose. Dabar visa tai, kas iki tol buvo padaryta, jau atiduota į suinteresuotų mokslininkų bei kitų specialistų rankas ir teisėtai sugrįžo į mokslinę bei praktinę apyvertą.

Leidinio paskirtis plati. Visų pirma, jis bus labai pravartus šalies literatūrologams, aukštųjų mokyklų dėstytojams ir akademiniam jaunimui, leidyklų, redakcijų ir profilinių mokslinių institutų bei katedrų darbuotojams, žurnalistams, istorikams, knygotyrininkams, bibliografams, visiems Lietuvos rašytinio paveldo tyrinėtojams. Identifikuoti slapyvardžiai ypač pravars ir pagelbės tiems specialistams, kurie tyrinėja Lietuvos mokslininkų, rašytojų ar kitų visuomenės veikėjų kūrybinį palikimą, rašo ar ketina rašyti apie jų gyvenimą ir veiklą mokslines monografijas. Jie palengvins darbą ir nustatant tikruosius straipsnių autorius bei šalinant tas autorystės klaidas, kurios retsykliais iki šiol prasikiša kai kuriuose anksčiau skelbtuose mokslininkų raštuose.

*Gedimino Zemlicko nuotr.
Pabaiga*

* Apie lietuviškuosius slapyvardžius: str. rinkinys / Lietuvos nac. Martyno Mažvydo b-ka. Bibliografijos ir knygotyros centras; sudarė ir parengė Jonas Mačiulis. – Vilnius: – Lietuvos nac. M. Mažvydo b-ka, 2008. 220 p. – Iliustr.

Komentaram, nuomonės, diskusijos, problemos

Dar kartą apie Vilniaus rajono bendrąjį planą

Atkelta iš 1 p.

kaip vienas tarybos narys pažymėjo, darbai pajudėjo BP rengimą perėmus architektėi A. Ercmonaitei.

BP negimė nei 2007 m., nei 2008 m. Sulaukėme jubiliejinis Lietuvai metų, tad gal šie metai bus sėkmingesni, juolab buvome maloniai nustebe, kai eiliniame Vilniaus rajono savivaldybės tarybos posėdyje š. m. kovo mėn. pabaigoje merė pasiryžo informuoti tarybos narius apie BP vykdymą. Teko išklausti, kas buvo daroma nuo 2001 m., kokios buvo kliūtys ir bėdos. Tačiau tai buvo kritika kitiems, bet ne sau.

Panašiai kalbėjo ir rajono BP ruošėjas, UAB „Urbanistika“ projekto vadovas R. Devinduonis. Jo pasisakymas buvo iš esmės kaltinimai derinančioms arba leidžiančioms teisinius aktus institucijoms. Jis neturėjo jokių priekaištų savivaldybei, džiaugėsi darbų daroma. Į klausimą, ar taip buvo ir anksčiau, jis patvirtino, kad taip. Gaila pasidarė žmogaus. Juk visus raštus, adresuotus Aplinkos ministerijai, Vilniaus apskrities viršininko administracijai, Vilniaus rajono savivaldybei bei man atsakymą į paklausimą, dėl užduoties vykdymo trukdžių ir perspektyvų, ruošė būtent šis BP projekto vadovas.

Paaikškinimai, kad prie sostinės visada sunkesni derinimai manęs neįtikino, nes Vilniaus miesto savivaldybė savo BP pasitvirtino dar anos kadencijos taryboje. Kaip vienas iš skubos motyvų buvo nesudaryti sunkumų Vilniaus rajono savivaldybei ruošiant jos BP. Tad miesto plėtros kryptis ir vystymas, inžinerinių tinklų plėtotė ir kiti dalykai - kaip ant delno. Kita vertus, gražus pavyzdys - Šiaulių miestas ir Šiaulių rajonas. Šios savivaldybės turi BP. Jų pareigūnams (netikiu, kad jie aukštesnės kvalifikacijos) taip pat reikėjo atlikti (tik per 200 km atstumą) visus analogiškus, su visomis valstybinėmis institucijomis, derinimus, vadovautis tais pačiais teisiniais aktais. Darbus ten atliko ta pati UAB „Urbanistika“.

Darbai vyksta, kai yra politinė valia. Merė pažadėjo kontroliuoti, tad baigti noriu optimistine gaida. Rajono BP perduotas Vilniaus apskrities viršininko administracijai. Belieka tik sulaukti šios įstaigos išvadų.

*Gediminas PAVIRŽIS,
Vilniaus rajono savivaldybės tarybos narys*

Šalčininkų rajono socialinės problemos

Poškonių vaikų darželis turi gyvuoti

Vladas KASPERAVIČIUS, Šalčininkai*Šalčininkuose Tarybos nariai paprastai balsuoja vienbalsiai**Atkelta iš 1 p.*

neišgirdo svarių argumentų ir skaičių, pagrindžiančių sprendimo ekonominį efektą. Šešioliukai vaikų bus iškelti į jiems gyventi nepritaikytas patalpas.

Pagrindinė rajono savivaldybės sprendimo esmė – taip reikia.

Poškonių seniūnas Rimantas Stočkus į klausimą, ar negalima buvo kitaip išspręsti šio klausimo, atsakė, kad ne jo kompetencijoje daryti strateginius sprendimus. Pasak seniūno, darželis neuždaromas, o tik vaikai laikinai perkeliama į kitas patalpas.

Šalčininkų rajono Taryba Poškonių vaikų darželio-lopšelio uždarymo klausimą atidėjo. Tai siek tiek apraminti aistras bene tankiausiai lietuvių gyvenamoje šio pasienio rajono vietovėje. Tačiau Poškonių kaimo gyventojai jau nelabai tiki, kad jų lūkesčiai turėti atskirą darželio pastatą su tam pritaikyta infrastruktūra išsipildys. Jie vos ne vienu balsu tvirtina, kad uždaramame darželio pastate ilgai neišsilaikys apylinkės seniūnija, o dabartinis pastatas bus privatizuotas.

*Autoriaus nuotr.***Muziejus laikraštyje Nr. 14 (66)****Verbos**

2009 metų balandžio 5-oji – Verbų (palmių) sekmadienis – įžanga į Didžiąją savaitę bei Kristaus žengimo į Jeruzalę šventė.

Verba – tai magiška žaliotė šakelė, kuria plakant suteikiama žmogui ar gyvuliui augimo ir gyvybės jėga, kartu ji apsaugant nuo ligų. Verbas pašventinus bažnyčioje, jos įgydavo dar ir apsauginės galios. Todėl kaimo gyventojai šias šakeles naudodavo norėdami apsaugoti namus nuo žaibo, pasėlius nuo audrų ar gyvulius nuo kritimo. Žodis „verba“, giminingas lietuviškiems žodžiams „virbas“, „virbalas“, patekęs į lietuvių kalbą iš slavų kalbos XII – XIV a., dar prieš Lietuvos krikštą. Katalikų bažnyčios liturgijoje palmių šventinimas įvestas V amžiuje.

Pagal formą verbos būna: volelinės (kiliminės) – populiariausios, rišamos iš visų pusių vienodai uždengiant žolynais visą virbą; rykštelinės – daromos su nedidelėmis viršūnėmis ir be jų; plokščiosios – forma primena paukščių plunksnas; vainikinės – vienašonės, primena mažą išstęstą vainiką. Nors verbų rišimo būdų nėra daug, pačios verbos yra labai įvairios. Dzūkijoje ir Suvalkijoje bažnyčioje šventinamos kadagio šakelės. Žemaičiai dar pridėdavo alyvos bei tujos rykštę, kitur – šventinami žilvičio, gluosnio, karklo „kačiukai“. Rytų Lietuvoje prie pastarųjų dar dėta ažuolo šakelė su pernykščiais lapais. Daugelyje regionų verba taip pat papuošdavo ir popierinėmis gėlytėmis, surišdami ją raudonu vilnoniu siūlu,

Vilniaus krašto verbos. 1999 m. Foto V.Neliubinas

kuris, kaip manyta, pašventintas turėdavęs gydomųjų galių. Šventinta verba iki kitų metų labai pagarbiai buvo laikoma krikščiasulėje, užkibus už paveikslų. Ja buvo smilkoma užėjus grėsmingam audros debesui, išganant galvijus pirmą ganiavai, apžiūrint po žiemos biteles, jos nubrauktų spyglių būdavo įmaišoma į paruoštą sėją. Tikėta, kad verba aprūkytuose namuose nesilanko velniai ir piktosios dvasios.

Trakų istorijos muziejaus fonduose saugomos kelios verbos, būdingos Vilniaus kraštui, todėl vadinamos Vilniaus verbomis. Pagal formą jos skirtingos volelinės. Kalbant apie istorinį kontekstą, ilgą laiką šios verbos buvo rišamos dviejose Vilniaus rajono apylinkėse – Buivydiškėse bei Sudervėje, vėliau tapo populiarios ir kitose sostinės apylinkėse, kol pamažu paplito visoje Lietuvoje. Iš kokių augalų buvo rišamos verbos? Jų būta įvairių: samanų, katpėdėlių, kraujažolės, motiejukų, pipirinės, kukurūzų šluotelės, gubojos, šlamučiai bei daug kitų augalų, kurie džiūdami išlaiko savo formą bei spalvą, iš viso apie 50 rūšių. Viršūnėms naudota baltoji smilga, šunažolė, paprastoji miglė, nendrė ir kiti žalumynai – daugiau nei 11 skirtingų tipų. Augalai verboms būdavo renkami įvairių metų laiku, surinkti – kabinti pastogėje kuokšteliais arba paskleisti džiovinimui. Svarbiausia, kad džiūdami neprarastų savo formos. Verbų kompozicija labiausiai priklausė nuo augalų spalvinės gamos.

Minėtina, kad iki XX a. ypač buvo paplitusios natūralių spalvų, nedažytos verbos. Vėliau jas imta marginti anilininiais dažais. Verbų rišimo technologija naudota paprasčiausiais įrankiais – žirklelėmis bei peiliu. Virbas dažniausiai imtas iš lazdyno. Pats rišimas prasidėdavo nuo viršūnės – augalų kuokšteliai dėti aplink stiebelį bei apvyniojami siūlu. Suformavus viršūnę, virbas viena ranka pamažu sukamas, o kita ranka prie jo guldomi žiedai ir renkamas raštas. Seniausias ir lengviausias raštas – besikeičiančių spalvų raišelės, kurios kartojasi per visą verbą. Be rainelių buvo populiariausi ir kiti raštai: formuoti kvadrateliai, varpeliai, akutės, širdelės ir kt. Iš viso būta apie 24 volelinių verbų raštų. Verbų sekmadienio rytą visi lenktyniaudavo, kas anksčiau atsikels ir su verba nuoplaks artimuosius. Plakant buvo sakoma: „Ne aš mušu, o verba muša“, „Verba plaka, ne aš plaku, būk laimingas, nuo visų ligų apgintas“, „Verba muša, ne aš mušu, ne man sopa – verbai sopa, už nedėlios bus Velykos“ ir panašiai. Kas ką myli, tas verba labiau kapoja. Kiekviena verba, nesvarbu, ar tai kadagio šakelių ryšulėlis, ar spalvinga floristinė kompozicija, išlaiko savo pirmąją paskirtį bei reikšmę. Net ir dabartiniais laikais, verbų sekmadienis – viena spalvingiausių bažnytnių švenčių.

Muziejinininkė Evelina Vasiliauskaitė

Ekspонатų pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje Nr. 13 (65)**NATO ir Trakai**

2009 m. kovo 29 d. sukanka penkeri metai, kai Lietuva įstojo į Šiaurės Atlanto Sutarties Organizaciją. Ir pati tarptautinė gynybinė sąjunga 2009-aisiais švenčia savo jubiliejų – jai sukanka šešiasdešimt metų. Vykstant šaltajam karui 1949 m. balandžio 4 d. susikūrusi karinė sąjunga šiandien vienija 26 Europos ir dvi Šiaurės Amerikos valstybes.

Savo bendradarbiavimą su Šiaurės Atlanto gynybinėmis struktūromis Lietuva pradėjo beveik nuo pat valstybingumo atkūrimo. Jau 1991 m. gruodžio 20 d. Lietuva prisijungė prie Šiaurės Atlanto bendradarbiavimo tarybos, o 1994 m. sausio 4 d. LR Prezidentas A. Brazauskas nusiuntė tuometiniam NATO generaliniam sekretoriui Manfredui Vernerui laišką, išreiškiantį Lietuvos pageidavimą tapti NATO nare. Laiške išdėstyta pozicija, pagrįsta visų parlamentinių partijų atstovų pasirašytu susitarimu dėl Lietuvos siekio tapti NATO nare. Tačiau įstojimo į NATO procedūra užtruko dešimt metų. Tik 2004 m. kovo 29 d. Lietuvos Respublikos Ministras Pirmininkas Algirdas M. Brazauskas, lankydamasis Vašingtone, kartu su Bulgarijos, Estijos, Latvijos, Rumunijos, Slovakijos ir Slovėnijos premjeriais įteikė JAV Valstybės sekretoriui Kolui Pauerui (Colin Powell) Vašingtono sutarties ratifikacinius raštus. Šią istorinę dieną Lietuva tapo pilnateise NATO nare.

Svarbūs visai Lietuvai įvykiai, kelyje į NATO, neaplenkti ir Trakų. 1997 m. Lietuvoje viešėjo NATO karinio komiteto pirmininkas Vokietijos generolas Klausas Naumanas, kuris liepos 24 d. lankėsi ir

Trakuose, apžiūrėjo salos pilį, muziejaus ekspoziciją, o jį pasitikusiam Trakų istorijos muziejaus direktoriui V. Poviliūnui, įteikė atminimo dovaną, dabar saugomą muziejaus fonduose ir šiandien pristatomą plačiai visuomenei. Generolas K. Naumanas muziejui padovanojo nikeliuotą metalinę ovalios formos dėžutę, ant kurios dangtelio išgraviruota NATO emblema bei įrašas: CMC GENERAL K. NAUMANN. CMC – tai pirmosios angliškų žodžių - Chairman Military Committee – Karinio Komiteto Pirmininkas – raidės.

2000 metų gegužę, kai į Lietuvos sostinę – Vilnių susirinkę devynių narystės NATO siekiančių Rytų ir Vidurio Europos valstybių užsienio reikalų ministrai pasirašė bendradarbiavimo deklaraciją, gimė Vilniaus grupė. Po metų prie Albanijos, Bulgarijos, Estijos, Latvijos, Lietuvos, Makedonijos, Slovėnijos, Slovakijos bei Rumunijos prisijungė Kroatija ir devintukas virto dešimtuku.

2002 m. lapkričio 21 d. Prahoje septynios NATO - tuomet dar kandidatės: Bulgarija, Estija, Latvija, Lietuva, Rumunija, Slovakija ir Slovėnija - pakviestos pradėti derybas su Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija dėl narystės. Ta proga išleistas atminimo ženklas NATO – Lietuva, kuris taip pat saugomas Trakų istorijos muziejaus fonduose.

2003 m. gegužės mėnesį diplomatinuose sluoksniuose V10 (Vilniaus grupė) vadinamų šalių parlamentų vadovai susirinko Trakuose salos pilėje aptarti spartesnių savo žingsnių į NATO. Deja, konferencija nebuvo labai vykusiai: tarp partnerių kilo

*Ženklas. NATO-Lietuva. Žalvaris, emalis, 2002 m.**Dėžutė. Generolo K. Naumano dovaną. 1998 m. Foto V. Neliubinas*

politinių nesutarimų, prie visų nesėkmių prisidėjo ir tai, kad Trakuose smarkiai lijo, buvo atsisakyta pasiplaukiojimo laivu po Galvės ežerą. Gerokai anksčiau, nei buvo numatyta pasibaigusio renginio dalyviai patraukė į ežero krantę esantį „Apvalaus stalo“ restoraną, kur Ministro Pirmininko A. Brazausko vardu buvo surengti pietūs.

Žymiai sėkmingesnė 2008 metais į Vilnių vykusio NATO gynybos ministrų susitikimą atvykusių pareigūnų sutuoktiniams surengta išvyka į Trakus, kurios metu svečiai lankėsi Trakų salos pilėje, kur surengtos iškilmingos vaišės, viduramžių muzikos ir šokių programa „Lietuvos senoji istorija ir kultūra“, pristatyti kariniai kostiumai.

NATO priklausančios valstybės yra įsipareigojusios ginti viena kitą. Tai reiškia, kad ginkluotas vienas ar kelių NATO valstybių Europoje arba Šiaurės Amerikoje užpuolimas bus laikomas jų visų užpuolimu. Ši organizacija gali imtis priemonių tik tokiu atveju, jei tam pritaria visos valstybės – narės. Estijai, Latvijai ir Lietuvai įstojus į NATO, nutarta, kad oro erdvė virš šių šalių kontroliuos ir oro policijos vaidmenį atliks NATO karinės oro pajėgos. Oro erdvę pasikeisdamos kontroliuoja NATO organizacijai priklausančių šalių oro pajėgų naikintuvai, dislokuojami Šiaulių Zoknių aerodrome.

Trakų istorijos muziejaus direktoriaus pavaduotojas Vydas Narvidas

Ekspонатų pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Mažoji Lietuva

Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus metamorfozės: saugotojas keičia vaidmenį

Viktorija VAŠKYTĖ, Klaipėda

Pasak Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktoriaus dr. J. Genio, šiandieniniam muziejui nebeužtenka vien saugotojo vaidmens – reikalinga nuolat ieškoti įvairių istorinio perteikimo formų. Autorės nuotrauka

Šiomet, birželio 20 d., Mažosios Lietuvos muziejus sulauks 85-erių. Daug ar mažai – spęskite Jūs.

Tiesa, iškilmių šia proga muziejaus valdžia nežada. Ešą švęsti taip dažnai – kas penkerius metus – nėra reikalo. Užtat yra svarbių darbų, kurie per artimiausią laiką iki būsimo devyniasdešimtojo jubiliejaus, dar kartą pakeis muziejaus veidą.

Apie juos, klausimų ant Biržos tilto naikinimą, ir tai, kuo šiuolaikiniam muziejui būti nebeužtenka, kalbamės su Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus direktoriaumi dr. Jonu GENIU.

- Pagrindiniai faktai apie muziejaus ištakas žinomi, juos nesunkiai galime rasti muziejaus interneto svetainėje. Pakalbėkime apie tai, kas neminima statistikoje...

- Turbūt keisčiausia, kad Klaipėda, miestas įkurtas XIII a. viduryje, turintis labai senas tradicijas, iki 1924 m. praktiškai neturėjo muziejaus. Tai labai įdomus faktas, nes šiaip ar taip pasaulio ar tos pačios Lietuvos istorijos kontekste XIX a. jau kūrėsi struktūrizuoti muziejai, su savo temomis.

Kyla klausimas – kodėl muziejaus reikėjo? Aš manyčiau, kad muziejaus atsiradimas 1923-1924 m. ėjo greta su tam tikrais krašto politinės istorijos lūžiais, kuomet Klaipėdos kraštas buvo prijungtas prie Lietuvos. Mes žinome Mažosios Lietuvos krašto istoriją, mes matome, kad per tuos šimtmečius, ypač paskutiniuosius, germanizacijos banga buvo labai stipri, ir lietuviškosios arba lietuvininkų kultūros išlaikymas buvo pakankamai problematiškas dėl valstybės vykdomos politikos, dėl germanizacijos mokyklose ir daugybės kitų dalykų. Manyčiau, kad muziejaus įsteigimas buvo inspiruotas pasikeitimo – naujų politinių vėjų. Ir iš tiesų jis buvo kuriamas kaip lietuviškosios kultūros, baltiškos kultūros propagavimo židinys, tam tikroems šios kultūros reliktsams kaupti ir žinioms propaguoti. Klausimas kitas – kas būtų buvę, jei tai nebūtų įvykę? Bala žino. Galbūt muziejus nebūtų atsiradęs taip greit.

Kaip bebūtų, pačios pirmosios muziejaus ištakos buvo sunkios. Muziejus ilgą laiką nerado patalpų, kolekcijos

buvo renkamos pakankamai stichiškai, daugiausia numizmatika ir etnografija: tai, ką buvo lengviausia rinkti, ir tai, kas geriausiai reprezentavo etnines šaknis arba etninę paveldą ir etninę situaciją šiame krašte.

Faktas, kad ankstyvojo pirmojo muziejaus atsiradimas buvo gera iniciatyva. Ypač 4 dešimtmetyje į šią veiklą įsijungė daugybė žmonių, labai sustiprėjo archeologinės pajėgos, prasidėjo objektų tyrimai. Visa bėda tame, kad iš šio pirmojo muziejaus praktiškai nieko nebeliko. Mes turime tik keliolika eksponatų, tarp jų vieną iš inventorinių knygų, iš kurių mes ir galime matyti, koks tai muziejus, kokio tipo radiniai jame buvo saugomi, ir tiek.

Antrojo pasaulinio karo metais muziejus dingsta, praktiškai dingsta jau po nacių atėjimo 1939-aisiais, ir kur dingio eksponatai labai sunku pasakyti. Mane šioje situacijoje stebina galbūt tik tai, jog, tarkim, nemaža H. Scheu kolekcijos Šilutėje dalis išliko ir saugoma dabartiniame Šilutės muziejuje, o visi anuometinio Klaipėdos kraštytyros muziejaus eksponatai kažkur išsibarstė.

Taigi muziejaus kūrimasis iš tikrųjų yra svarbus faktas tik, žiūrint iš mūsų taško, ta istorinė atkarpa yra labai nutrupėjusi. Ir jei Lietuvos nacionalinis muziejus gali džiaugtis ir savo ištakas, ne tik teorines, sieja su Vilniaus Senienų muziejumi ar su Vilniaus archeologinės komisijos veiklos pradžia, bet jie ir turi tuos rinkinius, viskas yra išlikę. Šioje vietoje mes galime tik kalbėti apie muziejaus pradžią, deja, senųjų kolekcijų, kokios jos bebūtų, o jos tikrai būtų svarbios, neturim.

- Sakoma, jog viskas šioje žemėje turi savo geriausią laiką. Kokį laikotarpį Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus gyvavime Jūs galėtumėte pavadinti aukso amžiumi?

- Šiuo metu muziejus turi per 96 tūkst. eksponatų. Tai – pakankamai nemažai, ir šis skaičius ypatingai didėja per paskutinius 2 dešimtmečius. Ar tai yra aukso amžius, man labai sunku pasakyti, nes neaišku pagal ką galime tai vertinti.

Jeigu galvotume, kad pagrindinis muziejaus reikalingumo kriterijus yra lankytojų skaičius, pasakytiau, jog sovietmetyje, kuomet muziejaus lankymai buvo pakankamai privalomi, labai organizuoti, lankytojų sulaukdavome iki keliasdešimties tūkstančių. Tačiau noriu pabrėžti, kad tuo metu buvo labai griežtai kontroliuojama ne tik ekspozicija, bet ir muziejaus koncepcija, jo lankymas, muziejus visada užimdavo žymią vietą ideologijos sraute.

Jeigu žvelgsime kitaip, muziejai visada turėjo problemų dėl mažų atlyginimų, dėl nepakankamo finansavimo. Tai mes ypatingai jaučiame šiomet.

Senojo Klaipėdos krašto muziejaus tęsinys – Mažosios Lietuvos istorijos muziejus, kuris atsiranda jau nepriklausomybės ištakose, Sąjūdžio judėjimo metu, labai išsiplečia. Išsiplečia ir savo eksponatais per tą nepriklausomybės laiką, ir savo padaliniais. Jeigu anksčiau buvo vien tik Klaipėdos kraštytyros muziejus Liepų gatvėje, dabar turime atskiras ekspozicijas, skirtas Mažosios Lietuvos ir Klaipėdos krašto istorijai Didžiojo Vandens gatvėje, turime Kalvystės, Pilies muziejų. Šia prasme, be jokios abejonės, veiksmai padaryti per paskutinius du dešimtmečius yra pakankamai radikalūs ir dideli. Muziejus keliskart padidėjo savo galimybėmis pristatyti atskiras temas, ne svetimas, o

labai aktualias problemas tiek Klaipėdai, tiek Lietuvai, tiek užsienio turistams. Juk Klaipėda bet kuriuo atveju yra pakankamai ryškus turizmo centras.

Šis paskutinis laikotarpis įdomus dar ir tuo, jog keičiasi senojo muziejaus samprata. Nors pagrindine užduotimi muziejui išlieka išsaugoti kilnojamąjį kultūros paveldą, t. y. tuos eksponatus, kuriuos perkame, surenkame ekspedicijų metu, dovanoja, bet iš kitos pusės muziejui iškeliami uždaviniai, kaip labiau integruotis į tą socialinę kultūrinę erdvę, kuri mus supa, daryti jai įtaką...

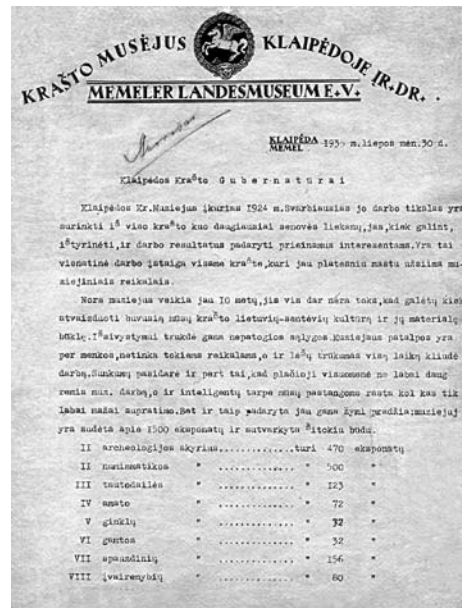
Nebeužtenka būti tik savimi – sakyti, kad aš saugau. Muziejus turi itin plėsti edukacinę veiklą, kas anksčiau buvo negirdėtas dalykas. Mažosios Lietuvos istorijos muziejus šiuo metu turi dvidešimt tris temas, per 8 tūkst. moksleivių kasmet apsilanko užsiėmimuose ir per kitas priemones, ne tik per ekspozicijas, bet per prisilietimą prie eksponato, per bandymą jį pasigaminti, sužino istoriją. Reikalinga nuolat ieškoti įvairių istorinio perteikimo formų.

- Prakalbote apie pasikeitimus muziejaus funkcijose. Tad kokia ji – šiuolaikinio muziejaus misija?

- Mano supratimu, šiuolaikinis muziejus yra tarpininkas tarp akademinio istorijos, etnologijos mokslo ir žmogaus. To žmogaus, kuris nėra specialistas, kuriam, ar jis būtų turistai, ar vietinis gyventojas, reikia transformuoti ir perduoti vizualiai ir emociškai patraukliai karšto istoriją. Juk muziejaus lankytojas labai įvairus ir savo amžiumi, išsilavinimu, tautybe... Tuo pačiu muziejus turi vaidinti ir vaidina pakankamai didelį vaidmenį istorinės savimonės formavime.

Ne visada istorija jaunam žmogui yra įdomi, galbūt ji atrodo neaktuali. Kaip bebūtų, žmogaus fundamentalūs pagrindai, jo santykis su miestu, jo santykis su ta vieta, kur jis gyvena, vis tiek formuojami ir per istorinius pažinimus. Būtent šioje vietoje muziejus iš tikrųjų turi, kiek jis yra pajėgus, atlikti labai svarbų vaidmenį, kuris atrodytų nėra muziejaus – formuoti Klaipėdos miestiečių, Klaipėdos karšto žmonių istorinę savimonę.

Tai duoda rezultatų – atsiranda šiltesnis žmogaus santykis su vieta, kurioje jis gyvena, atsiranda pagarba kraštui, istorinei aplinkai. Taip galime nueiti iki smulkesnių dalykų – miesto niokojimo mažinimo ir t. t. Kitaip sakant, šiandien

Klaipėdos krašto muziejaus raštas gubernatūrai. 1935 m. liepos 30 d.

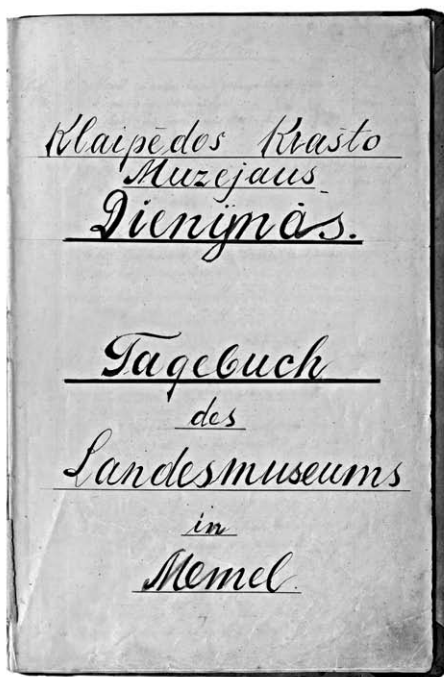
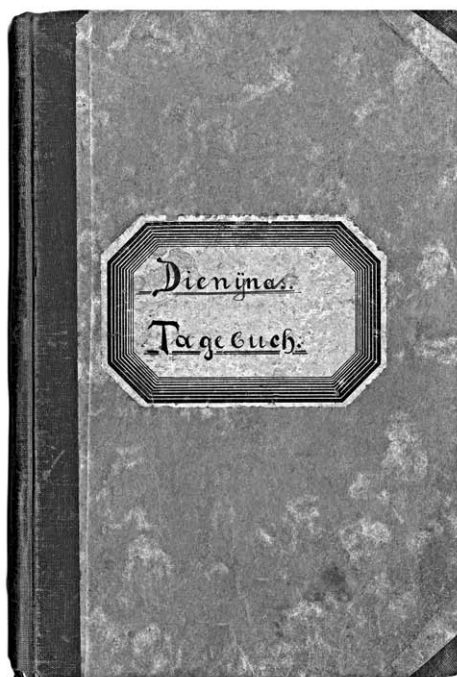
muziejus gali prisidėti formuojant savo krašto patriotą. Tokia naujojo muziejaus vieta dabartinėje visuomenėje. Tai kelia naujus iššūkius, kurių mes stengiamės paisyti.

- Iššūkiai paskatina, tačiau ne visada būna įveikiami. Kaip sekasi šiandienos muziejų kurti Klaipėdoje? Ar jaunam kosmopolitiškam žmogui tai iš tiesų yra įdomu?

- Manau, kad taip. Tarkim, visai naujo tipo modernios ekspozicijos, kurias mums pavyko įrengti Pilies muziejuje – jos traukia ir jaunimą, ir ne tik jaunimą. Vadinas, jau apie istoriją kalbame kitokiais būdais, ne tik išdėstydami eksponatus, bet ir susistemindami medžiagą kompiuteriniuose terminaluose, įtraukdami žaidimų elementus, naudodami video ir audio dalykus. Kas man pačiam atrodo įdomu ir turėtų būti ypatingai įdomu to laiko amžininkams – demonstruojame sovietinio laikotarpio kino kronikas.

Jaunimui ypatingai tinka edukaciniai užsiėmimai, susidomėjimas jais vis didėja. Neblogus rezultatus duoda įvairūs konkursai, pvz. „Jaunieji Klaipėdos istorijos žinovai“ ir t. t. Jie norom nenorom priverčia moksleivius ateiti į muziejų, pabandyti išsiaiškinti, kas ten yra, šiek tiek detaliau pasižiūrėti. Vaikai tą daro patys, niekieno neverčiami.

Tęsinys kitame numeryje

Klaipėdos krašto muziejaus dienynas. 1931-1939 m. jame buvo registruojami gauti eksponatai

Vasario 16-osios Akto signarai

Tautinio atgimimo Vilniuje pradininkas

Giedrius AUŠRYS, Vilnius

Tokiais žodžiais apibendrino savo pasisakymą apie Vasario 16-osios Akto signatarą, Valstybės Tarybos narį, vieną iš pirmųjų Rytų Lietuvos veikėjų Donatą Malinauską jo giminaitis Viktoras Jencius-Butautas, kalbėjęs signataro 140-ųjų gimimo metinių paminėjime Signatarų namuose Vilniuje.

Vakarui jaukumo ir šilumos suteikė kompozitoriaus Tomo Leiburo atlikti kūriniai fortepijonui.

Tuo tarpu Nepriklausomybės Akto signataro Donato Malinausko gimimo metinių paminėjimas tapo dar viena galimybe pasvarstyti, ar tinkamai įamžinamas Nepriklausomos Lietuvos valstybės veikėjų atminimas.

Signataro giminaitis Viktoras Jencius, vienintelis pranešėjas tą vakarą, manydamas, kad signataro gyvenimo ir veiklos faktai susirinkusiems yra žinomi, susikongregavo ties klausimu: ar tinkamai yra įvertintas Donato Malinausko indėlis kuriant Nepriklausomą Lietuvos valstybę, jo, kaip Vasario 16-osios Akto signataro ir Rytų Lietuvos veikėjo, vaidmuo? Ir, tarsi atsakydamas į keltą klausimą, konstatavo: iki šiol istorikų šia linkme atlikti darbai esą nepakankamai išsamūs, o kai kurie neatitinka istorinės tiesos.

...Latgalijų Krėsaukyje (Latvija) Lietuvos bajorų šeimoje 1869 m. vasario mėn. 23 d. gimusio Donato Malinausko pasaulėžiūroms ir lietuviybės dvasios formavimuisi daug įtakos turėjo motinos Alinos dėdė Bernardas Kęstutis-Gediminas, Alovės dvaro savininkas, kildinęs save iš kunigaikščio Gedimino. Mokėsis Vilniuje, Minske, Galicijoje ir Taborė (Čekija), sugrįžęs į Lietuvą 1895 m. D. Malinauskas gyveno Vilniuje ir greta esančiuose Trakų dvaruose. Būtent tuo laikotarpiu, kupinas jaunatviškos energijos, jis aktyviai dalyvavo Vilniaus lietuvių kovoje dėl savo teisių Vilniaus katalikų bažnyčiose, siekia, kad bažnytinės apeigos būtų atliekamos lietuvių kalba. Tos kovos dėl bažnyčios metu jam pavyko tuomet uždraustomis lotyniškoms raidėmis išspausdinti kreipimąsi bažnyčios klausimu į vyskupą. Keli rusų valdininkai ir spaustuvė tuo metu buvo nubausti, o tas 1900 m. išspausdintas raštas įėjo į lietuviškos raštijos istoriją kaip vienas iš faktų, liudijančių apie to meto šviesuomenės kovą dėl lietuviškos spaudos.

Ir pagaliau 1901 metai... Šiandieną būtų sunku įsivaizduoti tą džiaugsmą ir visuotinį pakilimą, kai po didelių vargų

Onuškio vidurinės mokyklos direktorės pavaduotoja S. Masilionienė ir V. Jencius-Butautas aiškinasi, kodėl Onuškio vidurinei mokyklai nebuvo suteiktas Signataro vardas

Šv. Mikalojaus bažnyčia atgaunama lietuvių reikalams. Primindamas šį faktą V. Jencius pastebi, kad su šia būsimo signataro veiklos sritimi sietini dokumentai dar netolimoje praeityje buvo blokuojami, su jais neleista susipažinti. Pranešėjas tvirtino esąs ištikinęs, jog ir šiandieną dalis dokumentų nėra išslaptinti.

D. Malinauskas buvo Lietuvių sąjungos lietuvių kalbos teisėms bažnyčiose ginti įsteigėjas ir kurį laiką pirmininkas. Dėl šios savo veiklos tarp lenkų įgijo „litvomano“ vardą. Iš dalies būtent tai tapo priežastimi, kad, pasibaigus I pasauliniam karui ir lenkams okupavus Vilnių ir tą Trakų apskritys dalį, kurioje buvo jo palivarkai, jis negalėjo grįžti į tėviškę, tačiau savo idėjas stengėsi įgyvendinti kitais būdais.

Pasak pranešėjo, daug „baltų dėmių“ vis dar tebėra slaptos to meto lietuvių patriotų draugijos „Dvylika apaštalių“, veikusios Vilniaus krašte, įkūrimo ir veikloje: nėra žinomos visos jos narių pavardės, nėra identifiukuotas net pastatas, kuriame ši draugija rinkdavosi. Iš dalies tokia padėtis išlieka dėl tų pačių priežasčių: istorikai ignoruoja „Dvylikos apaštalių“ veiklos svarbą. Kaip kad nutyli ir D. Malinausko veiklą, susijusią su Vytauto kulto įtvirtinimu Lietuvoje. Tuo tarpu būtent D. Malinausko rūpesčiu buvo įsteigta Vytautava, jis dėjo daug pastangų,

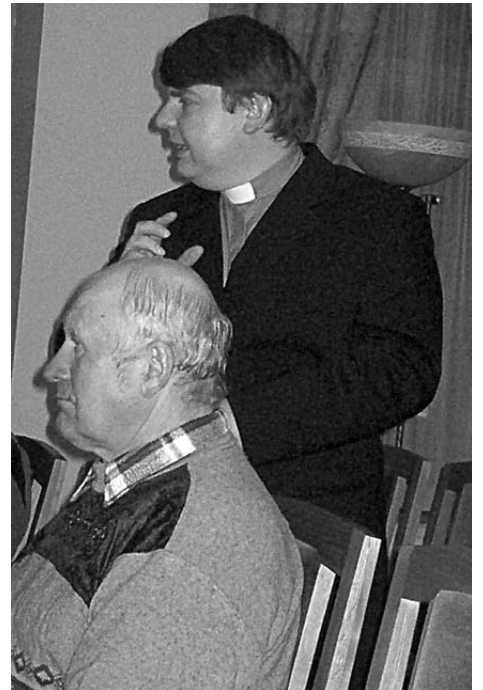
siekdamas identifiukuoti Vytauto Didžiojo palaidojimo vietą.

Reziumuodamas savo pasisakymą, V. Jencius teigė: „Donato Malinausko asmenybė nėra tinkamai įvertinta, nes yra nepatogi dominuojančiam kairiajam sparnui“.

Daktarė Aldona Kačerauskienė papildė pranešėją žiniomis apie šviesią Malinauskų giminę: mokyklos mecenatę signataro seserį, Vytautavos įsteigimo aplinkybes ir tai, kad Onuškio bendruomenė (Vytautava yra greta Onuškio) gerbia 1941 m. tremtinio signataro Donato Malinausko, jo sesers ir žmonos Filomenos, kuri 1942 m. mirė iš bado Sibire (Altajaus krašte), atminimą.

Prisiminus Onuškį ir jo mokyklą, tarp pranešėjo ir svečių išplisė diskusijos. V. Jencius išsitarus, kad Onuškio mokyklai nebuvo suteiktas signataro D. Malinausko vardas „vien dėl to, kad Lopata traktavo, jog D. Malinauskas Akto pasirašymą pramiegojo“, Onuškio vidurinės mokyklos direktorės pavaduotoja Stasė Masilionienė susirinkusiems (taip pat ir pagrindiniam vakaro prelegentui) karštai aiškino, jog mokykla puoselėja signataro atminimą ir vardo suteikimas - tik laiko klausimas.

Onuškio klebonas Algimantas Gaidukevičius pakvietęs visus atvykti į kasmetinę Donatui Malinauskui skirtą

Onuškio kleb. Algimantas Gaidukevičius (stovi) irgi dalyvavo diskusijoje

šventę, nes „daug pasidarbavęs ir išgyvenęs Donatas Malinauskas buvo karštas savo krašto entuziastas ir visada tikėjo savo krašto ateitimi“.

Čia tiktų priminti, kad Vasario 16-osios klubas siekia, jog visų dvidešimties Vasario 16-osios Akto signatarų vardai būtų suteikti mokykloms. Gražiai derėtų istorinės atminties puoselėjimas ir patriotizmo ugdymas.

O šių eilučių autorius, išsijungdamas į klausiamųjų vakaro intonacijų chorą, leidžia sau garsiai pamąstyti: galbūt ne vien signataro Donato Malinausko atminimas nueina užmarštin? Galbūt ir kai kurie kiti iš dvidešimties signatarų visuomenei nėra plačiai žinomi... Tiek, kad galėtume tvirtinti, jog pažįstame savo istoriją ir galime vadintis jos piliečiais.

Tiesa, ne taip seniai buvo sukurtas ir per LTV transliuotas režisieriaus Justino Lingio filmas „Vasario 16-osios signatarai“. Tai neabejotinai reikalingas filmas, tačiau drįstu viltis, kad dėl savo chrestomatiškumo tapo tik pirmąja kregždė. Prisidedu prie tų, kurie tikisi sulaukti atskirų kūrinių apie kiekvieną iš signatarų. Tik tada galėtume viltis pažinti juos plačiąja žmogiškąja prasme.

Barto Markevičiaus ir Aušros Kalinauskienės nuotraukos

Kauno fortai – nykstanti kultūros paveldo našta

VDU „Rasos“ gimnazijos moksleivės Agnė LECKAITĖ ir Ingrida ČENKUTĖ, istorijos mokytoja metodininkė Rasa PRANIULIENĖ, Kaunas

Fortai – poligoninio tipo gynybinė sistema, statyta 1882-1915 m. Kauno mieste ir jo apylinkėse. Fortų forma ir orientacija pasaulio šalių atžvilgiu turėjo ypač didelę reikšmę urbanizuotose teritorijose, nes pagal jų perimetro ribas buvo suformuoti gatvių tinklas. Fortifikaciniai įtvirtinimai turėjo didelę įtaką išsavinant pačias sudėtingiausias, atokiausias, sunkiausiai pasiekiamas Kauno apylinkių dalis, netiesiogiai darė įtaką jų urbanizacijai. Pastatyta karinė geležinkelio stotis, susiformavęs karinio geležinkelio tinklas skatino tam tikrą miesto teritorijų funkcinių pasiskirstymą.

Fortų istorija prasidėjo 1873 m., kai caro Aleksandro II sprendimu buvo nutarta stiprinant vakarinę Rusijos sieną, Kauną paversti strateginės reikšmės I klasės tvirtove. Parinkta vieta atitiko to meto reikalavimus, nes tvirtovė buvo rengiamasi statyti prie dviejų didesnių upių santakos, kuri priverstų puoliančiąją armiją išsklaidyti savo pajėgas. Šioje vietoje buvo ir strateginių objektų, miestą kirta vienas

stambiausių tais laikais geležinkelių Sankt Peterburgas-Karaliaučius, Sankt Peterburgas-Varšuva. Buvo pastatytas geležinkelio tunelis ir tiltas per Nemuną. Mieste susikirto pagrindiniai strateginiai keliai. Šios aplinkybės buvo palankios tvirtovės statybai ir lėmė miesto, kaip strateginio objekto, ateitį. Tuo metu tvirtovei buvo keliami šie reikalavimai:

1. trukdyti priešininkui pasinaudoti geležinkeliu Karaliaučius-Vilnius, taip pat esamais plentais;
2. neleisti priešininkui pasinaudoti Nemunu, kuriuo jis galėtų plukdyti reikiamus išteklius;
3. palengvinti puolimą Rytų Prūsijos kryptimi;
4. būti rusų atsparos punktu tiek Nemuno viduryje, tiek žemupyje, saugoti svarbų geležinkelio tiltą, kitas per upę įrengtas perkėlas;
5. suteikti rusams galimybę laisvai veikti abiejuose Nemuno, Neries ir Nevėžio krantuose.

Kauno IX fortas

Taip Kaune buvo įkurti 9 fortai (maždaug 2-2,5 km atstumu). Ir XIX a. pabaigos Kaunas tapo viena iš naujausių ir didžiausių Rusijos sausumos tvirtovių.

Tačiau jau po I pasaulinio karo netekę strateginės reikšmės fortai ilgą laiką stovėjo tušti, vėliau tarnavo atsikuriančiai

Nukelta į 16 p.

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčiai – 600 metų

KLEMENSAS MALIUKEVIČIUS –

Trakų dekanas, kunigas, kanauninkas ir visuomenininkas

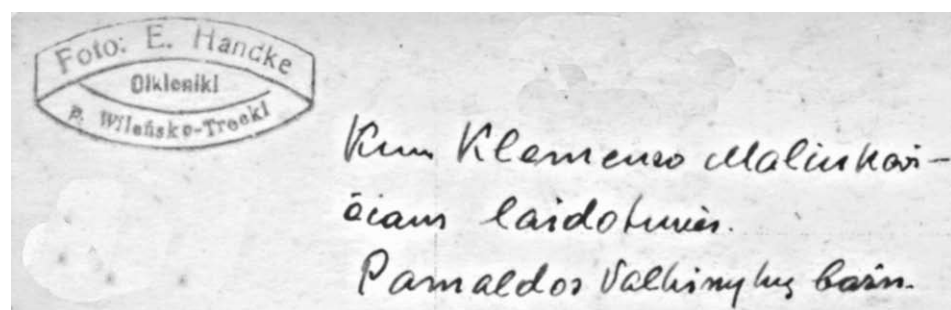
Vytautas ČESNULIS, Vilnius

Trakų Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia iš paukščio skrydžio. 2005 m.

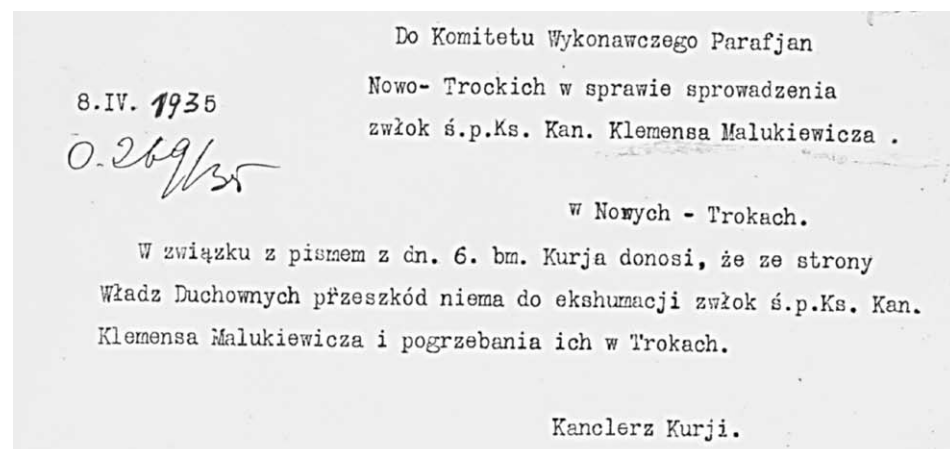
Tęsinys. Pradžią Nr. 21 2008

Papildymas

Anot K. Maliukevičiaus 1912 m. balandžio 28 d. pranešimo Vilniaus vyskupijos valdytojui, Trakų parapijoje buvo 7300 parapijiečių. Net ir pridėtinės pamaldos bažnyčioje vyko lenkų kalba. Tik per atlaidus rugpjūčio 15 d. ir rugsėjo 8 d., kai užplūdavo daug lietuvių iš kaimyninių parapijų, sakyti lietuviški pamokslai. Jokio nepasitenkinimo dėl to nebūdavo (LVIA 604-1-10902).

Kun. Prano Bieliausko ranka padarytas įrašas apie Klemenso Maliukevičiaus laidotuves. Valkininkų fotografo E. Handke nuotr.

Vilniaus arkivyskupijos kurijos leidimas Trakų parapijos vykdomajam komitetui perkelti Klemenso Maliukevičiaus palaikus iš Valkininkų į Trakus

1913 m. vasario-liepos mėnesiais sprendta, kokiai parapijai turėtų priklausyti Kuzmiščės viensėdis. Jį 1912 metais nusipirkęs Martynas Godliauskas. Vievio ir Trakų parapijų paribyje buvęs viensėdis ligtol priklausė Vievio parapijai. Tačiau M. Godliausko tėvai ir seneliai gyveno ir buvo palaidoti Trakų parapijoje. Todėl Godliauskas 1913 m. vasario 7 d. paprašė vyskupijos priskirti jį prie Trakų parapijos. Vyskupijos valdytojas K. Michalkevičius vasario 19 d. patarė Maliukevičiui šį reikalą aptarti su Vievio klebonu.

Pasak K. Maliukevičiaus, su Vievio klebonu J. Narušiu jiedu susitiko kovo 20 d. ir apsvarstė viensėdžio priklausomybės klausimą. J. Narušis neprieštaravo viensėdį perleisti Trakų parapijai, o K. Maliukevičius sutiko priimti jį į savo globą, juolab, kad atstumas nuo viensėdžio iki Vievio ir Trakų buvo vienodas. Rusijos Vidaus reikalų ministerijos Dvasinių reikalų departamentas 1913 m. liepos 25 d. leido Kuzmiščės viensėdį priskirti Trakų parapijai (LVIA 604-1-10902).

Turėdamas žodinį vyskupijos valdytojo pritarimą bažnyčiai remontuoti, Trakų

bažnyčios komitetas buvo kreipėsis paramos į Vilniaus gubernatorių (žiūr. K. Maliukevičiaus 1914 m. vasario 9 d. raštą vyskupijai, LVIA 604-1-10902). Pagal komiteto samatą remontui reikėjo 11264 rublių aukų. Dėl Trakų bažnyčios reikalų gubernatorius 1914 m. sausio 23 d. paprašė vyskupijos valdytojo nuomonės.

Pasak K. Maliukevičiaus 1914 m. gegužės 14 d. rašto vyskupijai, po klebono J. Karvovskio mirties parapijai liko 1200 rb skola už naujų vargonų įrengimą. Dalį skolos Maliukevičius padengęs, tačiau dar buvo 800 rublių tos skolos. Numatytas bažnyčios remontas įkainotas 16-17 tūkst. rublių. Iš parapijiečių tokios sumos klebonas negalėtų surinkti. Jis prašė vyskupijos pagalbos.

K. Maliukevičius 1914 m. kovo 7 d. parašė vyskupijos valdytojui, kad per šv. Juozapą, kovo 19 d., šv. Simoną ir Judą, spalio 28 d. Trakuose vyksta didelės mugės. Dauguma parapijiečių tomis dienomis neklauso mišių bažnyčioje, o būna turguje. Tai blogai veikia žmonių dorovę, nes jie nepaiso pirmojo Dievo įsakymo. Todėl klebonas prašė leidimo šv. Juozapo, šv. Simono ir Judo šventės švesti artimiausiais sekmadieniais, prieš kovo 19 d. ir spalio 28 d. (LVIA 604-1-10902). Vyskupijos valdytojo atsakymas nežinomas.

1915 m. sausio 3 d. K. Maliukevičius vyskupijos valdytojui nusiuntė aktą apie nuostolius, kuriuos Trakų bažnyčiai 1914 m. padarė mieste apstojęs rusų 3-io laisvai samdomo gurguolių bataliono transportas. Prie kapinių stovėjusi gurguolė išardė jų tvorą, išpjovė medžius. K. Maliukevičiui 1914 m. liepos 21 d. pareiškus pretenzijas, komisija – 538 Mogiliovo padalinio štabo kapitonas ir Trakų miesto policijos prievaizdas su trimis liudininkais – nuostolius įvertino liepos 26 d. Anot komisijos akto, išardyta lentų tvora – 368 lentos, kurių kiekviena verta 10 kap = 36 rb 80 kap; išardyta 10 šatrų po 25 kap = 2,50 rb; nupjauti 32 medžiai po 1,50 rb = 48 rb. Visas nuostolis – 87 rb 30 kap. K. Maliukevičius su komisijos išvadimos sutikęs. Akto nuorašą Trakų apskrities karinis viršininkas Maliukevičiui pasiuntęs 1914 m. gruodžio 23 d. (LVIA 604-1-10902). Tačiau apie nuostolių atlyginimą žinių nėra.

Klebonas K. Maliukevičius su liudininkais Michailu Kozlovskiu ir Vitoldu Slomskiu 1915 m. rugpjūčio 8 d., t. y. prieš pat rusų ir vokiečių kariuomenių mūšių pradžią, Trakų parapijos teritorijoje (mūšiai joje vyko nuo rugpjūčio 13 d. iki rugsėjo 4 d., pagal Julijaus kalendorių), pasirašė aktą apie Trakų bažnyčios varpų išsiuntimą saugoti į Mogiliovą (LVIA 604-1-10903 ir 604-1-10902). Mat artėjant vokiečiams, rusų kariuomenės vyriausiasis vadas, didysis kunigaikštis Nikolajus Nikolajevičius įsakė įvairių šventyklų varpus nukabinti ir išvežti į Rusijos gilumą. Palikti tik Varšuvos šventyklų varpai. Žadėta varpus vėliau grąžinti.

Vilniaus vyskupijos valdytojas K. Michalkevičius 1915 m. liepos 20 d. slapta aplinkraštyje ragino dvasininkus varpus suslepti, išvežti į tolimesnes vietas ir pan. O jeigu rusų karinė ar civilinė valdžia varpus vis tik paimtų, tai reikia surašyti protokolą dviem egzemplioriais: vieną palikti vietoje, o antrą atsiųsti į kuriją; ant varpų aliejiniiais dažais užrašyti bažnyčios, iš kurios varpas paimtas, pavadinimą, gubernijos bei apskrities pavadinimus. K. Michalkevičius liepos 23 d. kreipėsi į patį Nikolajų Nikolajevičių, prašydamas varpų ir kito bažnyčių inventoriaus neliesti. Tačiau vietoj atsakymo gavo Vilniaus gubernatoriaus Veriovkino liepos 27 d. telegramą, kad katalikų šventovių varpus nuo liepos 28 d. būtina pradėti nuiminėti.

Klemenso Maliukevičiaus nuotrauka iš užsienio paso, išduoto Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 1920 m.

Akcijai vadovavo karo inžinierius generolas majoras Černiavskis.

Nuimti ir išgabenti trys Trakų bažnyčios varpai.

Didysis varpas svėrė apie 60 pūdų (maždaug 960 kg). Jame pavaizduotas avinas ir buvo lenkiškas užrašas: Na czesc i na chwałę Panu Bogu Wszchemogacenu w Trojcy jedynemu ten dzwon dal ulac pan Walenty Telszewski do imienia swego. Sawic 1620. W.T. (Viešpaties Dievo Visagalio Trejybėje vieno garbei ir šlovei šį varpą save išgarsinti užsakė nulieti Valentinas iš Telšių). Varpą nuliejęs meistras Savičius 1620 metais. Varpas įvertintas 3000 rublių.

Vidutinis varpas, svėręs apie 12 pūdų (192 kg), buvo su graviūra ir kažkokiu herbu. Graviūroje lotyniškas užrašas: In omnem terram sonus carum. 1753 (Visoje žemėje skambesys malonus). Varpo viršuje buvo įrašas: S. Englisz. Varpo kaina 800 rb.

Mažiausias, apie 10 pūdų (160 kg) svėręs varpas, buvo su graviūra ir užrašu: Domine exaudi orationem meam (Viešpatie, išklausyk mano maldavimą). Kaina 600 rb.

Tačiau yra mįslė, kur nulieti išvežtieji Trakų bažnyčios varpai. Liejimo amato buv. Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje tyrinėtojas Mykolas Brenšteinas (M. Brensztejn. Zarys dziejow ludwisarstwa na ziemiach b. Wielkiego Księstwa Litewskiego. Wilno, 1924) Vilniuje ar kur kitus buv. LDK dirbusio meistro Savičiaus nemini. Galbūt kažkoks lietuvis didikas Valentinas iš Telšių varpą užsakė, pvz., kur nors Lenkijoje arba Prūsijoje. Meistras S. Englišas žinomas, tačiau jis darbavėsi Varšuvoje XIX a. Pabaigoje – 1890-1900 metais. Į Rusiją išgabenti du jo liedinti varpai, buvę Vilniaus šv. Rapolo (1890 m.) ir šv. Kryžiaus (Bonifratrų, 1899 m.) bažnyčiose. Trakų bažnyčios varpą, kažkur liedintą 1753 metais, S. Englišas tikriausiai perliejęs ar pataisęs ir užrašęs savo pavardę. Su senais varpais taip elgtasi gana dažnai.

Minint Lietuvos Nepriklausomybės 15 –metį 1933 m. vasario 16 d., Vilniaus Šv. Mikalojaus bažnyčioje buvo iškilmingos pamaldos, kurias atlaikė iš Trakų atvykęs kanauninkas K. Maliukevičius. Pamokslą pasakė kun. Kristupas Čibiras („Vilniaus aušra“, 1933, Nr. 3)

Pabaiga
Apie autorių

Vytautas ČESNULIS g. 1936 m. Varėnos r. Moliadugnio k. 1954 m. baigė Varėnos I vidurinę mokyklą ir 1959 m. - žurnalistiką Vilniaus universitete. Dirbo įvairiose spaudoje, televizijoje ir radijuje. Parengė ir išleido knygas: „Iš Varėnos II parapijos ir Vilniaus arkivyskupijos istorijos“, „Senoji Perlojos bažnyčia“, „Moliadugnis ir jo apylinkės“ (du leidiniai), „Varėnos krašto šauliai 1919-1940“. Darbai paremti gausia iš archyvų pasemta medžiaga.

Lietuvos kariuomenės atkūrimo 90-mečiui

Lietuvos kariuomenės kūrėjas savanoris Liudvikas Stanišauskas (1890-1920)

Gintaras LUČINSKAS, Alytus

Liudvikui Stanišauskui atminti pastatytas ir pašventintas koplytstulpis Alovės sen., Mančiūnų k., (buv. Butrimiškių k.) neveikiančiose kapinėse, 1995 m. rugpjūčio mėn. Nuotrauka iš G. Lučinsko archyvo

Tęsinys. Pradžia Nr. 4

Kad L. Stanišauskas tikrai buvo neraštingas, galima spręsti iš 6-ojo pėstininkų pulko 2-osios kuopos kareivų algų išmokėjimo už 1920 m. vasario mėn. antrą pusę vardinio sąrašo, kuriame paimant 50 auksinų už eilinį Liudą Stanišauską, kaip nemokantį rašyti, pasirašė kitas asmuo. Beje, iš 145 2-osios kuopos kareivių net 28 buvo neraštingi.

1920 m. vasarą Lenkijos kariuomenei puolant Lietuvą, pirmiausia su jais susidūrė 6-ojo pėstininkų pulko I batalionas, vadovaujamas kpt. Kazio Mackevičiaus; II ir III batalionai dar pasiliko Dauguvos fronte su Raudonąja armija. 1920 m. liepos 30 d. I batalionas iš Kauno išvyko į Marijampolę į atsargos bataliono vado mjr. Jono Motiejūno-Valevičiaus žinion, o iš ten rugpjūčio 1 d. - į Lazdijus. Rugpjūčio 5 d. buvo perkeltas į Seinų rajoną, kur užėmęs Kleivų dvarą ir jo apylinkes, išbuvo rezerve iki rugpjūčio 24 d. Tą dieną I batalionas, perėjęs Marijampolės grupės vado žinion ir gavęs įsakymą užimti sieną Sidra-Indura linijoje, išvyko per Kapčiamiestį į Sapockinę, kur užėmęs barą nuo Lipsko iki Nemuno išbuvo iki rugsėjo 2 d. Nuo rugpjūčio 28 d. 6-ojo pėstininkų pulko I batalionas buvo Gardino grupės vado žinioje. Rugsėjo 2 d. I batalionas perėjo 8-ojo pėstininkų pulko vado žinion. Tą dieną gautame įsakyme užduotis buvo tokia: Marijampolės grupės kairiosios voros sudėtyje apeiti Augustavą iš pietų ir vakarų pusės. 6-ojo pėstininkų pulko I batalionas paskirtas buvo judant kartu su 8-uju pėstininkų pulku užimti perėjimus per Bebras (lenk. Biebrza) upę Jastržebnoje ir Štabinė (lenk. Sztabin). Rugsėjo 2 d. 5 val. visos I bataliono kuopos išžygiavo iš Kurjankos kaimo, kur buvo apsistoję nakvynei. I bataliono vadas vienai kuopai įsakė pulti ir užimti Lipską. Kuopa puolė

dviem būriais keliu Kurjanka-Lipskas ir vienu būriu nuo plento Augustavas-Gardinas, apeidama Lipską iš šiaurės. Šiek tiek pasipriešinusi, Lipske stovėjusi lenkų karių uztvara pasitraukė per Bebras upės tiltą Dambravos kaimo link. Į Lipską įėjo visas I batalionas ir pasiruošė pulti kaimą Jastržebna II. Netrukus atvyko 2-ojo pėstininkų pulko I bataliono dalinys, skirtas likti Lipske ir saugoti voros sparną nuo Dambravos pusės. 6-ojo pėstininkų pulko I batalionas be pasipriešinimo užėmė Jastržebna I ir Jastržebna II kaimus. I bataliono 2-oji kuopa buvo palikta Jastržebna I kaime saugoti perėjimo per geležinkelio tiltą, o 1-oji ir 3-oji kuopos nužygiavo Krasnybor kryptimi (žr. *schema Nr. 4*). Rugsėjo 3 d. I bataliono 1-oji ir 3-oji kuopos žygiavo Jastržebna-Krasnybor-Štabin kryptimi, kad užimtų Štabiną ir atkirstų į Seinų-Suvalkų rajoną išiveržusias Lenkijos kariuomenės dalis bei paremtų 8-ojo pėstininkų pulko kairiąją sparną, puolantį Augustavą. Rugsėjo 4 d. 6-ojo pėstininkų pulko I bataliono 1-oji kuopa užiminėjo Bebras upės liniją ir Nowokamienna perėją, o 3-oji kuopa iš Krasnybor vietovės puolė Lenkijos kariuomenės 41-ojo pėstininkų pulko 10-ąją kuopą ir po sunkių kautynių, lenkų karių kuopai pasitraukus, užėmė Štabiną. Jastržebna I kaime stovėjusi 2-oji kuopa turėjo saugoti tiltą per Bebras upę. Kuopos vadas jautėsi saugiai ir buvo tikras, kad jo kuopos bare jokių netikėtumų negali įvykti, nes saugomą barą iš trijų pusių saugojo nepereinamos Bebras upės pelkės. Tik vienintelis geležinkelio tiltas jungė barą su kitos pelkėtos upės pusės vietove. Kadangi tokį tiltą lengva ginti, tiltą saugoti pastatė tik sargybinius, visą kuopą išdėstė kaime ir leido jai ilsėtis, nes nuo žygio Seinai-Sapockinė-Jastržebna ji dar nebuvo visai atsigavusi. Kuopos vadas net nepasirūpino išsiųsti žvalgybos

Dambravos kaimo link ir nežinojo, kur yra priešas. Tačiau naktį iš rugsėjo 4 į 5 d., prieš švintant, iš Dambravos pusės prie geležinkelio tilto per Bebras upę priartėjo Lenkijos kariuomenės 6-ojo pėstininkų legionų pulko I batalionas, kurį sudarė 4 pėstininkų kuopos. Lenkų bataliono 2-osios kuopos žvalgai, nepastebėti prislinko per tiltą ligi lietuvių sargybinių, paėmė juos ir nelaisvę drauge su vadu karininku ir vienu kulkosvaidžiu. Paskui priešakinį būrį metėsi per tiltą ir visa kuopa. Užėmusi tiltą ir naudodamasi sukeltu sąmyšiu, lenkų karių 2-oji kuopa išsiskleidė ir atakavo Jastržebna I ir Astravo kaimus iš dešinės, remiama 4 sunkiųjų kulkosvaidžių. Įkandin 2-osios lenkų karių kuopos perėjo tiltą ir kitos trys bataliono kuopos. Netikėtai užklupta lietuvių karių 2-oji kuopa iš Jastržebnos I kaimo traukėsi į vakarus, plento Augustavas-Gardinas link. Dalis 2-osios kuopos karių, buvusių Jastržebna I, ir didesnė dalis Astravo kaime stovėjusio būrio pateko į lenkų karių nelaisvę. Kiti lietuvių kareiviai atsitraukė į Gruski kaimą. Naktį iš rugsėjo 5 į 6 d. 6-ojo pėstininkų pulko I batalionas atsitraukė į Lipską ir perėjo 2-ojo pėstininkų pulko vado žinion. Rugsėjo 6 d. I batalionas kartu su kitomis Lietuvos kariuomenės dalimis per Sapockinę išvyko į Kapčiamiestį.

Ties Jastržebnos aukštuma naktį iš rugsėjo 4 į 5 d. mūšio su lenkų kareiviais metu 6-ojo pėstininkų pulko 2-osios kuopos 33 kareiviai pateko į nelaisvę. Tarp jų buvo ir L. Stanišauskas.

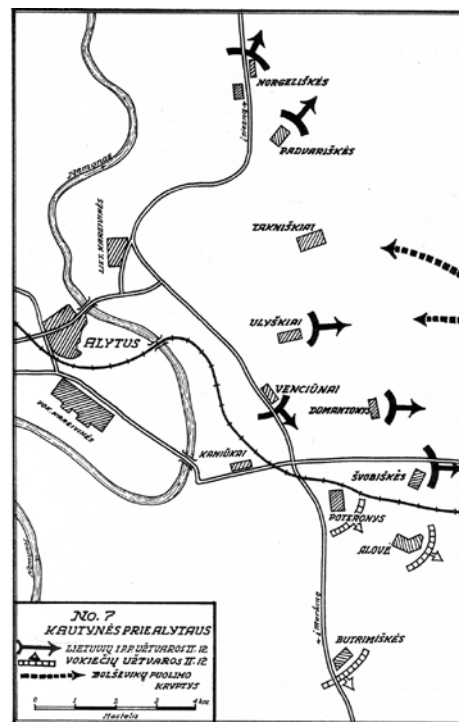
Lietuvos istorinių šaltinių duomenimis, 1920 m. rugsėjo mėn. per nepavykusią Seinų-Augustavo karinę operaciją Lietuvos kariuomenės nuostoliai buvo tokie: 2 karininkai ir 21 kareivis nukauti, 2 karininkai ir 37 kareiviai sužeisti, 2 karininkai ir 163 kareiviai pateko į priešų nelaisvę.

P. Rusecko knygoje „Savanorių žygiai“ (T. 2, p. 336) yra paminėta, kad „1920. X.25 lenkai per Kapčiamiestį ir Sapockinę grąžino mums 1000 mūsų karių“. Lazdijų kraštotyrininko A. Pupienio knygoje „Po Dzūkijos dangum“ (p. 162) rašoma: „Kapčiamiesčio kapinėse palaidoti Lietuvos kariuomenės savanoriai. Jie kovose su lenkais pateko į nelaisvę. Buvo laikomi belaisvių stovykloje Karpatų kalnuose, netoli Vadovicų. Paleisti grįžo pėsti namo. Bet ne visi pasiekė Lietuvą. Išbadėję ir sušalę neapėjė įveikti keliolikos kilometrų iki Kapčiamiesčio. Kelias į Kapčiamiestį, - rašys vėliau prisiminimuose savanoris belaisvis, - buvo žmonėmis kaip paplentės akmenimis nusodintas“.

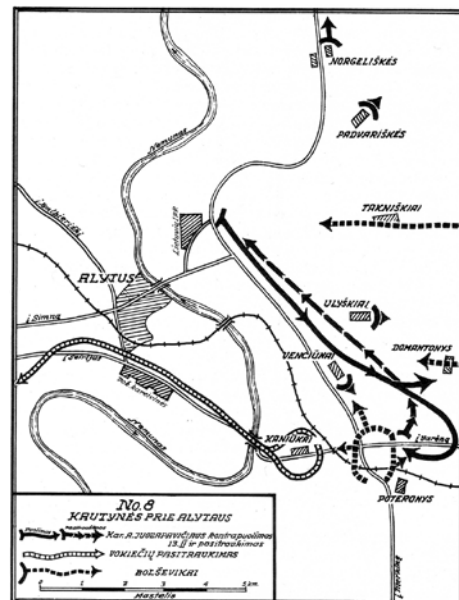
Pagal turimas žinias galima manyti, kad tarp tų grąžintų belaisvių buvo ir L. Stanišauskas, nes jis į namus grįžo 1920 m. spalio 28-29 d., tačiau po 2-3 dienų, spalio 31 d., mirė nuo plaučių uždegimo (nors mirties akto įrašė mirimo priežastis nenurodyta, tačiau giminių teigimu mirė nuo kūno sumušimo, nuo ilgo badavimo ir peršalimo, nes lenkai Lietuvos kariuomenės savanorių ypač nekentė ir belaisviais nesirūpino, elgėsi nežmoniškai). L. Stanišauskas palaidotas Butrimiškių kaimo kapinėse.

L. Stanišauskas, tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje, 5 kartus gydėsi Karo ligoninėje Kaune:

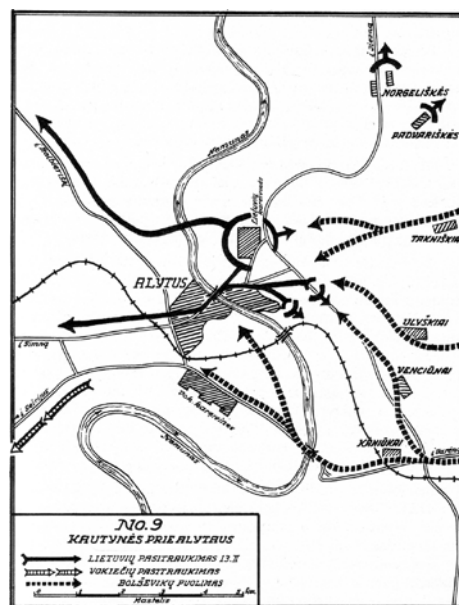
1. 1919 m. gruodžio 31 d. - 1920 m. sausio 20 d.;
2. 1920 m. sausio 23 d. - 1920 m. vasario 4 d. (nuo 1920 m. vasario 4 d. iki

Schema Nr. 1

Schema Nr. 2

Schema Nr. 3

Schema Nr. 4

9 d. buvo Pagyjančiųjų komandoje prie Kauno komendantūros Etapo skirstymo punkto);

3. 1920 m. kovo 5 d. - 1920 m. balandžio 1 d.;
4. 1920 m. gegužės 16 d. - 1920 m. birželio 21 d.;

Tęsinys kitame numeryje

Mažosios Lietuvos kultūros paveldas

Būbliškės dvaras

Dr. Martynas PURVINAS, Kaunas

Danos Bunickaitės nuotr.

Marija ir Martynas Purvinai

Važiuojant nuo Kauno link Pagėgių, pravažiuojus žinomą Mikytų sankryžą (kur kryžiuojasi didieji plentai Kaunas-Jurbarkas-Šilutė ir Šiauliai-Tauragė-Tilžė), kelias vingiuoja per miškelį. Kai kas gal ten pastebi ypatingesnių medžių, kartais retesnių žiedų. Tačiau šiandien jau retas težino, kad kelias ten kerta kažkada garsaus Būbliškės dvaro centrinę dalį.

Ši vieta ypatinga ir gamtiniu atžvilgiu. Kiek piečiau aukštuma statoku šlaitu leidžiasi į platus Nemuno žemupio slėnį, kurį kasmet užliedavo potvynių vandenys. Srauni upė daugelį kartų keitė vagą, palikdama didesnes ir mažesnes senvages, išraustus duburius. Praeityje šlapią Nemuno slėnį raižė ir smulkesni upeliai, įvairios protakos. Virš tos nesvetingos erdvės Būbliškės plotas iškildavo kaip patikimas prieglobstis.

Senovėje tame šlaite buvo įrengtas piliakalnis (vėliau vadintas ne vien Būbliškės, bet ir Pagėgių ar Birštoniškių vardais). Ten buvo įrengta tradicinė piliakalnio aikštelė, būta pylimo. Gal kažkada čia stovėjo viena iš skalvių pilaičių, žiedu supusių pagrindinę krašto šventvietę Rambyno kalne. Piliakalnis datuojamas pirmuoju tūkstantmečiu, naudotas dar ir XIII amžiuje.

Prasmingas ir pats vietovardis (kartais fiksuotas kaip Baubliškė, Baubliai), lyg sietas su žinomu Dionyzo Poškos Baubliu - senoviniu ažuolu. Gal ir čia būta kažko ypatingesnio - šventų medžių ar alkviets.

Vietovė naudota ir vėlesniais laikais.

Jau susikūrus pasaulietinei Prūsijos kunigaikštystei, ten 1566 metais minėtas G. Kotzerio dvarelis su pievomis ir avidėmis, kuriam netgi buvusios suteiktos Magdeburgo teisės.

1569 metais minėtas kunigaikščio laiškanešys ir žvėrinčius Heinrichas Baubelis (Būbliškis). Matyt, patogioje vietoje buvę plotai atkreipė ir valdovo ar jo administracijos dėmesį. 1612 metais ten jau buvęs kunigaikštiškasis Būbliškės avininkystės ūkis. 1686 metais paminėtas nuo potvynio nukentėjęs kunigaikščio palivarkas.

Prūsijos valdovo avys Būbliškės šlaituose ganėsi ne vieną šimtmetį. Tik 1736 metais vykdant valdų reformas čia buvo įkurtas valstybinis palivarkas ir domenų valsčiaus centras. Taip Būbliškė oficialiai tapo administraciniu centru, iš kur buvo valdomi nemaži plotai Tilžės apylinkėse. Tuomet valsčiuje gyveno 412 lietuvininkų šeimų ir 45 vokiečių šeimos.

XVIII amžiuje būtent pro Būbliškę ėjo pagrindinis krašto vieškelis Tilžė-Šilutė-Klaipėda, šlaitu leisdamasis į platus Nemuno slėnį. Gretimose griovioje buvo įrengtas tvenkinys, slėnio šlaite pastatytas vandens malūnas.

Tada Būbliškės dvaro sodybą iš šiaurės pusės juosė miškas. Už miško stovėjo

pagalbinė - Būbliškės avininkystės ūkio sodyba.

Mažesni keliukai iš dvaro centro vedė į aplinkines gyvenvietes (pavyzdžiui, į anuometinį Pagėgių kaimą).

1773 metais kaip valsčiaus valdytojas ir Būbliškės nuomininkas minėtas Stumbrys (Stumber), kilęs iš vietos skalvių ar prūsų. Jo giminės bei įpėdiniai valdė ir daugiau dvarų bei palivarkų šiose apylinkėse.

Nuo 1774 metų Būbliškės domenų valsčiui vadovavo Milichas, vedęs Frederickę Stumbrytę. Tuomet Būbliškės domene buvo 19 ugniakurų (gyvenamųjų pastatų - dūmų).

1808 metais Milicho našlė įsigijo Būbliškės palivarką paveldimosios nuomos teise už 20314 talerių. Tuomet palivarkui priklausė 98 ūbai ir 17 margų žemės (gal apie 750 hektarų).

Kitos ankstesnės valdos atiteko kitiems. Dar didelių nuostolių patirta napoleonmečių (1807 ir 1812 metų karų laiku).

1815 metais kaip du atskiri Būbliškės padaliniai buvo minėtas paveldimasis palivarkas ir kulmiškasis dvaras. Juose abejuose iš viso gyveno 85 žmonės, ten buvę 7 ugniakurai (gyvenamieji pastatai).

1816 metais Milicho našlei priklausė nemažas turtas: Būbliškės palivarkas, kilmiškasis Mikytų dvaras, kalvės sodyba, Schönwaldės užiegos namai, miško plotai. 1820 metais per didelį gaisrą sudegus avininkystės palivarkui, našlė įvairiais būdais 1823 metais gavo valdiškos miško medžiagos pastatams atstatyti.

1824 metais Būbliškę įsigijo leitenantas Ludwigas W. E. von Sandenas. Jis sugebėjo šiai valdai pelnyti aukščiausią Prūsijoje - riteriškojo dvaro statusą.

1827 metais Būbliškę parduota kapitonui Eduardui H. Schlentheriui (Šlenteriui). Jo giminė valdė dvarą ilgiau kaip šimtmetį - tai buvo nedažnas dalykas Prūsijoje, kur dvarų savininkai keisdavosi gan dažnai. Nuo tada prasidėjo Būbliškės klestėjimo laikai.

Naujasis Būbliškės dvaro valdytojas netrukus tapo ir visos Tilžės apskrities vadovu (landratu). Taip ši vieta tapo didelės apskrities viršininko rezidencija, iš čia administruoti dideli plotai abipus Nemuno.

1830 metais E. H. Schlentheris nupirko Būbliškės dvarui dar 108 margus durpynų bei Mikytų dvarą.

XIX amžiuje prasidėjo naujųjų plentų tiesimo vėjus. Naujasis tarptautinis plentas Karaliaučius-Tilžė-Tauragė-Ryga-Sankt Peterburgas buvo nutiestas netoli Būbliškės, bet maždaug kilometru atitolinant trasą nuo dvaro sodybos. Taip buvo ir su naujuoju plentu Tilžė-Šilutė-Klaipėda: tas buvo praveistas kiek šiauriau Būbliškės dvaro sodybos. Matyt, apskrities valdytojas išsirūpino sau ramesnį gyvenimą - judrūs plentai neturėjo eiti pro pat rezidenciją. Vėliau taip atsitiko ir su geležinkeliu Tilžė-Pagėgiai-Šilutė-Klaipėda: jo trasa pagarbiu atstumu aplenkė Būbliškės dvaro sodybą iš vakarų. Įdomu, kad taip Būbliškę iš trijų pusių apjuosė svarbiausios krašto transporto trasos - dvaro centras liko anuometinio gyvenimo sūkurys.

1858 metais mirė E. H. Schlentheris Būbliškės dvarą paliko savo vyriausiajam sūnui Heinrichui. Šis taip pat sugebėjo tapti apskrities vadovu, tad Būbliškė toliau liko reikšmingu administraciniu centru, valdytojo rezidencija.

1874 metais Būbliškės bajoriškajame riteriškajame dvare buvo 6 gyvenamieji pastatai, ten gyveno 123 žmonės. Būbliškei tada priklausė ir aplinkiniai dvareliai - palivarkai.

1878-1885 metais Būbliškės dvaro sodyba buvo atstatinėjama po gaisrų.

Būbliškę paveldėjo Wilhelmas Schlentheris, kuris taip pat tapo ir apskrities vadovu (jau trečiuoju iš eilės toje giminėje). Jis statė naujus ūkinius pastatus, drenažu sausino dvaro laukus, nupirko dar plotus Nemuno užliejamųjų pievų.

1903 metais Būbliškės dvarų kompleksas

*Būbliškės dvaro raudonplytis svirnas-sandėlis. Paskutinis išlikęs didesnis pastatas buvusio dvaro sodybvietėje**Būbliškės dvaro raudonplytis svirnas-sandėlis.**1991 metų rudenį dar buvo išlikę daug autentiškų detalių: keltuvo bokštelis, būdingos langinės*

turėjo bajorišką statusą. Tuomet Būbliškės riteriškasis dvaras dar valdė Endriškės, Mikytų bei Schönwaldės palivarkus, ten buvo ir Būbliškės valsčiaus centras. Dvaras valdė 974 hektarų žemės, augino olandiškos veislės galvijus, žirgus, mėsines avis. Būbliškę net kelis dešimtmečius administravo prievaizdas Fritz as Ašmonaitis (Aschmoneit).

1911 metais teko pastatyti didelį baraką sezoniniams darbininkams. Derliaus nuėmimo metu dvaro laukuose dirbdavo po 150-170 žmonių. Veikė vėjo malūnas, pakeitęs nusenusį vandens malūną.

1913 metais W. Schlentheriui buvo suteikta bajorystė - kilmingojo statusas. Greta administracinių bei reprezentacinių reikalų jis Būbliškėje dar užsiėmė javų bei kitų žemės ūkio produktų prekyba.

Anuomet Būbliškę iš šiaurės pusės apjuosė dar viena transporto trasa - siaurasis geležinkelis Tilžė-Mikytai-Pagėgiai. Ties senuoju avininkystės ūkiu buvo įrengta Būbliškės geležinkelio stotelė (buvusi apie kilometrą į šiaurę nuo dvaro sodybos). Nauja trasa iki netolimų Mikytų atriedėdavo ir Tilžės miesto tramvajaus vagonai - čia klostėsi patogiai pasiekiamas priemiestis. Tada intensyviai plėtotas ir netolimas Pagėgių geležinkelio mazgas, aplink Būbliškę klostėsi transporto trasų voratinklis.

Per Nemuną bei jo senvages nutiesus kapitališkų tiltus (kaip kad Luizės tiltą prie Tilžės), palengvėjo susisiekimas su netolimu didmiesčiu potvynių bei darganos laikais.

Būbliškės padėtis, greta svarbiųjų transporto magistralių, savaip atsirūgo prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui. Tada Rusijos kariuomenė įsiveržė į Klaipėdos kraštą, užėmė Tilžę ir nužygiavo tolyn. Užtrukęs priešinimasis bei kontrpuolimai iki pat 1915 metų (kai frontas nuslinko į Didžiąją Lietuvą) niokojo apylinkes.

1925 metais Būbliškės dvaras (kartu su Endriškės ir Mikytų palivarkais) valdė 919 hektarų žemės. Ten iš viso gyveno 226 žmonės. Pagal savo dydį tai buvo antrasis (po Šereitlaukio) dvaras visame Klaipėdos krašte.

W. Schlentheriui pasitraukus į pensiją,

Būbliškę ėmė valdyti jo sūnus Heinrichas. 1926 metais šis tapo apskrities viršininku, tik šį kartą jau ne Tilžės, o naujai sukurtošios Pagėgių apskrities. Įdomu, kad ištisą šimtmetį Būbliškės savininkai pelnydavo ir visos apskrities vadovo postą, taip tęsėsi ištisa vadų dinastija. Ji nutrūko tik 1939 metais, kai nacistinė Vokietija užėmė Klaipėdos kraštą ir likvidavo pačią Pagėgių apskritį. Nuo tada H. Schlentheris liko žemesnio rango valdininku, kol 1944 metais išėjo į pensiją ir tvarkėsi Būbliškėje.

Netrukus atslinko frontas ir 1944 metų rudenį teko trauktis į Vakarus, dvaro sodybą paliekant ilgalaikės pafrontės siaubiamoje zonoje.

Isigalėjus sovietinei okupacijai, garsioji Būbliškės dvaro sodyba nelyg išgaravo - nebeliko nei dvaro rūmų, nei kitų svarbesnių pastatų. Tokius dalykus mėgta nurašyti karo sąskaita - esą vykę mūšiai ir pan. Tačiau Būbliškės dvarvietėje tebestovi beveik sveikutėlis dvaro svirnas - keturaukštis mūrinis pastatas, ant kurio kaip ir nesimato aršesnių mūšių pėdsakų. Matyt, kiti dvaro sodybos pastatai (ar bent dalis jų) buvo sunaikinti jau pokariu, naujos valdžios ar atsikėlusiujų čia gyventi iniciatyva.

Sovietmečiu dvarvietėje buvo pristatyta ūkinių - gamybinių trobesių (gal panaudojant ir senųjų pastatų dalis). Greta buvo sukurta gyvenvietė ūkio darbininkams - standartinių namelių eilės.

Dabar dvarvietėje tebėra vaizdingasis raudonplytis svirnas (deja, po 1991-1996 metų netekęs dalies savo vaizdingų dalių) bei senojo parko plotas su alėjų žymėmis, tvenkiniais. Iš atsiminimų žinoma apie parke stovėjusius paminklus ar dekoratyvines skulptūras, gėlynus bei kitus jau seniai pradingusius dalykus.

Sovietmečiu buvo nuardyta siaurojo geležinkelio linija, likviduota ne vien geležinkelio stotelė, bet ir dalis dvaro palivarkų, senoji pakelės karčema ir kita. Sulaukęsioje vietovėje krūmai gožia ir senąjį piliakalnį, ant kurio praeityje puotau-davo dvaro svečiai.

Martyno Purvino nuotr.

*Lietuvos parapijų istorijos***Baigta Alantos šv. apaštalo Jokūbo bažnyčios restauracija*****Monika VIRVIČIŪTĖ-RYBELIENĖ, Povilas VIRVIČIUS, Vilnius****Tęsinys. Pradžia Nr. 4*

Kaip tik klebonas atvažiavo iš Skiemonių atlaidų, mes tuoj užlipom ir pradėjom skambinti. Koks buvo džiaugsmas, kad taip gražiai suskambo visi trys varpai. Ir dabar malonu jų klausytis nuvažiavus į Aluntą“.

Naujuosius vargonus bažnyčiai statė garsi Gebelio firma. Darbas pradėtas 1912 m. gruodžio mėnesį ir padarytas maždaug per 3 mėnesius. Vargonai buvo iš dviejų manualų, turėjo 24 registrus. Karo audroms nurimus, 1921 m. spalio 8 d. į Aluntą atvyksta vyskupas Pranciškus Karys (Karevičius) ir rytojaus dieną bažnyčią konsekruoja, suteikdamas jai Šv. Jokūbo vardą (taip pat vadinosi ir senoji bažnyčia). Į didžiojo altoriaus menšą įmūrijamos šventųjų kankinių Kasto ir Adatikto relikvijos. 1923 m. klebonas Domininkas Vainauskas miršta. Į Alantą atkeliamas klebonas Rudminas, kuris su nauja energija tęsia darbus. 1923-1925 m. įdedamos grindys presbiterijoje, zakristijoje ir visoje bažnyčioje. 1923 m. padaromas ir Dievo stalas. 1927 m. remontuojamas stogas. 1928 m. sudaroma sutartis su meistru Vincu Jakševičiumi, kuris už 16000 litų sutinka padaryti 3 cementinius altorius ir sakyklą.

Didysis altorius turi 3 laiptus. Priešais menšą yra kryžius, o iš abiejų pusių - 4 kolonėlės. Altoriaus centre - bažnyčios patrono apaštalo šv. Jokūbo statula (2,05 m aukščio). Viršutinėje nišoje - Marijos ir Kūdikelio statula (dabar ji stovi šventoriuje tarp kunigų kapų, o jos vietoj iš kito altoriaus įkelta šv. Kazimiero statula). Altoriaus pakraščiuose yra kolonos, o tarp jų - 1,15 m aukščio šv. apaštalo Petro ir Povilo statulos. Altoriaus viršus užsibaigia kryžiumi su ornamentais, šalia kurio yra du angelai su smilkytuvais. Abu šoniniai altoriai - dviejų aukštų ir užsibaigia gotikai būdingais smailiais bokšteliais. Žemutinėje dalyje yra po tris nišas, atskirtas kolonėlėmis, o viršuje - po vieną nišą. Vyrų pusės altoriuje buvo 1,85 m aukščio Švč. Jėzaus Širdies statula, šonuose - šv. Jurgio ir šv. Aloyzo statulos, viršuje - šv. Antano statula. Moterų pusėje altoriaus centre yra dailininko Steponavičiaus padaryta Švč. Mergelės Marijos statula. (Anksčiau čia stovėjusią 1,85 m aukščio šv. Kazimiero statulą klebonas Grigaliūnas nukėlė į didįjį altorių virš šv. Jokūbo). Iš altoriaus šonų buvo šv. Juozapo ir šv. Pranciškaus statulos, o viršuje - šv. Klaros statula. Kadangi šios statulos nebuvo meniškos, klebonas Grigaliūnas parūpino naujas, gražesnes, tačiau šv. Klarą pakeitė šv. Teresėle. Šalia altoriaus ant sienų ir šiandien kabo 3,1 m aukščio ir 2,2 m pločio paveikslas, vaizduojantis Jėzų ant kryžiaus - Rubenso paveikslo kopija, kurią 1851 m. nupiešė dailininkas Feliksas Surmulevičius. Per Pirmąjį pasaulinį karą, pabėgus ponui, paveikslas liko Alantos dvare. Iš ten, jau gerokai nukentėjęs, buvo atgabentas į bažnyčią. Kurį laiką jis buvo tarp senienų. Vėliau klebonas Šimašius jį pakabino bažnyčioje, o klebonas Grigaliūnas pasirūpino jo restauravimu. Vyrų pusėje gražiuose paauksuotuose rėmuose kabo Aušros Vartų Marijos paveikslas (2,35 m aukščio ir 1,55 m pločio). Jis nupirtas Vilniuje 1916 m. Kultūros paminklų enciklopedijoje (1996 m.) rašoma, kad Alantos bažnyčioje yra 7 dailės paminklai. Tai 6 arnotai iš XVIII ir XIX amžių ir skulptūra „Nukryžiuotasis“. Pastaroji yra krucifikso XIX a. skulptūra (medis, polichromija, h 62 cm). Pritvirtinta prie paprastų formų kryžiaus. Figūros

Gražiai išpuoštas Alantos bažnyčios vidus į pamaldas vilioja ne tik alantiškius, bet ir aplinkinių kaimų gyventojus, svečius

kompozicija frontali, statiška, beveik simetriška. Nukryžiuotasis pasižymi liaudies skulptūrai būdinga kūno transformacija (pailgintas liemuo, trumpokos galūnės, didelės plaštakos), linearinė ir dekoratyvia formų modeliuote, savita ramybės būsena. Figūra dažyta balsvai, žaliai, rudai. Skulptūra buvo Paažuolių kaimo koplyčioje. 1965 m. atkelta į Alantos bažnyčią. Kaip pasakojo alantiškė, bažnyčios muziejaus puoselėtoja mokytoja Birutė Šiukštienė, šiandien dažnas svečias atvykęs į Alantą jos gyventojams pavydi didingos, puikiai prižiūrimos bažnyčios.

- Alantos bažnyčia savo grožiu lenkia ne vieną didmiesčio bažnyčią, - sakė ponė Birutė. - Esame labai laimingi, kad Alantoje kunigauja puikūs žmonės, kurie negailėdami nei laiko, nei jėgų puošia mūsų bažnyčią.

Astikai ir Radvilos

Pirmą kartą Astiko vardas minimas 1398 m., kai jis, kaip Užpalių pilies viršininkas, drauge su kitais bajorais pasirašė Vytauto ir Kryžiuočių ordino sudarytą Salyno sutartį. Jis taip pat yra pasirašęs Torūnės (1411 m.), Horodlės (1413 m.), Melno (1422 m.) ir kitose sutartyse. Nuo 1419 m. iki savo mirties (1442 m. ar 1444 m.) jis buvo Vilniaus kaštelionas (karaliaus pareigūnas, turėjęs karinę ir teisminę valdžią). Kristinas Astikas paliko keturis sūnus, iš kurių garsiausi buvo Radvila (1411-1475 m.) ir Stanislovas (mirus 1460 m.). Stanislovo Astiko sūnus Gregorijus (mirus 1518 m.) nuo 1492 m. buvo LDK maršalka, vėliau - rūmų maršalka, Anykščių ir Merkinės vietininkas. Astikų dinastijoje Gregorijaus vardas buvo ypač

populiarus, nes visose kartose vienas iš sūnų buvo krikštijamas Gregorijaus vardu. Vienas iš Kristino Astiko proanūkių - Gregorijus - buvo apkaltintas išdavyste, nes norėdamas pataisyti savo pašlijusią ekonominę padėtį, pradėjo šnipinėti Rusijos caro Ivano IV naudai ir net buvo pasižadėjęs nužudyti Lietuvos didįjį kunigaikštį ir Lenkijos karalių Steponą Batorą, Vilniaus akademijos įkūrėją. 1580 m. už tai Vilniaus rotušės aikštėje jam nukertama galva, o jo turtai, tarp jų ir Alantos žemės, atiteko karaliui. Dvaras buvo sudėtingas. 1581 m. Steponas Batoras Alantą atidavė vengrų kariuomenės Lietuvoje vadui Gabrieliui Bekešui. Po Stepono Batoro mirties Gregorijaus pusseserė Ona Atsikaitė-Sanguškienė atgavo du trečdalius Alantos seniūnijos. 1598 m. Alantos seniūniją nupirko didikas Kristupas I Radvila Perkūnas - Mikalojaus R. Rudojo sūnus, kaip rašo A.Šapoka, jis nuo 1572 m. tapo kiemo hetmonas (jis pirmasis nuo 1579 m. pradėjo vadintis lauko hetmonu), nuo 1579 m. Trakų kaštelionas ir vicekancleris, nuo 1584 m. Vilniaus vaivada, o nuo 1589 m. didysis hetmonas; didelis kalvinių globėjas (mirus 1603 m.).

Radvilos buvo uolūs reformizmo skleidėjai, savo žinion jie paėmė ir bažnyčias priklausančius Alantos, Liobiškio, Kazlų ir Jaurų kaimus kartu su gyventojais, kurie turėjo dirbti bažnyčios nustatytus darbus ir mokėti činšą (mokestį). Calvinizmo idėjų žmonės nenorėjo priimti ir vadino „bumbizų“ bažnyčia.

Kun. K. Girnius teigia, kad „Alantos dvarą valdęs kalvinas Kristupas Radvila paliepė nebelaikyti šv. Mišių, nuo bažnyčios sienų nukabinti paveikslus. Atgavus bažnyčią po 58 m. nebuvo vietos,

kur galėtų gyventi kunigas“ (K. Girnius „Alunta“). Vadinas, katalikų bažnyčia buvo uždaryta, o reformatų (kalvinų) pamaldos turėjo vykti kažkur kitur.

Katalikai 1656 m. atsiima bažnyčią. Boguslavas Radvila 1659 m. bandė atgauti teises į bažnyčią, bet teismas bylą išsprendė katalikų naudai. Vėliau į jų pusę perėjo ir Radvilos.

Radvilos Alantą valdė 230 metų. Per šį laikotarpį Alanta patyrė nemažai istorinių sukrėtimų. Tebėra gyvi prisiminimai apie švedų kariuomenės žygi per Lietuvą (tarp jų ir per Alantą). XVIII a. pabaigoje subyrėjo Lietuvos-Lenkijos Respublika, ir 1795 m. Lietuva atiteko Rusijai. 1812 m. Napoleonas surengė žygi per Lietuvą į Rusiją. Prof. B. Dundulio knygoje „Lietuva Napoleono agresijos metais (1807-1812)“ nurodytos Napoleono armijos II korpuso kelias per Lietuvą 1812 m. (birželio-liepos mėn.), kuris ėjo per Deltuvą, Ukmergę, Alantą, Salaką. Alantoje sustojo pražygiuojančios Napoleono II armijos korpusas, vadovaujamas maršalo Udino. Žmonės galvojo, kad Napoleonas išvaduos iš rusų valdžios, todėl nesipriešino. Alantiškiai labai pasipiktino, kai kareiviai į bažnyčią suvedė arklius. Kariuomenė savo reikalams rekvizudavo gyvulius ir kitą turtą.

Naujas Alantos istorijos etapas

Jis siejamas su 1828 m., kuomet Alantą ir dvarą iš Radvilų nusipirko didikų Pacų atžala kunigaikštis Tadeušas Pac-Pomarnackis (1763-1849). Jis buvo Anykščių žemės teismo teisėjas ir Vilniaus gubernijos dvarininkų deputatas, valdė Avižienių dvarą prie Utenos ir Savičiūnų dvarą prie Svėdasų. Pomarnackiams priklausė ir gretimi palivarkai: Girsteitiškis, Vastapai, Kameniškis, Ivanpolis, Leonpolis.

Napoleonui pralaimėjus, Lietuva liko Rusijos valdžioje. 1830-1831 m. prieš carinės Rusijos engimo politiką Lenkijoje ir Lietuvoje įvyko bajorų vadovaujamas sukilimas. Istorikas F. Sliesoriūnas knygoje „1830-1831 m. sukilimas Lietuvoje“ mini 1831 m. įvykius, palietusius ir Alantos kraštą. Gegužės pradžioje iš Nemenčinės atžygiuoja K. Parčevskio ir J. Giedraičio vadovaujamas sukilėlių dalinys ir 1000 vyrų. Mažam miesteliui ir dvarui tai - labai daug. Sukilėliai užplūdo visą apylinkę. Pabuvoję Alantoje, sukilėliai išvyksta į Anykščius, kur, susijungę su kitais, žygiuoja Ukmergėn ir ją paima. Tačiau sužinoję apie artėjančias stiprias rusų generolo S. Chilkovo pajėgas, gegužės 24 d. pasitraukia Taujėnų keliu. Manydamas, kad sukilėlius ras Alantoje, generolas S. Chilkovas gegužės 26 d. traukia į Alantą, bet sukilėlių neaptinka ir žygiuoja į Tauragnus. Tačiau sukilėliai patyrė pralaimėjimą po pralaimėjimo. Sukilimo pabaigoje žymiausiu sukilėlių vadu tapo H. Dembinskis. Istorikas F. Sliesoriūnas, plačiai nagrinėjęs sukilimo medžiagą, rašo, kad H. Dembinskio vadovaujami sukilėliai per Kavarską, Kurklius, Skiemonis 1831 m. liepos 16 d. rytą atvyko į Alantą. H. Dembinskis prie Alantos paliko raitininkų dalį, o su kitais nužygiavęs kelis kilometrus Molėtų keliu, išardęs tiltą, sustojo už Virintos upės tarp ežero ir nedidelio šilo. Už keleto kilometrų stūksojo miškas. H. Dembinskis pasiuntė į jį savo gurguolę, pavedęs saugoti ją S. Radziševskio 26 pėstininkų pulkui, kuriame buvo 800 sukilėlių. Rusų generolas Savoinis Alantą pasiekė liepos 16 d. po pietų.

Komentaram, nuomonės, diskusijos, problemos

Dėl susisaistymo priesaika ar pasižadėjimu kitai valstybei tyrimo išvada

Valdemaras Tomaševskio rinkimų štabo nariai įteikia surinktus parašus VRK pirmininkui Zenonui Vaigauskui

2009 m. kovo 10 d. į Vyriausiąją rinkimų komisiją kreipėsi V. Tomaševskis, prašydamas registruoti jį pretendentu būti kandidatui į Respublikos Prezidentus. Vyriausiajai rinkimų komisijai buvo pateikti dokumentai. V. Tomaševskis anketoje nurodė, jog nėra susijęs priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei.

2008 m. lapkričio 16 d. Vyriausioji rinkimų komisija priėmė sprendimą Nr. 207 „Dėl pritarimo darbo grupės tyrimo išvada dėl galimos priesaikos ar pasižadėjimo kitai valstybei“, kuriuo siūlė Seimui kreiptis į Konstitucinį Teismą, prašant išaiškinti, ar „lenko kortos“ įgijimas ir turėjimas yra susijęs su priesaika ar pasižadėjimu Lenkijos valstybei ir ar tai gali būti laikoma kliūtimi „lenko kortos“ turėtojui – Seimo nariui – įgyti visas Tautos atstovo teises.

1. 2009 m. kovo 10 d. V. Tomaševskis patvirtino turįs „lenko kortą“ ir pateikė ją Vyriausiajai rinkimų komisijai. Primintina, kad faktas, jog V. Tomaševskis yra įgijęs „lenko kortą“ Vyriausiajai rinkimų komisijai tapo žinomas tik po Seimo rinkimų rezultatų patvirtinimo ir paskelbimo. Todėl „lenko kortos“ klausimas nebuvo keliamas V. Tomaševskį registruojant kandidatui į Seimo narius bei tvirtinant rezultatus dėl jo išrinkimo į Seimą.

Konstitucijos 78 str. 1 d. be kitų reikalavimų pretendentui būti kandidatui į Respublikos Prezidentus nurodo, jog asmuo turi atitikti Seimo nariui keliamus reikalavimus. Vienas iš šių reikalavimų, įtvirtintų Konstitucijos 56 str. 1 d., nebūti susijusiam priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei.

Konstitucinis Teismas, oficialus Konstitucijos aiškintojas, 1998-11-11 nutarime „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 38 straipsnio 4 dalies ir Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 36 straipsnio 4 dalies atitikimo Konstitucijai“ konstatavo, jog Konstitucijos 56 straipsnio pirmosios dalies reikalavimas, kad kandidatai į Seimo narius neturi būti susiję priesaika ar pasižadėjimu užsienio valstybei, pirmiausia aiškinamas tuo, jog Konstitucijos 59 straipsnio antrojoje dalyje nustatyta, kad „išrinktas Seimo narys [...] prisielia būti ištikimas Lietuvos Respublikai“. To paties straipsnio trečiojoje dalyje yra dar viena svarbi nuostata, jog „Seimo narys, įstatymo nustatyta tvarka nepriešėkęs arba prisiekęs lygtinai, netenka Seimo nario mandato“. Taigi Konstitucija iš Seimo nario besąlygiškai reikalauja ištikimybės priesaikos vien Lietuvos valstybei, pasižadėjimo gerbti ir vykdyti jos Konstituciją ir įstatymus. Tai suprantama, nes valstybės institucijose gali dirbti tik lojalūs tai valstybei asmenys, kurių ištikimybė jai ir patikimumas nekelia jokių abejonių. Akivaizdu, kad jeigu Seimo nario priesaiką duotų

asmuo, kuris priesaika ar pasižadėjimu yra susijęs su užsienio valstybe, kiltų abejonių dėl naujos priesaikos tikrumo ir patikimumo, o tokio asmens teisinė politinė situacija taptų dviprasmiška.

Akivaizdu, kad tautai atstovauja tik tos valstybės piliečiai, žinantys ir sugebantys išreikšti savo bendrapiliečių lūkesčius bei interesus, suvokiantys ir galintys formuoti savo valstybės politinę valią. Taigi bet kokie politinio pobūdžio išpareigojimai užsienio valstybei – tiek kylantys iš formaliai duotos priesaikos ar pasižadėjimo, tiek atsirandantys kaip politinė pareiga ar politinio lojalumo reikalavimas, susijęs su kitos valstybės pilietybės turėjimu, gali būti traktuojami kaip pasižadėjimas užsienio valstybei.

Lietuvos Respublikos Prezidentas yra valstybės vadovas, atstovaujantis Lietuvos Respublikai ir vykdamas Konstitucijoje ir įstatymuose nustatytus įgaliojimus. Tai ypatinga institucija – vienas asmuo, kuriam patikėti dideli įgaliojimai. Tai suponuoja jo pareigą besąlygiškai būti ištikimam Lietuvos Respublikai, laikytis Konstitucijos ir įstatymų. Pagal Konstituciją, negalima situacija, kad kiltų abejonės dėl asmens, einančio Lietuvos Respublikos Prezidento pareigas, lojalumo Lietuvos Respublikai ar susisaistymų su kitomis valstybėmis, nežiūrint, kokia tai būtų padaryta forma.

V. Tomaševskis teigia turintis „lenko kortą“, tačiau nedavęs priesaikos Lenkijos Respublikai. Pažymėtina, kad 2007-10-07 priimtame Lenkijos Respublikos Lenko kortos įstatymo 2 straipsnyje nustatyta, kad „lenko korta“ yra suteikiama asmeniui, kuris deklaruoja priklausomybę lenkų tautai ir atitinka įstatymo keliamus reikalavimus. Minėtas įstatymas įgalioja Lenkijos konsulą arba konsulato darbuotoją spręsti, ar prašantysis atitinka įstatymo keliamus reikalavimus ir ar išduoti jam „lenko kortą“. Minėto įstatymo 19 straipsnis nustato pagrindus, kada konsulas turi teisę atšaukti suteiktą „lenko kortą“: kai asmuo įgyja Lenkijos pilietybę (1 d. 4 p.); jei asmuo veikia arba veikė prieš pagrindinius Lenkijos Respublikos interesus (1 d. 6 p.).

Minėtas draudimas „lenko kortos“ turėtojui veikti prieš Lenkijos valstybės interesus iš esmės reiškia, kad asmuo, įgydamas „lenko kortą“ ir deklaruodamas priklausomybę lenkų tautai ir atitikimą Lenkijos Respublikos Lenko kortos įstatyme keliamiems reikalavimams, susaisto save su pagrindinių Lenkijos interesų įgyvendinimu. Lietuvos Respublikos Prezidentas, eidamas savo pareigas, negali būti saistomas net ir draugiškos Lietuvai valstybės interesais. Dėl tokių sąsajų negali kilti net menkiausių abejonių.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, kol nebus panaikintos abejonės dėl asmens susisaistymo su kitos valstybės pagrindiniais interesais, darbo grupė rekomenduoja, neregistruoti V. Tomaševskio pretendentu būti kandidatui į Lietuvos Respublikos Prezidentus.

*Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos darbo grupės nariai:
Edita Žiobienė (darbo grupės vadovė)
Gintaras Kalinauskas
Julius Jasaitis
2009 m. kovo 17 d.*

Komentaram, nuomonės, diskusijos, problemos

Apie verslo forumo „Kokią valstybės našta dar galime pakelti?“ rezoliuciją

Gediminas Paviržis

Š. m. kovo 19 d. Lietuvos verslo asociacijos ir įmonės, susirinkusios į Verslo forumą „Kokią valstybės našta dar galime pakelti?“ priėmė rezoliuciją, kuria konstatavę kad šalis yra

sunkioje finansinėje ir ekonominėje būklėje, kad per visus devyniolika nepriklausomybės metų Lietuvoje nebuvo vykdomos esminės struktūrinės reformos valstybės valdyme, švietime, moksle, socialinės paramos ir sveikatos apsaugos srityse, pažymėję, kad viešasis sektorius nelanksčiai ir nepakankamai prisitaiko prie sunkmečio sąlygų, nepersitvarko, netaupo mokesčių mokėtojų lėšų, neatsiskaito bei nejaucia atsakomybės už priimtus sprendimus bei viešųjų finansų panaudojimą, kas neigiamai įtakoja verslo aplinkos patrauklumą ir konkurencingumą, šalies ekonomiką bei žmonių gerovę, kreipėsi į Seimą ir Vyriausybę, pateikdami savo poziciją ir atitinkamus siūlymus bei ragindami nedelsiant priimti būtinus sprendimus.

Priimtoje rezoliucijoje teisingai pabrėžiama daugelis dalykų. Pripažįstama, kad šiuo metu neišvengiamai ir nedelsiant būtinas visų šalies politinių jėgų ir visos visuomenės nacionalinis solidarumas, o ne ambicijų karas ir tarpusavio susipriešinimas.

Todėl posėdžio metu kai kurios nuskambėjusios mintys ir rezoliucijoje paminėti siūlymai verčia suabejoti. Antai, senokai viešojo erdvėje besirodžiusi Laisvosios rinkos instituto tarybos pirmininkė E. Leontjeva su didžiausiu pakilimu dėstė visiems žinomas O. Bismarko tiesas apie socialinį draudimą, o palietusi sunkią įstaigos SODRA finansinę būklę, pasiūlė genialiausią, jos manymu, šiandien pensininkams ir kitiems socialinių išmokų gavėjams išeiti: gauti pensijas ir išmokas tik tokio dydžio, kuris atitiktų surenkamas SODRA įmokas. Atseit sunkmetis ir visi iki vieno turi prisidėti prie taupymo arba kaip dabar dažnai vartojama – „diržų susiveržimo“.

Salė pratrūko plojimais. Man pasirodė, kad susirinkę neturi tėvų, motinų, senelių arba nesitiki, kad jie patys kada nors taps tokiais. Juk vien palyginimas veržtis diržus visiems, kai Seimo ar Vyriausybės narys, kitų valstybinės ar savivaldos įstaigų vadovas, neskaitant susirinkusių, kurių dalies, ko gera, dienos išlaidos viršija daugelio senų žmonių mėnesines pensijas, mažiausiai pasirodė nepadorus. Juk dažnas pensininkas ar kitos dar mažesnės išmokos gavėjas vargu ar suduria galą su galu, sumokėjęs už visas būtinas paslaugas. Aš jau nekalbu apie tai, kad jiems labiau nei kam kitam būtina aplankyti sveikatos įstaigas, išgyti vaistų. Ką šiems varguoliams, be savų kaulų, dar susiveržti, ponai E. Leontjeva?

Nereikia būti jokių ekonomistu, kad žinotum: ką uždirbai, tą gavai. Juk daugelis per savo darbingą amžėlį ir priekrovę į taupyklę, pirma kitiems, tikėdami, kad juos palaikys pakeitę darbe jaunesni. Juolab gyvename ne miške ir ne tarp laukinių, o save vadinančioje ar siektinoje gerovės valstybėje, kurioje egzistuoja arba turi egzistuoti kartų solidarumas. Senyvi ar pasiligoję žmonės atidavė savo jėgas ne tam, kad tokie, dovanokit, specialistai vėliau iš jų tyčiotųsi.

Taip SODRA išgyvena ne geriausius laikus. Tačiau, jei būtų galvojama apie Sodros, o tiksliau apie pensininkų ir socialinės išmokų gavėjų ateitį, o ne apie Seimo rinkimus, nebūtų ano Seimo kadencijos pa-baigoje priimta tokių sprendimų, dėl kurių tokioje padėtyje ši institucija atsidūrė. Tačiau pranešėja dėl to nepasakė nei vieno žodžio.

Beliaka priminti, kad valstybė yra garantas, kad savo biudžetu Sodrą paremtų, kai atsitinka tokie dalykai, juolab, kaip

minėjau per valstybines įstaigas, tiksliau per neatsakingus seimūnų ir kitų pareigūnų sprendimus, sukrautas rezervas ir buvo nelaiku sunaudotas.

Antras dalykas, kuris man pasirodė nepriimtinas, tai likviduoti iki Naujųjų Metų apskritis. Jos ištis Lietuvoje yra podukros vietoje: ministerijos nenori perduoti joms įgaliojimų, o savivaldybės nori kuo daugiau galių ir būtent pasiimti iš apskričių. Kitaip sakant, apskritys tarp kūjo ir priekalo. Dėl jų likvidavimo sutampa ministerijų ir savivaldybių, tiksliau, ministrų ir merų, interesai. Ministerijoms savivaldybės nėra kaip kritikuoti: jų įtaka, nuomonių gavimas, derinimai įtvirtinti įstatymais. Mažai kas gilinasi apskričių funkcijomis, jų padėtimi. Nesidomima, kaip tvarkomasi pas kaimynus, visoje Europos Sąjungoje. Dabar jau, greičiausiai paveiktas forumo rezoliucijos, VRM ministras R. Palaišis pareiškė, kad apskričių netrukus neliks. Matyt, išoko nuogas į dilgeles. Netikiu, kad kiti koalicijos partneriai laikosi analogiškos pozicijos. Beto, jau penkįmetai VRM valdota pati partinė jėga. Tai ką, R. Šukys ar R. Čiupaila buvo, dovanokit, tokienesupratingi, kad vos apšilęs kojas naujasis viską apverstų aukštyn kojomis.

Viena, kas Lietuvoje merdi, tai regioninė politika. Bet tai jokių būdu ne apskričių, o Seimo ir Vyriausybės kaltė. Taip, sutinku, kad apskričių Lietuvoje per daug. Optimaliai atrodytų pakaktų 4-5. Toks skaičius, tiksliau jų dydis, leistų pretenduoti gauti tiesiogines išmokas iš ES struktūrinių fondų. Panašiai, regis, buvo kalbėta ir naujos Vyriausybės programoje. Bet dabar vyksta reformų vykdymo „soclenktyniavimas“, kas ką originaliau sugalvos. Pavyzdys yra. Bus blogai, taisydim. Kada nors pagalvokim kaip reformos paveiks gyventojus. Tai svarbiausia.

Viena didžiausių problemų – žemės reformos baigtis. Liko patys sunkiausi uždaviniai dėl žemės gražinimo buvusiams savininkams. Nesuprantu savivaldybių merų, kurie spirga noru perimti šį sunarpliotą kamuolį, nebent jų tikslas kitas. Savivaldybėms reikia laisvų žemės plotų teritorijoms planuoti, investuoti, tad niekas manęs neįtikins, kad savivaldybės perėmus žemės gražinimo savininkams klausimus, tai taps prioritetu.

Keistas ir kažkokio žemės fondo kūrinys prie Žemės ūkio ministerijos. Panaši tarnyba egzistuoja, tad jei laikoma, kad apskritys blogai dirbo, tad ką veikė ta tarnyba? Galiausiai, jei ji nesugebėjo kontroliuoti 10 apskričių, kaip susitvarkys su 60 savivaldybių?

Perėmus savivaldybėms statybos inspekcijos funkcijas, gausis, kad jos ne tik išdavinės leidimus statyboms, kontroliuos statybos kokybę, bet ir priiminės objektus eksploatacijon. Vadinasi, patys save kontroliuos.

Apskričių žinioje yra psichoneurologiniai pensionatai, kai kurios globos įstaigos, kurios aptarnauja daugelį savivaldybių. Perdavus kuriai nors savivaldybei, ar nekils konfliktų dėl vietų, dėl nustatomų kainų ir pn. Atskiras klausimas dėl sveikatos įstaigų – ligoninių. Kiekviena savivaldybė laiko prestižu turėti savą ligoninę, nors jos daugiau primintų slaugos ar palaikomojo gydymo įstaiga. Viena apskrityje (regione) ligoninė galėtų būti lengviau aprūpinta būtina diagnostine įranga, specialistais, būtų atliekamos sudėtingos ir kokybiškos operacijos, ligoniams greičiau ir lengviau pasiekiamos gydymo įstaigos, mažėtų ligonių srautas į universitetines ligonines.

Labai abejoju, ar gerbiamas Ministras susipažinęs su švietimo problemomis Vilniaus apskrityje, ar turi matymą, kaip jas spręsti?

Visa tai – regioninė politika, kurios taip nenori suprasti dabartinis VRM ministras.

Suprantu, kad sunkmečiu taupyti, ieškoti rezervų, reikia. Viešajame sektoriuje, kaip teisingai minėta verslo forumo rezoliucijoje, jų apstu. Neneigiu, kad jų yra ir apskrityse, bet gal jų verta pirmiausia paieškoti ministerijose arba jų palydovėse prie ministerijų.

Gediminas PAVIRŽIS,

Vilniaus rajono savivaldybės tarybos narys

Bažnyčios istorija**Ką reiškia Taize fenomenas evangelikui reformatui?****Kun. Tomas ŠERNAS**

Taize yra palyginti naujas ir labai unikalus vienuolynas to paties pavadinimo kaimelyje Burgundijoje, šiaurės rytų Prancūzijoje. Jį ikūrė reformatas teologas Roger'is Schutzas-Marsauce iš Šveicarijos! Tapęs vienuoliu, jis vadinosi tiesiog broliu Roger (Rožė).

Gimė Roger Juroje, kuri yra Vato kantone, reformatų dvasininko šveicaro ir prancūzės šeimoje. Baigęs evangeliškosios teologijos studijas ir sergantis džiova 25 metų R. Schutzas išvažiavo į motinos gimtinę Prancūzijoje. Kartu su savo seserimi Ženevjeva įsigijo namą ir karo metu stengėsi padėti našlaičiams, karo belaisviams, pabėgėliams, ieškomiems žydams. Prie jo prisijungė trys vyrai.

Per 1949 metų Velykas prie jo įkurtos bendruomenės prisijungė 7 evangelikai vyrai, kurie davė neturto ir celibato įžadus. Šiuo metu Taize brolijoje yra per šimtas narių iš 25 šalių, Romos katalikai sudaro vieną trečdalį. Vienuolystei apsisprendę vyrai gyvena kukliai, išgyvena iš savo darbo, stengiasi įveikti tarpusavio tikybų skirtumus. Jų bendruomenė yra tikras matomas susitaikymo ženklas visoms krikščionių bažnyčioms pasaulyje. Pagrindinė šios brolijos tarnystė yra suvienyti maldoje visų krikščioniškų konfesijų jaunimą, evangelizuoti abejojančiuosius.

Atvažiavęs į Taize jaunimas kartu dirba, su vienuoliais apsvarto tam tikrą tikėjimo temą, paprastai meldžiasi ir gieda. Į bendras maldas ir giesmes įtraukiami meldimai įvairiomis pasaulio kalbomis. Pavyzdžiui, jeigu į suplanuotą susirinkimą į Taize atvyksta maldininkų ir iš Lietuvos, tai bendrose maldose skamba ir lietuvių kalba. Taip pat ir giedama lietuviškai, nes visi pamaldų dalyviai iš anksto turi giesmių tekstus. Dalyvavę Taize pamaldose piligrimai iš Lietuvos pajunta įdomių krikščioniškos vienybės jausmų, kai šalia esantys juodaodžiai afrikiečiai gieda lietuviškai.

Vienuoliai rimtai ir atsakingai pasiskirsto tarnystė, pvz., kuruojantis maldininkus bei kontaktus su kuria nors šalimi, išmoksta tos šalies kalbą. Bendruomenės darbai išpūdingi – kasmet dešimtys tūkstančių jaunų žmonių dalyvauja ekumeniškuose Taize renginiuose. Brolis Roger žuvo per pamaldas 2005 metų liepos mėnesį, kai pakrikusios psichikos moteris iš Rumunijos kelis kartus jam peiliu smegė į nugarą. Po brolio Roger mirties jo pareigas perėmė katalikas brolis Aloyzas.

Noris atsitraukti nuo informacinio pasakojimo. Nes laikas pastebėti neįprastų dalykų, jais stebėtis ir daryti išvadas.

Stebina tai, jog šią unikalią vienuolišką broliją ikūrė jaunas reformatas teologas, kunigo sūnus. Stebina, kad ne tik pirmieji brolijos nariai, bet ir dabar daug esančiųjų kilę iš protestantiškų bažnyčių. Taip pat stebina tai, kad, kaip teigia katalikiški šaltiniai, brolis Roger taip ir liko reformatas, iki pat mirties „neatsivertė“ į Romos katalikų tikėjimą.

Visa tai stebina, bet turime ir krikščioniškame tikėjime savo išvadas padaryti. Galvojant apie neįprastą reformatišką vienuolystę, nejučiomis kyla asociacijos su žymaus lietuvių kultūros veikėjo Vydūno-V. Storostos gyvenimu. Abu jaunystėje susirgo sunkia džiovos forma, sergant reikia daug savitvarkos, dvasinės drausmės, susilaikyti nuo daugelio maisto rūšių, taupyti energiją. Dėl sveikatos abu negalėjo gyventi santuokinio gyvenimo, abiejų religiniams jausmams buvo būdingas intuityvumas, meditacija ir siekis praktiškam „dorinimuisi“. Vydūno tikslas buvo tarnauti tautai, dorinti ir stiprinti lietuvių tautą, o Roger tikslas – tarnauti Dievui, dorinti ir vienyti visą krikščioniją.

Karo sunkumus, neteisybę bei savo fizinį neįgalumą kęsdamas jaunasis reformatų teologas Roger, mano manymu, po truputį artėjo prie minties sukurti ekumeninę vienuolių

broliją, tam, kad skelbtų Dievo Žodį kenčiančiai ir padalytai pokario Europai. Tai buvo jo tikėjimu pagrįstas asmeninis atsakas į neramų pasaulio šėlsma. Turbūt neatsitiktinai, paveikti Roger ir juo kaip teologu pasitikėdami, pirmaisiais brolijos nariais tapo būtent vyrai evangelikai.

Reformatų tikėjimo išpažinimas iš esmės juk nesmerkia celibato įžadų tiems, kurie tam turi pašaukimą, jeigu jie tuo nesididžiuoja ir klaidingai neaukština savo įžadų svarbos.

Ir Šventas Raštas iš Evangelijos pagal Matą taip pat sako: „9: Ir Aš jums sakau: kas atleidžia savo žmoną, – jei ne dėl ištirkavimo, – ir veda kitą, svetimaui. Ir kas atleistąją veda, svetimaui“. 10: Jo mokiniai pasakė Jam: „Jei tokie vyro ir žmonos reikalai, tai geriau nevesti“. 11: Jis jiems atsakė: „Ne visi gali išmanyti tuos žodžius, o tik tie, kuriems duota. 12: „Nes yra eunuchų, kurie gimė tokie iš motinos iščių. Yra eunuchų, kuriuos tokios padarė žmonės. Ir yra eunuchų, kurie patys save tokias padarė dėl dangaus karalystės. Kas pajėgia išmanyti, teišmano“.

Taip pat antroji Helvetiškoji konfesija, arba išpažinimas, apie vienuolystę 7 punkto pabaigoje sako:

„Tokių (vienuolių) nei mes turime savo bažnyčiose, nei mokome, kad jų Kristaus bažnyčiose turėtų būti“. (XVIII skyrius, 7 paragrafas).

Iš esmės Helvetiškasis išpažinimas apie vienuolystės luomą moko gana santūriai, tiesiogiai nesmerkia, bet nurodo, kad nei Jėzus, nei apaštalai neįvedė vienuolystės. Taip pat abejojama vienuolijos nauda bažnyčiai. Manoma, kad įvairios vienuolijos su savo „neaišku kokiais“ įstatais gali atnešti bažnyčiai greičiau žalos nei naudos. Tačiau galop paprastai ir neutraliai konstatuojama, kad „tokių neturime ir nemokome, kad jų Kristaus bažnyčioje turėtų būti.“

XXIX skyriuje apie celibatą sakoma: „Tie, kurie yra gavę dangaus dovaną – celibatą, taigi širdimi, arba visa siela, yra tyri bei susilaikantys, nedeginami kankinančių aistrų, – tegul savo pašaukimu tarnauja Dievui, kol jaučiasi esą apdovanoti ta dieviškąja malone, ir tegu nesididžiuoja prieš kitus, bet nepaliaujamai tetarnauja Viešpačiui, nuosirdžiai ir nuolankiai. Jie daugiau sugeba rūpintis dieviškais dalykais, negu tie, kuriuos atitraukia asmeniškai šeimyniniai rūpesčiai. Tačiau jeigu, vėl netekę šios dovanos, pajustų nesiliaujančią liepsną, tegu prisimena apaštalo žodžius: „Geriau tuoktis, negu degti (1 Kor 7,9).“

Nenuostabu, jog turintis pašaukimą tarnauti Dievui bei žmonėms reformatų teologas Roger galėjo sukurti teologiškai priimtinas prielaidas tam tikro tikslo brolijai, kurioje dalyvautų ir protestantiškų bažnyčių nariai. Taip pat teologas Roger padėjo evangelikams vyrams apsispręsti savotiškiems vyriškos brolijos „vienuolystės“ įžadams, kuriuose pasižadama tarnauti Kristui, laikytis neturto bei celibato vardan savo tarnystės.

Įdomu ir nuostabu, kad XX amžiaus aštuntajame dešimtmetyje, kai Europoje ir Amerikoje kunkuliavo hipių judėjimas ir seksualinė „revoliucija“, į Taize bendruomenę pas celibatą pasirinkusius brolius protestantus jau atvykdavo tūkstančiai jaunų žmonių. Nuo 1969 metų Paryžiaus arkivyskupo leidimu į Taize bendruomenę leista įsitraukti ir Romos katalikams.

Visa tai yra įdomu. Maža to, tikintis krikščionis, mąstydamas apie reformatą brolių Roger, jo veiklą, ikurtą ekumeninę broliją bei įtakingą, plačiai žinomą pasaulinę Taize krikščionių bendruomenę, neišvengiamai pajunta įvykusius nuostabius Šventos Dvasios darbus.

www.ref.lt
2009 vasario 20 d.

Mažoji Lietuva**Susipažinimas su protėvių žeme****Algirdas KARMILAVIČIUS,****Karaliaučiaus 35 licėjaus bei 4 vid. mokyklos lietuvių kalbos bei etnokultūros mokytojas**

Jau daugelį metų Karaliaučiaus 35 licėjaus ir 4 vidurinės mokyklos moksleiviai, besimokantys lietuvių kalbos ir etnokultūros, turi galimybę aplankyti savo protėvių žemę – Lietuvą, išgirsti jų gimtąją lietuvių kalbą, kurią jie dabar mokosi, daug ką sužinoti iš istorijos, susipažinti su kultūra.

Ir visa tai tapo galimybe dėl finansinės paramos Čikagos Mažosios Lietuvos lietuvių draugijos, kuriai vadovauja pirmininkas p. Vilius Trumpjonas. Jai padedant 2008 m. spalio 5 dieną 35 Karaliaučiaus licėjaus moksleiviams buvo suorganizuota ekskursija į Klaipėdą, o 2008 m. 7-8 lapkričio dienomis 4 moksleiviai važiavo aplankyti Vilnių ir Trakus.

35 licėjaus mokiniai džiaugėsi pamatę Neringos grožybes (pabuvojo Nidoje, Juodkrantėje), buvo nuvykę į Klaipėdos Jūrų muziejų, Mažosios Lietuvos muziejų, Laikrodžių muziejų, susipažinome su senamiesčiu. Kiek atnešė vaikučiams džiaugsmo delfinai Delfinariume! Kelionės metu vaikai pamatė daug įdomaus ir naudingo, klausydamiesi lietuviškos kalbos galėjo praturtinti gimtosios kalbos žinias patyrimais čia pat, su lietuviais.

4 mokyklos moksleiviams buvo organizuota dviejų dienų pažintinė kultūrinė kelionė į Vilnių: aplankė Senamiestį, Arkikatedrą, Gedimino aikštę, pilį, bokštą, susipažino su įdomia miesto istorija, jo kultūra. Vaikučiai gėrėjosi Vilniaus grožybėmis, ypač sostine, pasipuošusią 1000-mečio jubiliejaus proga. Daug išpūdžių paliko Trakų pilis, kuriai buvo skirta daug dėmesio.

Grįžę moksleiviai dar ilgai dalinosi išpūdžiais iš kelionių, prisimindami pasakojimo savo klasės draugams, savo tėveliams. Tokios ekskursijos labai naudingos: moksleiviai ne tik savo akimis pamato protėvių Tėvynę – Lietuvą, apie kurią girdi per pamokas, skaito knygelėse, bet ir turi galimybę tobulinti savo lietuvių kalbos žinias pačioje Didžiojoje Lietuvoje. Dalindamiesi išpūdžiais vaikučiai dėkojo ekskursijų rėmėjams. Vėliau viską išreiškė savo piešiniuose ir rašiniuose „Kaip aš pabuvojau Lietuvoje“.

Dar viena tradicija Karaliaučiaus krašte

Karaliaučiaus krašto mokiniai prie Donelaičio paminklo Gumbinėje

Karaliaučiaus 35 licėjaus mokiniai Klaipėdoje

tapo kasmetinis ekskursijų organizavimas į Kristijono Donelaičio žemę. „Donelaičio žemė – mano žemė“. Tokiais žodžiais

Karaliaučiaus krašto lietuvių kalbos fakultatyvai, ansambliai, lietuviškų klasių moksleiviai palydi mokslo metus. Visos

mokyklos, būreliai stengiasi, nors kartą per metus, aplankyti žymiojo lietuvio muziejų, padėti gėlių ant Donelaičio kapo.

Bendrą ekskursiją pavasarį 2008 metais organizavo Lietuvių kalbos mokytojų asociacija. Gegužės 24 dieną trys autobusai pajudėjo iš Karaliaučiaus skirtingomis kryptimis, surinko moksleivius iš įvairių vietų. Visi susitiko prie Ažuolų giraitės Lazdynėliuose. Tada kartu nuvyko į Tolminkiemį. Ten jau laukė Šiaulių „Vydūno“ draugijos nariai ir Šiaulių universiteto folklorinis ansamblis. Moksleiviai buvo išmokyti lietuviškų eilėraščių bei dainų, kurie labai nuosirdžiai skambėjo bažnyčioje.

Klausytojams labai patiko dainos, kurias atliko Karaliaučiaus 35 licėjaus ir 4 vidurinės mokyklos moksleiviai, vadovaujami mokytojo Algirdo Karmilavičiaus. Dainomis ir posmais džiugino Gastų mokyklos folkloro ansamblis „Beržynėlis“ (vadovė Loreta Makaraitė), Lazdynų 1-os vidurinės mokyklos vaikų folkloro ansamblis „Šešupė“ (vadovė Aldona Strojėva), Tilžės 2-os vidurinės mokyklos moksleivių ansamblis „Žvaigždutė“ (vadovaujamas Vitos Kovalenko), Įsručio 6-os vidurinės mokyklos moksleivė Aurelija Krylova, mokytoja Irena Kiudulienė, mokytojos Rūtos Leonovos paruošti mokiniai. Puikius eilėraščius ir prozas ištraukus skaitė mokiniai iš Tilžės 3-os vidurinės mokyklos.

Po moksleivių programos asociacijos pirmininkas Aleksas Bartnikas padėkojo ir pakvietė padainuoti svečius iš Šiaulių. Iš pradžių skambėjo daugiau lietuviškos sutartinės, o kai ansamblis užtraukė populiarnesnes liaudies dainas, visa salė dainavo kartu. Po dainų prasidėjo šokiai, kurie išjudino visus.

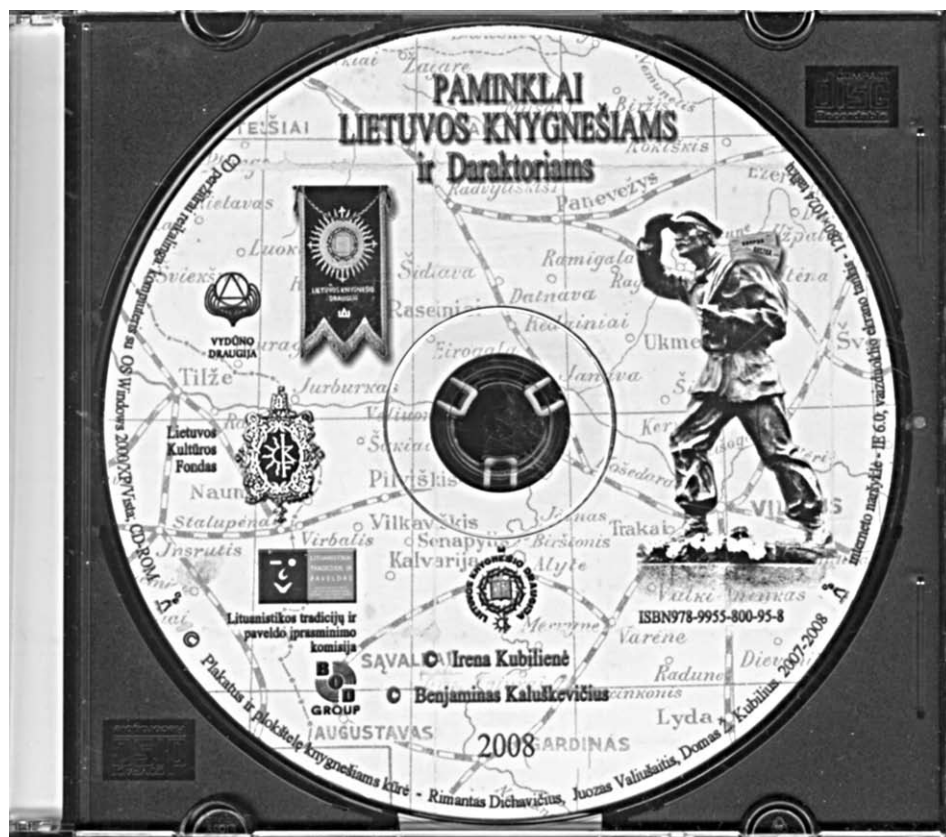
Tuos, kurie vyko autobusu iš Įsručio, asociacijos pirmininkas A. Bartnikas supažindino su krašto istorija, papasakojo pakeliui apie visas lietuviškas gyvenvietes, kurias pravažiavo, apie jų lietuviškus pavadinimus, istoriją.

Organizatoriai nuosirdžiai dėkoja Čikagos Mažosios Lietuvos lietuvių draugijai, kuri skyrė pinigų kilniam reikalui – K. Donelaičiui pagerbti, nes juk to krašto gyventojams visos istorinės ir kultūrinės Mažosios Lietuvos vietos turi būti svarbios bei nepamirštos.

Moksleiviai autobuse garsiais plojimais padėkojo dosniesiems rėmėjams ir garsiai pasakė tris kartus „Ačiū“.

Knygnešystės atlaidai

Giedrius AUŠRYS, Vilnius

CD kompaktas „Paminklai Lietuvos knygnešiams ir daraktoriams“

Kovo 16 - Knygnešio diena, Lietuvos medicinos bibliotekos salėje buvo pristatytas kompaktinis diskas, gražiu pavadinimu „Paminklas Lietuvos knygnešiams ir daraktoriams“. Jo sudarytojai dr. Irena Kubilienė, Benjaminas Kaluškevičius, Rimantas Dichavičius ir Tomas Kubilius.

Vilniaus mokytojų namų ansamblui „Versmė“ gražia daina pasveikinus susirinkusius Lietuvos knygnešių ainius ir vakaro svečius, projekto „Lietuvos knygnešiai“ iniciatorė dr. I. Kubilienė papasakojo, kaip gimė ir buvo realizuojamas projektas, kurį įgyvendinus ir išvydo pasaulį kompaktinis diskas, sudarantis galimybę plačiau susipažinti su knygnešių asmenybėmis bei jų įamžinimo vietomis. Įgyvendinant projektą buvo sukurta 140 plakatu, pasakojančių apie Lietuvos knygnešius, jiems atminti sukurtus 60 paminklų ir jų autorių. Skelbiamuose tekstuose (juos parengė 130 autorių) - žinios apie knygnešių gėdynės šviesuolius, kurie, nepabūgę caro valdžios represijų, iš užnemunės nešė savo tautai rašytinį žodį. Taip pat skelbiami prisiminimai, kuriuos pavyko išsaugoti šeimoms. „Kaupiant istorinę medžiagą remtasi mokslininkų, mokytojų, kraštotyrininkų sukaupta medžiaga“, - pasakojo dr. I. Kubilienė.

Jos vaikaičiui Tomui Kubiliui demonstruojamam diske eksponuojamą medžiagą, vakaro vedėja ir nenuilstanti knygnešystės Lietuvoje metraštininkė I. Kubilienė pakomentavo disko struktūrą. Jame pagal čia esančio alfabeto raides bus galima greitai surasti medžiagą apie vieną ar kitą knygnešį. Čia pat ir žemėlapis, kuriame matyti, kaip įvairiuose Lietuvos regionuose buvo paplitusi knygnešių veikla.

Disko galerijoje galima susipažinti su „graždanka“... Beje, o ar žinote, kas yra metelinga? Pasirodo, tai - lenta su užrašu „osiol“. Ji būdavo užkabinama ant kaklo vaikui, kuris mokykloje išdriškavo prabilti lietuviškai. O nešioti ją nelaimėlis turėdavo tol, kol nebūdavo pagaunamas kitas prasižengėlis. „Ar tai netapo pirmąja draugų skundimo mokykla?“ - klausė dr. I. Kubilienė.

Yra disko galerijoje puslapiai, skirti Rambynui ir jo Amžinajai knygai, surastiems garsiuju knygnešių Putvinskių loiams, pirmajam lietuviškam spektakliui „Amerika pirtyje“... Skyrelyje „Pasiieškok pats“ norintieji galės rasti žinių apie leidinius knygnešystės tema.

Žvelgdami į grafikės Gražinos Didelytės

darbus, matysite, kokie išradingi buvo mūsų senoliai, kai kartais per šaltį ar šlapdribą, nebijant caro muitininkų ir pasieniečių, sunkiai parsigabentą draudžiamą literatūrą reikėdavo paslėpti, kol jai atsivers kelias į platesnį pasaulį...

Tarp lietuviškojo rašto skleidėjų - ir garsusis kryždirbys Vincas Svirskis. Nustebote? O be reikalo. Jo išlikusiuose drožiniuose - įrašai lietuviškais raidėmis ir lietuviškais žodžiais. Kas tai? Knygos ažuole?

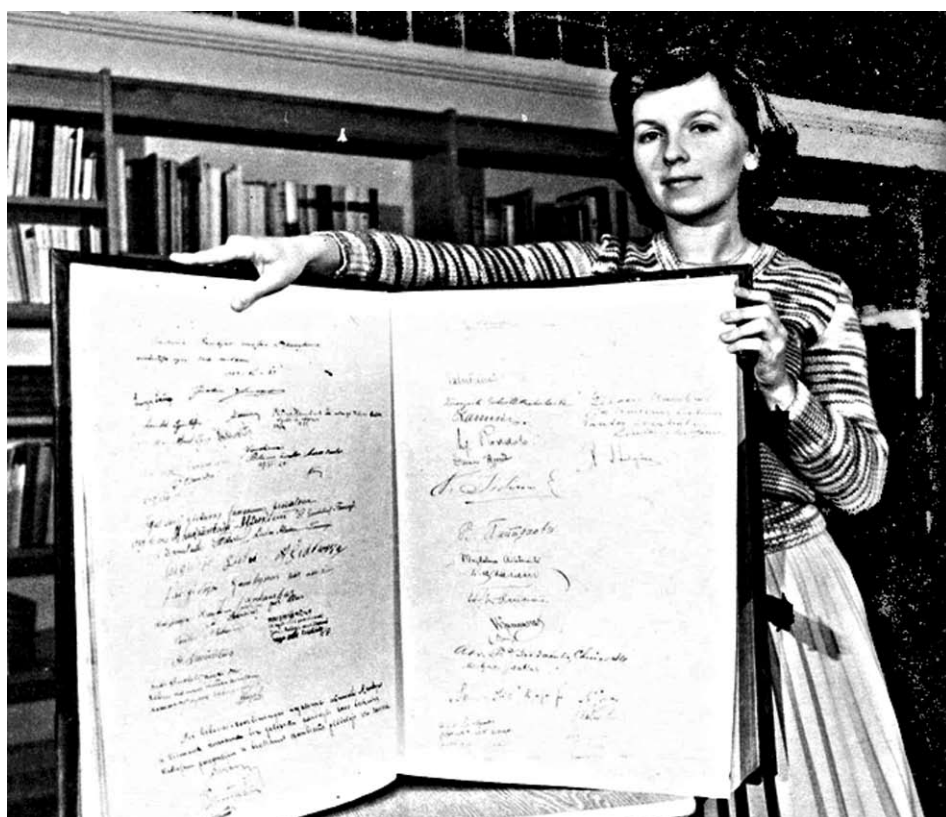
Projekto vadovė nuoširdžiai padėjo visiems, kurie lėšomis ir darbais prisidėjo prie sumanymo įgyvendinimo. „Projektą rėmė Lituaniistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija, net pavieniai asmenys, - pasakojo dr. I. Kubilienė. - O kompaktinio disko sutiktuves surengėme Lietuvos medicinos bibliotekoje taip pat ne atsitiktinai: juk daugelis lietuviškos raštijos puoselėtojų buvo arba kunigai, arba medikai“.

„Knygnešystės mišios“, kaip kad renginį pavadino pati jo organizatorė, baigėsi knygnešystės istorijai ir jos sklaidai nusipelnusių žmonių pagerbimu ir giesmėmis.

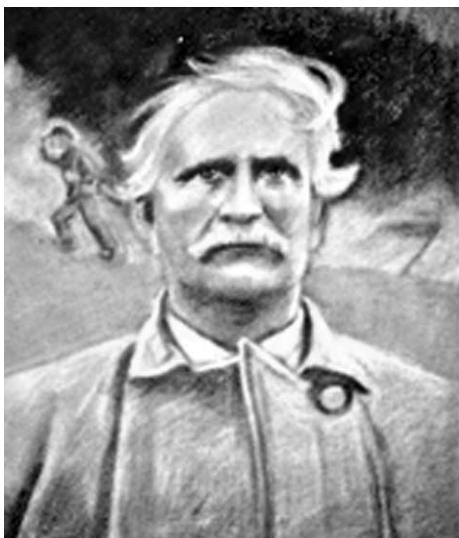
Didelę grupę žmonių, prisidėjusių prie kompaktinio disko apie Lietuvos knygnešius gimimo, buvo apdovanoti atminimo dovanomis: naujaisiais kompaktiniais diskais ir ta proga išleistais plakatais (beje, knygnešiams skirtų plakatu paroda šiuo metu keliauja po Lietuvos miestus). Tarp apdovanotųjų - Onutė Didikaitė, Irena Tumavičiūtė, Česlovas Ladukas, Vytautas Ylevičius, Vlodo Putvinskio giminės atstovai, skulptorė Dalia Matulaitė, sukūrusi paminklą „Aušrai“ ir aušrininkams. Dailininkui Antanui Kmieliauskui padėkota už tai, kad jis sukūrė paminklą Šlapeliams, o Karolinai Masiulytei - kad pasaulyje skleidžia žinią apie unikalų reiškinių - Lietuvoje gyvavusią knygnešystę. LTV laidos „Mūsų miesteliai“ autorė Nijolė Baužytė, kuri kurdama savo filmus nepraleidžia progos pasidomėti, ar miestelyje būta knygnešių, į renginį atvyko kartu su seserimi Jūra: diske įamžintas ir Labanoro knygnešys Karolis Baužys.

Dainininkas Danielius Sadauskas, kuris savo muzikinėmis programomis garsina lietuviybės sklaidos istoriją, atliko Vienožinskiui patikusią dainą ir fragmentą iš „Anykščių šilelio“, priminęs, jog šiemet sueis 150 metų nuo šio kūrinių sukūrimo.

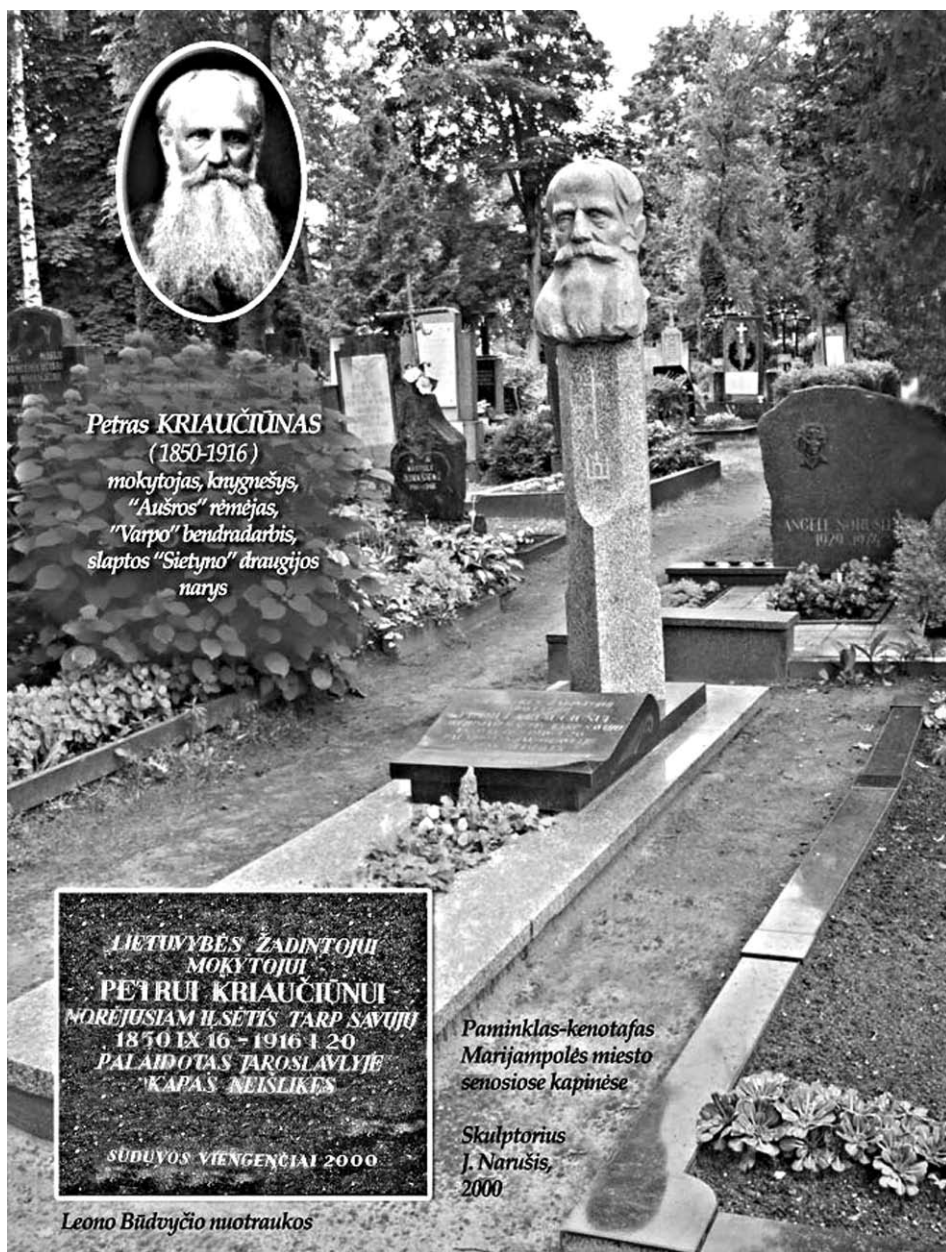
Kai jau daug metų prabėgo nuo tada, kai dar reikėjo įrodinėti lietuviškos kalbos grožę... Atėjo metas ją puoselėti ir saugoti.

Rambynas Amžinoji knyga

Knygnešio J. Bielinio ir P. Vidugirio portretai

Paminklas Petru Kriaučiūnui

Kauno fortai – nykstanti kultūros paveldo našta

VDU „Rasos“ gimnazijos moksleivės Agnė LECKAITĖ ir Ingrida ČENKUTĖ, istorijos mokytoja metodininkė Rasa PRANIULIENĖ, Kaunas

Atkelta iš 8 p.

Lietuvos Respublikos kariuomenei, naudojami įvairiems visuomeniniams tikslams: įrengti butai varguomenei, įsteigtos dirbtuvės, įkurtas valstybinis archyvas, kalėjimas. II Pasaulinio karo metais dalis fortų tapo kalėjimais ir mirties stovyklomis. Sovietmečiu daugelyje fortų buvo įsteigtos karinės bazės. Po Antrojo pasaulinio karo IX forte buvo įkurtas muziejus, skirtas pažinti hitleriniam terorui ir jo aukoms atminti. Ilgą laiką nebuvo net užsimenama apie bendrą Kauno tvirtovės struktūrą ir pirminę jos paskirtį. Galima numanyti, kad kaip tik dėl šios sovietmečiu veikusio muziejaus ideologijos Lietuvos visuomenės sąmonėje forto sąvoka tapo kalėjimo ir koncentracijos stovyklos sinonimu. Dar blogiau, kad išvirtinto neigiami stereotipai apie fortus kaip okupacinės valstybės paveldą, nes tai ilgam laikui pristabdė mokslinius tvirtovės tyrimus ir sumenkino šios tematikos aktualumą visuomenės akyse. Tik išvedus Sovietų Sąjungos kariuomenę, fortų užkardos buvo atvertos visuomenei ir atsirado galimybė juos pažinti. Fortais pradėjo vis labiau domėtis kelionių organizatoriai. Buvo parengta ekskursija po Kauno tvirtovę – prasidėjusi nuo I forte, ji vesdavo iki II ir V, o baigdavosi prie Kauno tvirtovės administracinių pastatų Gedimino gatvėje ir Kauno Šv. Arkangelo Mykolo (Igulos) bažnyčios. Netrukus šis maršrutas buvo pavadintas „Kauno tvirtovės istorija“ ir įtrauktas į Turizmo departamento administruojamą gidų, kelionių vadovų ir maršrutų registrą. Tai galų gale atgaivino fortus jei ne mums, kauniečiams, tai bent jau mūsų miesto svečiams.

Fortais, deja, per daug nebuvo domimasi, tik Sovietų Sąjungos metais fortuose buvo vykdomi tyrinėjimai. Daugiausia fortais domėjosi mokslininkai Arvydas Pociūnas, Nijolė Steponaitytė, Algimantas Miškinis, tačiau jų darbų vėliau neplėtojo joks istorikas. Ekspedicijos po fortus nutrūko Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Ir dabar fortai apipinti legendomis. Manoma, kad jie tarpusavyje susijungia požeminiais tuneliais, tačiau to įrodyti nepavyko. Neabejojama, kad fortų arsenaluose išlikę gausybė senovinių sprogmenų, šovinių ir šautuvų. Jų gali būti tiek pastatų viduje, tiek po žeme aplink fortus. Taip pat daug paslapčių slepia fortų šuliniai, kurių gylis 25-27 m. Neatmetama galimybė, kad fortų gelmėse vokiečiai karo metais paslėpė cheminių ginklų. Operatyvinio išminavimo bare per 1991-2008 metus neutralizuota 55411 vnt. sprogmenų, gauti 9199 pranešimai apie sprogmenis. Daugiausia aptinkama minosvaizdžio minų ir artilerijos sviedinių. Tad ir šiandien fortuose vis dar nėra saugu.

Dabar apie apgailėtiną tvirtovės objektų situaciją kalba tiek architektūros specialistai, paveldo atstovai, miesto valdžia, tiek miesto gyventojai ir svečiai. Didesnė fortų, baterijų, įtvirtinimų pylimų teritorija ir aplinka daugiau ar mažiau urbanizuota. Išlikęs fortų, nesunaikintų baterijų bei požeminių sandėlių reljefas vienaip ar kitaip pažeistas. Visi fortifikaciniai objektai, išsidėstę upių ir upelių slėnių šlaitų viršutinėse terasose, apžvalgos atžvilgiu gerosiose vietose, dažnai

Kauno fortai (detalės)

sunkiai pastebimi, kraštovaizdyje nedomino. Didžiausia Rytų Europos XIX a. tvirtovė, patrauklus turizmo objektas netapo miestiečių pasididžiavimo objektu, miesto gerovės ir galios ženklu, miesto simboliu, yra beatodairiškai griauinama, yra daugelio problemų šaltinių. Fortuose ardomi vogti automobiliai, išpilamos nuodingos medžiagos, sprogdinama, žaidžiami azartiniai žaidimai. Giliuose fortų šuliniuose galima paslėpti nusikaltimų pėdsakus. Iki šiol apie fortuose tykančius pavojus kalbėta nedrąsiai, tačiau visą Lietuvą lapkričio viduryje sukrėtė nelaimė, kuomet I forte Kauno rajone sproges sprogmuo nutraukė pėdą į ekskursiją atvykusiai devynerių metų mergaitė iš Vilniaus. Po tragiško įvykio I forte miesto meras kreipėsi į Krašto apsaugos ministeriją su prašymu įpareigoti J. Vitkaus inžinerijos batalioną, kad šis iširtų fortų teritorijas, ar jose nėra sprogstamųjų medžiagų ir pavojingų daiktų. Išminavimo darbai jau pradėti. Specialistai pirmiausiai sprogmenų ieškos VI ir I fortuose. Kitų fortų išminavimą numatyta atlikti 2010-2015 metais. Taip pat buvo prašoma imtis profesionalių veiksmų saugumui fortuose užtikrinti, nes Kaune esantys fortai nėra savivaldybės nuosavybė, tačiau ji yra susirūpinusi netinkama jų apsauga ir naudojimu.

Taigi kyla klausimas, kodėl fortai nėra Kauno nuosavybė? Šiandien miesto valdžia atsisakė fortų ir perdavė juos valstybei, nesugebėjusi jų išlaikyti. Buvo manoma, jog valstybė, disponuojanti didesnėmis sumomis, galės fortus atgaivinti, tačiau lėšų tam skirta nebuvo, buvo leista juos privatizuoti. Kai kurie jų – visiškai apleisti, o jiems sutvarkyti reikia didelių investicijų. Visi devyni Kauno tvirtovės fortai priklauso valstybei. Šeši fortai įtraukti į privatizavimo objektų sąrašą. Geriausiai išlikę tik V, VI ir VII fortai. IX forte veikia muziejus. Vienintelį V fortą Kauno miesto savivaldybė valdo patikėjimo teise. Kauno vicemeras Rimantas Mikaitis nepraranda vilties, kad savivaldybė perims iš Valstybės turto fondo ir VI fortą K. Baršausko gatvėje. Jame buvo planuojama įkurti Vytauto Didžiojo karo muziejaus technikos skyrių, tačiau per metus Valstybės turto fondas neperdavė statinių Kauno

Kauno fortai (detalės)

savivaldybei, o karo technika išvažiavo į Vilnių. Vasario mėnesį buvo surengtas aukcionas ir VII fortui parduoti. Jis buvo parduotas už 2,001 mln. litų. Ši fortą nupirkęs „Karo paveldo centras“ ketina čia įrengti šiuolaikišką karybos muziejų. Taigi net valstybė praranda fortus. Matyt, per sunki našta tas Kauno istorinis paveldas.

Kauno fortai, rodos, pradėta rūpintis, tačiau gaila, kad tai daro ne Kauno miestas ir net ne valstybė, o privačios įmonės. Ir kaip sklandžiai tai įvyks, kol kas tikrai neaišku. Ar išliks Kauno tvirtovė, priklausys ne nuo apsaugos griežtumo, bet nuo mūsų visų bei valdžios ar privačių asmenų požiūrio į istorines vertybes, tinkamo funkcinio panaudojimo...

Mieli laikraščio „Voruta“ skaitytojai ir prenumeratoriai,

prašome pasinaudoti savo teise paaugoti mūsų ištaiagai iki 2 proc. pajamų mokesčio sumos pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą.

Įmonės rekvizitai:

Viešoji ištaiaga „Vorutos“ fondas.

Adresas: Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai.

Įmonės kodas: 181392738.

Prašymus (FR0512) prašome siųsti el. paštu: vmi@vmi.lt arba laišku į Valstybinės mokesčių inspekcijos skyrių pagal gyvenamąją vietą bei galima nuvykti į VMI pagal gyvenamąją vietą ir prašymą pateikti vietoje.

„Vorutos“ redakcija

„Voruta“ parduodama

- K110 Vilnius, Geležinkelio g. 16
- K145 Vilnius, Konstitucijos pr. 12
- K190 Vilnius, Gedimino pr. 7
- K200 Vilnius, Gedimino pr. 13
- K26 Vilnius, Sodų g. 22
- K44 Vilnius, J.Lelevelio g. 2
- K45 Vilnius, Gedimino pr. 19
- K48 Vilnius, Gedimino pr. 2
- K5 Vilnius, Sodų g. 22
- K6 Vilnius, Gedimino pr. 44
- K7 Vilnius, Gedimino pr. 31
- K78 Trakai, Vytauto g. 90
- K8 Vilnius, Gynėjų g. 1
- K85 Trakai, Vytauto g. 37
- K9 Grigiškės Kovo 11-osios g. 25a
- K91 Vilnius, Geležinkelio g. 4
- K369 Klaipėda, Taikos pr. 101
- K236 Kaunas, Laisvės al./Ožėskienės g.
- K466 Panevėžys, Savanorių g. 5
- K558 Šiauliai, Tilžės g. 109
- K436 Marijampolė, Stoties g. 2
- K400 Alytus, Jotvingių g. 10
- K562 Palanga, Vytauto g. 94

Mieli skaitytojai,

Maloniai prašome visus laiškus, straipsnius, fotografijas siųsti el. paštu tokiu adresu **vorutosfondas@voruta.lt** Iš anksto dėkojame Redakcija

Trakų žemė

Trakų rajono laikraštis „Trakų žemė“

priima reklamą, skelbimus, pranešimus, sveikinimus, užuojautas.

Kreiptis tel./faks.:

8 528 55 331

8 528 51 266

mob. 8 605 19 302

arba el.paštu **trakuzeme@voruta.lt**

voruta@voruta.lt,

Naujoji g. 16, Trakai

Voruta Visos prekių ženklų teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratos indeksas 0135	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, habil. dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, Gediminas Paviržis, akad. prof. habil. dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius). © Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Devyniolikieji leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktoriė Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt Spausdino AB spaustuvė „Titnagas“, Vasario 16-osios g. 52, Šiauliai. Tiražas 1200 egz.	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada Spaudos radijo ir televizijos remimo fondas Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išleivijoje Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66 El. paštas: vorutosfondas@voruta.lt, voruta@voruta.lt Interneto svetainė: http://www.voruta.lt Redakcija: Albina Trečiokienė (buhalterė), Auksė Kekytė (redaktorė), Viktorija Vaškytė, Birutė Žemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius
--	-----------------------------------	--	---